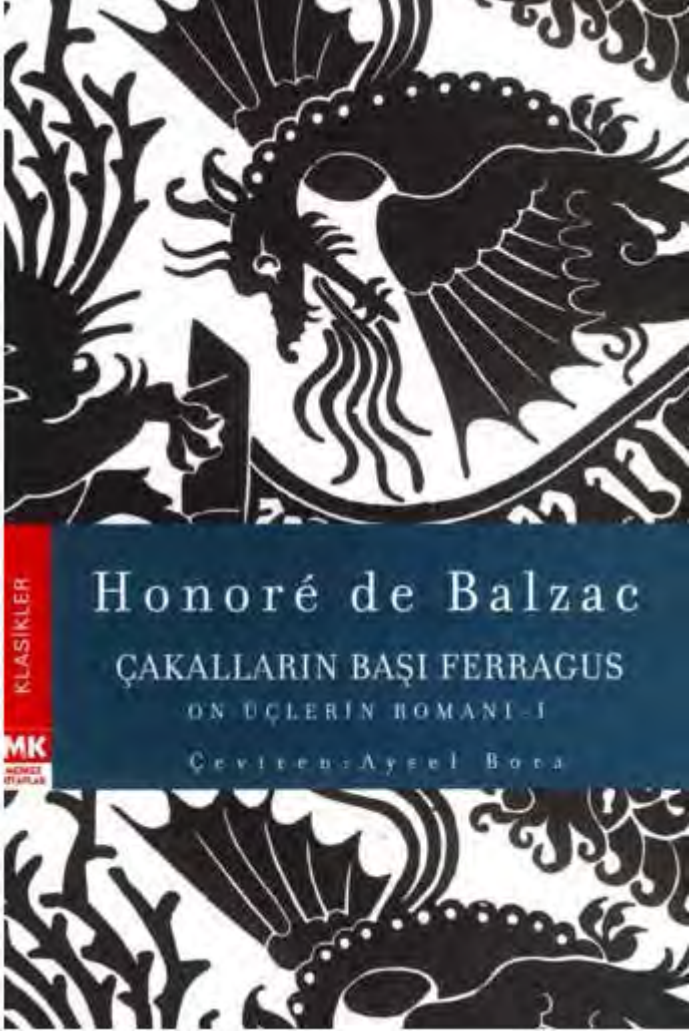

KLASİKLER
Honoré de Balzac
ÇAKALLARIN BAŞI FERRAGUS
ON ÜÇLERİN ROMANI - I
Çeviren: Ayşel Bora

HONORÉ DE BALZAC

20 Mayıs 1799'da Tours'da, köylü kökenli bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Yaklaşık yüz roman, öykü ve oyundan oluşan eserlerini *İnsanlık Komedisi* başlığı altında toplayan Balzac, mantık ilişkisi içinde birbirine bağlanan olaylar, tutarlı kahramanlar ve güçlü diyaloglarla belirli kurallara uygun klasik roman türünün oluşmasında çok önemli bir rol oynadı. Balzac 18 Ağustos 1850'de Paris'te öldü.

AYSEL BORA

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi'ni bitirdikten sonra daha çok ansiklopedik yayınlarda çevirmenlik yaptı. *Meydan Larousse*'un ve daha birçok ansiklopedinin hazırlanmasına katkıda bulundu. Çevirdiği kitaplardan bazıları: *Ölümsüzlük*, Milan Kundera; *Kuşatılmış Yaşamlar*, Michel Houellebecq; *Ölümcül Kimlikler*, Amin Maalouf; *Doğdum*, Georges Perec; *Bizans'ta Cinayet*, Julia Kristeva; *Ourania*, J.M.G. Le Clézio.

ÖZGÜN ADI Histoire des Treize - Ferragus
© Merkez Kitapçılık Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. (2007)

Her hakkı saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Genel Merkez: Barbaros Bulvarı, No: 153, Kat: 3,
34349 Beşiktaş /İstanbul
Yayınevi: Barbaros Bulvarı Ufuk Apt. C 2 Blok No:58/4
34349 Beşiktaş /İstanbul
www.merkezkitapcilik.com.tr

Genel Yayın Yönetmeni İlknur Özdemir
Editör Zeynep Tür
Düzeltti Kâmil Doruk

Kapak Tasarımı Melis Rozental
Grafik Bilgi Erdoğan
Birinci Basım Aralık 2007, İstanbul
Genel Yayın 143 *Klasikler* 6
Isbn 978 9944-86-046-8
Basıldığı Yer Kurtiş Matbaası (0212) 613 68 94

Merkez Kitapçılık bir MERKEZ YAYIN HOLDİNG kuruluşudur.

Honoré de Balzac

ÇAKALLARIN BAŞI FERRAGUS

ON ÜÇLERİN ROMANI-I

Roman

Çeviren
AYSEL BORA

MK
MERKEZ KİTAPLAR

FERRAGUS; ÇAKALLARIN BAŞI [Justin, (hukuki ve askeri meselelerde piskoposluk elçisi de Pamiers'nin hizmetkârı)]

Önsöz

İmparatorluk devrinde Paris'te, hepsi de aynı ülküye bağlı kalacak kadar büyük bir iradeye sahip, çıkarları ters düşse bile birbirlerine ihanet etmeyecek kadar dürüst, onları birbirlerine bağlayan kutsal bağları herkesten saklayacak kadar ketum, kendilerini bütün yasaların üstünde görecek kadar kudretli, her şeyi göze alacak kadar gözü kara, amaçlarında neredeyse her zaman başarıya ulaşacak kadar talihli, çok büyük tehlikelerle yüz yüze gelen ama uğradıkları bozgunlar hakkında konuşmayan; korku nedir bilmeyen, ne prens, ne cellat, ne de masumiyet karşısında titreyen; sosyal önyargıları umursamadan birbirlerini oldukları gibi kabul eden, kuşkusuz hepsi birer suçlu, ama, kesinlikle büyük adamları büyük adam yapan birtakım niteliklere sahip olmalarıyla dikkat çeken ve ancak seçkin insanlar arasından çıkabilecek olan, hepsi de aynı duyguyla dolup taşan on üç adam yaşadı. Kurmaca olarak Manfredlere,[1] Faustlara, Melmothlara[2] yakıştırılan fantastik güçlerin insanların zihninde yarattığı en tuhaf hayalleri gerçeğe dönüştürmüş olmalarına rağmen, hikâyenin karanlık ve gizem dolu şiirselliğinde kusur kalmasın diye, bu on üç adam birer meçhul olarak kaldılar; bugün hepsi ya öldü ya da oraya buraya dağılıp gitti. Tıpkı, çapulcunun tekiyken, sömürge toprağına yerleşip sakin bir hayatı seçen ve yangınların kızıl alevleri arasından kanla topladığı milyonları içi sızlamadan aile yuvasının ışığına havale eden korsanların Akhilleus'u

1 Byron'ın aynı isimdeki tiyatro eserinin (1817) gizemli, yalnız, acı çeken ve insanlardan uzak yaşayan fantastik kahramanı. (ç.n.)

2 Charles Robert Maturin'in (1782-1824), *Melmoth the Wanderer* isimli gotik romanının kahramanı, tıpkı Faust gibi ruhunu şeytana satar. (ç.n.)

Morgan[3] gibi uslu uslu sivil yasaların boyunduruğu altına girdiler.

Bu ancak Bayan Radcliffe'in[4] en karanlık romanının olabileceği kadar ilginç ve gizem dolu hayatın bağları, Napoléon'un ölümünden sonra, yazarın sessiz kalmak zorunda olduğu bir tesadüf sonucu gevşemiş durumdaydı. Yazarın bazı koşullara saygı göstermesi kaydıyla, bu adamların başlarına gelen maceralardan birkaçını kendi üslubunca anlatması yolundaki oldukça tuhaf izin, bütün bir toplumun gizliden gizliye boyun eğdiği bu meçhul kahramanlardan biri olup, yazarın kendisinde hafiften bir şöhret olma arzusu sezinlediği bir şahıs tarafından ve ancak çok yakın bir tarihte verildi.

Görünüşte hâlâ genç, sarı saçlı, mavi gözlü, yumuşak ve berrak sesinin kadınca bir ruhu haber verir gibi olduğu bu adam solgun yüzlü, esrarengiz tavırlıydı; sohbeti hoştu, ancak kırkında olduğu iddiasındaydı, toplumun en yüksek tabakalarına mensup olabilirdi. Aldığı isim uydurma bir isme benziyordu; yüksek çevrelerde onu tanıyan yoktu. O kimdi? Bilen yoktu.

Bu meçhul adam, yazara ifşa ettiği olağanüstü şeyleri anlatırken, belki de bunların bir şekilde yeniden yaşandığını görmek ve tıpkı yarattığı Ossian'ın dillere destan olması üzerine, Machperson'ın[5] içini kıpır kıpır eden duyguya benzer bir duyguyla, kalabalıkların gönlünde yaratacağı heyecanlardan keyif almak istiyordu. İskoçyalı avukat için bu, elbette bir insanın kendi kendine yaşatabileceği en yoğun ya da en azından, en nadir duygulardan biriydi. Dehanın kimliğinin gizlenmesi demek değil miydi bu? *Itinéraire de Paris à Jérusalem*'i[6] yazmak bir

---

3 Byron'ın *The Corsair* (Korsan) (1814) isimli şiirine esin kaynağı olan Galyalı haydut, çapulculuk ve serüvenle geçen hayatının son döneminde Jamaica'ya yerleşip sakin bir hayatı seçti.

4 Ann Radcliffe. 1764-1823 yılları arasında yaşamış, gotik romanlar yazmış İngiliz yazar. (ç.n.)

5 III. yüzyılda yaşamış efsanevi İskoç ozanı, James Machperson (1736-1796) 1760'ta Gaelce'den çevirdiğini iddia ettiği eski şiirleri Ossian ismi altında yayımladı. (ç.n.)

6 Chateaubriand'ın bir eseri (Paris-Kudüs Yolculuğu). (ç.n.)

yüzyılın insanlık zaferinde pay sahibi olmaktır; ama ülkesine bir Homeros kazandırmak Tanrı'yla aşık atmak değil midir?

Yazar anlatı yasalarını fazlasıyla iyi tanıdığından, bu kısa önsözün üzerine yüklediği zorunlulukları bilmez değildir; ama *On Üçlerin Romanı*'nı da, asla böyle bir projenin uyandırması gereken ilginin altına düşmeyeceğinden emin olacak kadar iyi tanımaktadır. Eline kan revan içinde dramlar, dehşet dolu komediler, gizlice uçurulan kafaların yerlerde yuvarlandığı romanlar teslim edilmiştir. Eğer son zamanlarda halka büyük bir vicdansızlıkla servis edilen dehşet hikâyelerine hâlâ doymamış birkaç okur kaldıysa, bunları öğrenme arzusu göstermeleri yeter, yazar onlara soğukkanlılıkla işlenen vahşetler, dudak uçuklatan aile trajedileri anlatabilirdi. Ama o, tutku fırtınalarını dupduru sahnelerin izlediği, kadının erdem ve güzellikten ışıl ışıl parladığı en yumuşak maceraları seçti. On Üçlerin geçmişinde onları onurlandıran öyle maceralar vardır ki, belki de günün birinde bu geçmiş, işledikleri suçlara rağmen çok merak uyandırıcı, kendilerine özgü ilginç ve ateşli insanlar olan Karayip korsanlarınınkiyle bir tutulma onuruna sahip olacaktır.

Eğer hikâye gerçek bir hikâye ise, yazar hikâyesini bir şaşırtma oyuncağına çevirmeye ve birtakım romancıların yaptığı gibi, kuruyup kalmış bir ceset göstereceğim diye, okuyucuyu dört cilt boyunca dehliz dehliz dolaştırıp, sonu bağlarken de, onu sürekli duvar kaplamasının arkasındaki gizli bir kapı ya da yanlışlıkla döşeme tahtalarının altında unutulmuş bir cesetle korkuttuğundan dem vurmaya yüz vermemelidir. Yazar önsözlerden hiç hoşlanmamasına rağmen, bu bölümün başlığına bu cümleleri yazmak zorunda kaldı. *Ferragus*, doğaüstü gibi görünen bazı oldu bittileri, ancak onların doğal olarak kazanılmış güçleriyle açıklayabildiğimiz *On Üçlerin Romanı*'na görünmez bağlarla bağlı bir ilk bölümdür. Tarihçiliğe soyunduklarında, anlatıcıların bir çeşit edebi hoppalık etmelerine izin varsa da, günümüzde gelip geçici başarıların yaslandığı tuhaf ve iddialı başlıkların sağlayacağı yarardan da vazgeçmelidirler. Bu yüzden, yazar görünüşte pek doğal sayılmayacak

bu başlıkları kabul etmesini gerektiren nedenleri burada kısaca açıklayacaktır.

FERRAGUS eski bir usule göre Çakalların şeflerinden birinin aldığı bir isimdir. Bu şefler seçildikleri gün, tıpkı yeni seçilen papaların papalık iktidarları için yaptıkları gibi, en sevdikleri isimdeki Çakallar kolunu devam ettirirler. Nasıl ki, kilisenin XIV. Clémentları, IX. Gregoriusları, II. Juliusları, VI. Alexanderları vs varsa, Çakalların da IX. Çorbacıları, XXII. Ferragusleri, XIII. Tutanusları, IV. Demir-ezenleri vardır. Şimdi, Çakallar nedir? Çakallar, eskiden Kudüs tapınağını yeniden ayağa kaldırmak amacıyla, Hıristiyanlığın emekçileri arasından oluşturulmuş büyük mistik tarikata bağlı olan *Yoldaşlık* derneklerinden birinin ismidir. Yoldaşlık Fransa'da hâlâ ayaktadır. Bu derneklerin hoyrat bir dehanın eline düşmesi halinde, fazla aydınlanmamış kafalar ve içtikleri antlardan dönemeyecek kadar cahil insanlar üzerinde çok güçlü bir etkiye sahip olan gelenekleri korkunç girişimlerin hizmetinde kullanılabiliyordu. Gerçekten de, bu derneklerin üyelerinin neredeyse tamamı kördür; çok eskilere uzanan bir zamandan beri, her şehirde yoldaşlar için bir nevi konaklama yeri sayılabilecek bir *Obade* mevcuttur; *Obade*, kaybedecek hiçbir şeyi olmayan, etrafta olan biten her şeyden haberdar, korkudan ya da uzun bir alışkanlık yüzünden her şekilde barındırıp beslediği kabileye sadık, yarı çingene yaşlı bir kadın olan bir Ana tarafından işletilir. Ayrıca bu değişken, ama hiç değişmeyen adetlere boyun eğen insanların her yerde gözü kulağı vardır, her yerde yargısız infaza girişebilirler, çünkü en yaşlı Yoldaş bile, insanın hâlâ bir şeylere inandığı yaşlardadır. Zaten bütün bir teşkilat, en küçük gelişmede müritlerin tümünü yurtseverlik ateşiyle harekete geçirebilecek, oldukça gerçek, oldukça gizemli doktrinlerin eğitimini vermektedir. Bu arada, Yoldaşlar yasalarına o kadar büyük bir tutkuyla bağlıdırlar ki, birtakım prensip sorunlarını savunmak uğruna farklı kolların birbirleriyle kanlı mücadelelere girdiği görülür. Neyse ki, bugünkü kamu düzeninde, hırslı bir Çakal evler inşa edip servet kazanmakta, son-

ra da Yoldaşlıktan ayrılmaktadır. Çakalların rakibi olan *Görev Yoldaşları* ve çeşitli işçi tarikatları hakkında, bunların adetleri ve kardeşlik bağları hakkında, bunlarla masonlar arasındaki ilişkiler hakkında anlatılacak çok ilginç şeyler var. Ama bu ayrıntıların yeri burası değil. Yalnız, yazarın eklemek istediği bir şey daha var; eski monarşi devrinde, kralın hizmetinde olup da, uzun yıllar kadırgalarda kürek cezasına çarptırılan bir Çorbacı bulunması olmayacak şey değildi; adam oradan kabilesine hükmetmeye devam eder, kabilesi de büyük bir saygıyla ondan tekmil alırdı; ancak her yerde yardım, destek ve saygı göreceğinden emin olduğu an forsayı terk ederdi. Şefi forsada görmek, sadık kabilesinin gözünde sorumlusu Tanrı olan bir felaketti, ama bu durum, Çakalları kendileri tarafından yaratılan ve kendilerinin üstündeki bu güce itaat etmekten alıkoyamazdı. Onlara göre bu, daima onların kralı olarak kalan meşru kralları için geçici bir sürgündü. İşte Ferragus'ün ve artık tamamen dağılmış bulunan Çakallar'ın adının etrafındaki gizem halesi.

On Üçlere gelince, yazar adeta romanı hatırlatan bu hikâyedeki ayrıntıların kendisini güçlü bir şekilde desteklediğini hissettiğinden, örneklerini gördüğümüz üzere, romancının edebiyat sahnesinde kendini pahalıya satmasını sağlayan ve okuyucuyu, ÇAĞDAŞ EDEBİYAT'ın bol miktarda sunduğu sonu gelmeyen ciltlere mecbur eden en hoş ayrıcalıklarından birinden daha vazgeçmektedir. On Üçlerin hepsi de, Byron'ın dostu ve söylendiğine göre *Korsan*'ın gerçek kişisi olan Trelawney gibi ipten kazıktan kurtulmuş adamlardı; hepsi de kaderciydi, gönül ve şiir insanlarıydı ama sürdürdükleri yavan hayattan sıkılmışlar, uzun bir süre uykuda kalıp da, o nispette taşkın bir çılgınlıkla uyanan içlerindeki gemlenemez güçler tarafından Asya tarzı zevk ü sefaya sürüklenmişlerdi. Bir gün, içlerinden biri *Kurtarılmış Venedik*'i[7] okuyup Pierre ile Jaffier'nin o yüce

---

7 *Venice Preserved*. Thomas Otway'in (1625-1685) tragedyası; iki erkek (*Pierre* ve *Jaffier*) arasındaki dostluk üzerine kuruludur. (ç.n.)

dostluğuna hayran kaldıktan sonra, toplum düzeninin dışına atılan insanların kendine has erdemlerini, zindanlardaki dürüstlüğü, hırsızların birbirine olan sadakatini, bu insanların bütün fikirleri tek bir irade içinde kaynaştırarak avuçlarının içine almasını bildikleri taşkın gücün sağlayabileceği ayrıcalıkları düşünme noktasına geldi. İnsanı insanlardan daha büyük buldu. Toplumun tamamıyla, doğuştan gelen zekâlarına, zamanla kazandıkları bilgilere, edindikleri servetlere sıcacık bir fanatizm katarak bu farklı güçleri bir çırpıda eritecek seçkin adamlara ait olması gerektiği sonucuna vardı. Bu adamların muazzam bir eylem zenginliğine ve yoğunluğa sahip gizli gücü karşısında toplum düzeni böylece savunmasız kalacak, bu güç düzendeki engelleri bir bir devirecek, iradeleri yerle bir edecek ve her birine hepsinin şeytani gücünü verecekti. Bu dünya içindeki dünya, dünyaya düşman ve dünyadaki hiçbir fikri kabul etmeyen, hiçbir yasayı tanımayan, sadece zorunluluk bilinciyle boyun eğen, ancak bir bağlılığa itaat eden, içlerinden biri yardım istediğinde tek bir arkadaşları için hep birden harekete geçen bir dünya; bu sarı eldivenli ve kupa arabalı korsan hayatı; sahte ve beş para etmez bir toplumun içinde gülümseyen ve lanet okuyan soğuk ve alaycı üstün insanların bu mahrem birlikteliği; bir hiç uğruna gemilerin yakılacağından, bir intikam planının ustalıkla inceden inceye örüleceğinden, on üç yürek halinde yaşandığından kesinlikle emin olmak; sonra, insanlara karşı gizli bir kin duymanın, onlara karşı daima silahlı olmanın ve en önde gelen insanların bile sahip olmadığı apayrı bir düşünceyle içine kapanıp kendi kendine kalabilmenin hiç bitmeyen mutluluğu; bu haz ve bencillik dini bu on üç adamın gözünü kararttı ve onlar da şeytandan yana bir İsa tarikatını yeniden kurmaya giriştiler. Bu hem korkunç hem yüce oldu. Arkadan antlaşma geldi; sonra bu antlaşma, tam da olanaksız gibi göründüğü için devam etti. Yani Paris'te birbirine ait ama toplum içinde hepsi de birbirini tanımazlıktan gelen; ama akşamları komplocular gibi buluşan, birbirinin niyetinden haberdar olmayan, Haşhaşilerin kurucusu

Hasan Sabbah'ınkiyle boy ölçüşebilecek bir servetten sırası geldikçe yararlanan; her salona girip çıkan, elleri her kasada, sokakta rahat gezen, başları her yastıkta ve her şeyi vicdansızca keyiflerine alet eden on üç kardeş vardı. Onlara hiçbir şef kumanda etmedi, hiçbiri tek başına iktidarı ele geçirmedi; onlar için hep en yoğun tutku, en acil durum önde geldi. Onlar on üç meçhul kral, ama gerçekten kral olan kraldılar, kraldan çok yargıç ve cellat olan bu on üç kral kendilerine kanat takıp toplumu dipten doruğa dolaştılar, istedikleri her şeyi yapabildikleri için de, bu toplumda bir şey olmaya tenezzül etmediler. Eğer yazar bir gün onların neden vazgeçtiklerini öğrenecek olursa, bunları da anlatacak.

Şimdilik, bu romanda onu özellikle ayrıntılardaki hoş Paris kokusu ve tuhaf çelişkileriyle hayran bırakan üç bölümün hikâyesiyle başlamasına izin var.

Paris, 1831

Hector Berlioz'a

I. Bölüm
Madam Jules

Paris'te yüz kızartıcı suç işlemiş bir adam kadar onursuz bazı sokak ve caddeler vardır; sonra asil ve nezih sokaklar, sonra düpedüz namuslu sokaklar, sonra ahlakı konusunda halkın henüz bir fikre sahip olamadığı genç sokaklar vardır; sonra katil sokaklar, en yaşlı soylu hanımefendilerden de yaşlı sokaklar, saygın sokaklar, her daim temiz, her daim pis sokaklar, işçi sokaklar, çalışan sokaklar, tüccar sokaklar vardır. Yani Paris sokakları insani niteliklere sahiptir ve fizyonomileriyle bizde elimizde olmayan bazı fikirler uyandırır. Oturmak istemeyeceğiniz, kötü komşularla dolu sokaklar, seve seve gelip yerleşebileceğiniz sokaklar vardır. Montmartre Caddesi gibi bazı caddelerin başı güzeldir ama sonu berbattır. La Paix geniş bir caddedir, büyük bir cadde; ama Royale Caddesi'nin ortasında hassas bir ruhu sarıveren zarif ve soylu düşüncelerden hiçbirini uyandırmaz ve kuşkusuz Vendome Meydanı'nda hüküm süren ihtişamdan da yoksundur. Saint-Louis adasının sokaklarında dolaşacak olursanız, sizi saracak olan asabi hüznün hesabını sadece evlerin ve bomboş kalmış büyük konakların ıssızlığına, kasvetli havasına sorun. Vergi kesenekçilerinin cesedi olan bu ada Paris'in Venedik'i gibidir. Borsa meydanı gevezedir, hareketlidir, fahişedir; ancak sabahın ikisinde, ay ışığında güzeldir: Gündüz burası Paris'in özeti gibidir; geceleri Yunanistan'da bir hayal alemine benzer. Traversiére-Saint-Honoré Caddesi rezil bir cadde değil midir? Orada her katında cürüm, günah ve sefaletin kol gezdiği, çift pencereli, berbat küçük evler vardır. Kuzeye bakan ve yılda ancak üç dört defa güneş alan daracık sokaklar cezasını bulmayan katil

sokaklardır; günümüzün Adalet'i artık bu işlere karışmıyor. Ama eskiden olsa, Parlamento emniyet amirini bir yazıyla *bu keyfiyet yüzünden* bir güzel kalaylar ve bir zamanlar Beauvais rahipler meclisinin perukları konusunda yaptığı üzere, en azından sokak aleyhine bir tedbir kararı çıkartabilirdi. Öyleyken, Mösyö Benoiston de Châteauneuf[8] bu sokaklardaki ölüm oranının öteki sokaklardakinin iki katı olduğunu kanıtlamıştır. Bu fikirleri bir örnekle özetlemek istersek, Fromenteau Sokağı hem ölümcül, hem de uygunsuz bir sokak değil midir? Paris dışında anlaşılmaz olan bu gözlemler, Paris'i arşınlarken şehrin duvarları arasında her an dalgalanan hazlar yumağından kam almasını bilen araştırma ve fikir, şiir ve zevk insanları tarafından, Paris'i tatlıların tatlısı bir hilkat garibesi olarak gören insanlar tarafından aynen fark edilecektir: Paris şurada güzel bir kadınken; biraz ötede yaşlı ve yoksuldur; burada, yeni bir saltanatın bastırdığı para kadar gıcır gıcır; şu köşede modaya uymuş bir kadın kadar şıktır. Üstelik, her bir şeyi tamam bir hilkat garibesidir! Tavanaraları ilim ve dehayla dolu kafalar; birinci katlar dolu mideler; butiklerse, gerçek ayaklardır; kaldırım aşındıranların, telaşlıların hepsi buradan yollara dökülür. Peki, canavarın o hep hareketli hayatı nasıldır? Kalpte son balo arabalarının hoplayışı henüz dinmiştir ki, kollar Barrières'de yeniden harekete geçer, canavar yavaş yavaş silkinir. Bütün kapılar aralanır, her biri avuç içi kadar yerde yaşayan, orada bir mutfağı, atölyesi, yatağı, çocukları, bir bahçesi olan, pek bir şey anlamayan ama her şeyi görmek zorunda olan otuz bin kadın ve erkek tarafından görünmeden harekete geçirilen koca bir ıstakozun eklemleri gibi zıvanalarında döner. Eklem yerleri hissedilmeksizin kütürder, hareketlenme yayılır, sokak konuşur. Öğlen her şey canlıdır, bacalar tüter, canavar yemek yer; sonra kükrer, sonra binlerce ayağı harekete geçer. Hoş bir

8 Benoiston de Chateauneuf (1776-1856), askeri tıp eğitimi gördü, farklı sosyal grupların beslenme alışkanlıkları, bu gruplarda hastalık, ölüm ve doğum oranlarıyla ilgili istatistikler hazırladı. (ç.n.)

seyirliktir! Ama ey Paris! Senin karanlık manzaralarını, aradan sızan ışıklarını, sessiz ve derin çıkmaz sokaklarını hayranlıkla seyretmemiş, gece yarısıyla sabahın ikisi arasında fısıltılarını duymamış olanlar, senin gerçek şiirini de, tuhaflıklarını ve engin çelişkilerini de tanıyor sayılmazlar. Hiçbir zaman etrafa aval aval bakmadan yürüyen, kendi Parislerinin tadını çıkaran, en küçük bir et benini, sivilceyi, kızarıklığı anında fark edecek kadar şehrin fizyonomisine hakim küçük bir Paris severler topluluğu vardır. Diğerleri içinse Paris hep o canavarlık harikasıdır, şaşırtıcı bir hareketler, çarklar ve düşünceler yığılmasıdır, yüz bin romanlı şehirdir, dünyanın başıdır. Ama öncekiler için Paris hüzünlü ya da şendir, çirkin ya da güzeldir, ölü ya da diridir; onlar için Paris bir yaratıktır: Her insan, her bir ev, başını, kalbini ve fantastik âdetlerini çok iyi bildikleri bu koca yosmanın hücre dokusundan bir lokmadır. Bu yüzden onlar Paris'in sevdalılarıdır. Filanca sokağın köşesinde durup kafalarını kaldırdıklarında, orada bir duvar saatinin kadranını bulacaklarından emindirler; onlar tütün tabakası boşalan arkadaşlarına şöyle diyenlerdir: Şu pasajdan geç, solda, alımlı bir kadının çalıştığı pastanenin yanında her an açık bir tütüncü var. Bu şairler için Paris'te yolculuk etmek pahalı bir keyiftir. Afişlerle donanmış, ancak Fransız milletinin kusurlarına karşı mezhebi fazlasıyla geniş olduğundan bir temiz köşesi bulunmayan bu kıvrak şehirler kraliçesinin ortasında üstünüze üstünüze gelen dramlar, felaketler, ilginç tipler, seyri hoş olaylar karşısında insan iki üç dakikasını nasıl harcamaz! Sabah, Paris'in dış kesimlerine gitmek üzere evden çıkıp da, öğle yemeği vakti geldiği halde merkezden bir türlü ayrılamadığını fark etmemiş olan var mıdır? Böyleleri, bu savruk ama gene de son derece yararlı ve hiçbir şeyin, hatta daha dün yerine konup kaşla göz arasında bir yumurcağın adını yazdığı heykelin bile yeni olmadığı Paris'te bir gözlem ne kadar yeni olabilirse o kadar yeni bir gözlemle özetlenen girizgâhı bağışlayabileceklerdir. Evet, sokaklar vardır, sokak sonları vardır, yüksek tabakadan insanların çoğunun meçhulü, o kesimden bir kadının,

hakkında çok kötü ve küçültücü şeyler akla getirmeden adımını atmayacağı birtakım evler vardır. Bu kadın zengin bir kadınsa, arabası olan bir kadınsa, yayan ya da kılık değiştirmiş olarak Paris diyarının bu daracık sokaklarında görülmesiyle, namuslu kadın itibarına gölge düşürmüş olur. Ama bir de buralara akşamın saat dokuzunda gelmişse, işte o zaman bir gözlemcinin kapıldığı tahmin ve şüpheler, vahim sonuçlara yol açacaktır. Ve nihayet, bu kadın genç ve güzel bir kadınsa, bu sokaklardan birindeki evlerden birine girmişse, eğer evin uzun ve karanlık, rutubetli ve pis kokulu bir giriş yolu varsa; eğer bu yolun sonunda bir lambanın ölgün ışığı titreşmekte ve bu ışığın altında, parmakları bir deri bir kemik kalmış ihtiyar bir kadının korkunç yüzü belirmişse; genç ve güzel kadınların iyiliği için haydi söyleyelim şunu, bu kadın gerçekten de kötü yola düşmüş demektir. Tanıdık çevresinden olup ona bu Paris batağında rastlayan ilk erkeğin insafına kalmıştır artık. Ama Paris'te öyle bir sokak vardır ki, bu rastlantı tüyler ürpertici korkunç bir drama, kan ve aşk dolu bir drama, modern tarzda bir drama dönüşebilir. Maalesef bu kanı, bu dramatik durum tıpkı modern dramlar gibi pek az kişi tarafından anlaşılacaktır; ve hikâyeyi bütün yerel değerleriyle kavrayamayan bir halka bir hikâye anlatmak çok yazıktır. Ama kim daima anlaşılmış olmakla övünebilir ki? Hepimiz birer meçhul olarak ölürüz. Kadınlar ve yazarlar böyle söyler.

Akşam saat sekiz buçuk, Pagevin Sokağı'nda ayıp lafların tekrarlanmadığı tek bir duvarın bile olmadığı bir dönemde Pagevin Sokağı; Paris'in en dar ve en az kullanılan sokağı olan, ki bu ıssız sokağın en işlek köşesi bile buna dahildir, Soly Sokağı istikametinde; aşağı yukarı on üç yıl öncesine ait bir serüvendir, genç bir adam şubat ayının başında, hayatta insanın başına binde bir gelen bir rastlantıyla yayan olarak Pagevin Sokağı'nın köşesini dönüp, sağ tarafta, tam da Soly Sokağı'nın bulunduğu Vieux-Augustins Sokağı'na girmeye hazırlanıyordu. Kendisi Bourbon Caddesi'nde oturan bu genç adam, umursamazca birkaç adım arkasından yürüdüğü kadınla Paris'in en güzel kadı-

nı arasında, kadın evli olduğundan gizliden gizliye büyük bir tutkuyla umutsuzca âşık olduğu o iffetli ve zarif insan arasında belli belirsiz benzerlikler bulur gibi oldu. Bir an kalbi yerinden oynadı, göğsünün altından yayılan dayanılmaz bir sıcaklık tüm damarlarına aktı, sırtı buz kesti ve başında hafif bir uğultu hissetti. Seviyordu, gençti, Paris'i tanıyordu; külyutmazlığı yüzünden, şık, zengin, genç ve güzel bir kadının buralarda bir suçlu gibi kaçar adım dolaşmasının akla getirebileceği alçalışı görmezden gelemiyordu. *O kadın* bu saatte, bu çöplükte olsun! Bu genç adamın bu kadına beslediği aşk, kendisinin Kraliyet muhafız alayında subay olduğu da düşünülürse, çok romantik görünebilir. Piyade sınıfından olsaydı, durum daha akla yatkın olurdu: Ama o, yüksek rütbeli bir süvari subayı olarak, çapkınlıkta son sürat gitmeyi tercih eden, üniforması kadar aşk maceralarıyla da kurumlanan Fransız ordusundandı. Oysa bu subayın tutkusu gerçekti ve pek çok genç kalbe de büyük bir tutku gibi görünecektir. O bu kadını erdemli olduğu için seviyordu, karşılıksız aşkının en değerli hazinesi olarak gördüğü erdemini, ağırbaşlı zarafetini, insanı derinden etkileyen tertemiz ahlakını seviyordu. Bu kadın, tıpkı Ortaçağ tarihinde, kanlı viraneler arasında açan çiçeklere benzeyen o platonik aşklardan birini esinlendirmeye gerçekten de layık bir kadındı; genç bir adamın attığı her adımın gizli nedeni olmaya layıktı; tıpkı mavi gök kadar yüce, mavi gök kadar duru bir aşk; umutsuz ama asla ihanet etmediği için insanın bağlandığı bir aşk; özellikle kanın kaynadığı, hayal gücünün acı verdiği ve genç bir adamın her şeyi apaçık gördüğü bir yaşta insanı dizginlerinden boşanmış hazlara boğan bir aşk. Paris'te gece insana tuhaf, acayip, akla hayale sığmayacak oyunlar oynar. Kadınların alacakaranlıkta nasıl da muhteşem göründüğünü ancak bunları eğlenerek izleyenler bilir. Kah tesadüfen ya da kararlı olarak takip ettiğiniz yaratık size ince uzun görünür; kah çorabı, hele bir de beyazsa, sizi ince ve zarif bacakları olduğuna inandırır; sonra bir şala, bir kürk mantoya sarınmış dahi olsa, endamı size karanlıkta genç ve şehvet dolu görünecektir; ve nihayet, bir dükkâ-

nın ya da bir sokak lambasının ölgün ışığı hayal gücünüzü dürtükleyip harekete geçirerek meçhul kadına gerçeklikten uzak, neredeyse daima yanıltıcı, uçucu kaçıcı bir parıltı da verecektir. O an duyular ayaklanır, her şey renklenir ve canlanır; kadın yepyeni bir çehre kazanır; vücudu güzelleşir. Bazı anlar artık bir kadın olmaktan çıkar, bir iblistir, sizi namuslu bir eve kadar sürükleyen karanlıktaki bir ışıktır, zavallı burjuva kadını tehditkar ayak seslerinizden ya da çın çın çınlayan çizmelerinizden korkuya kapılıp başını bile kaldırmadan araba giriş kapısını suratınıza kapatır. Bir kunduracının vitrininden ansızın yansıyan titrek ışık, genç adamın önünde yürüyen kadının tam beline isabet ederek vücudunu aydınlatıverdi. Ah! Tabii ya, bir tek o bu kadar kıvrak olabilirdi! En alımlı hatlarındaki güzelliği masum bir şekilde öne çıkarmasını bilen bu iffetli salınışın sırrına bir tek o vakıftı. Oydu işte, sabah şalı ve sabah kadife şapkasıyla oydu. Gri ipek çoraplarında tek bir leke, pabuçlarında tek bir çamur izi yoktu. Göğsüne sımsıkı sardığı şal, o hoş yuvarlaklıklarını hafifçe ortaya çıkarmıştı, genç adam baloda onun o beyaz omuzlarını da görmüştü; bu şalın ne hazineler gizlediğini biliyordu. Zeki bir erkek, Parisli bir kadının şalına sarınışından, sokakta adım atışından onun gizemli koşuşturmasının sırrını keşfeder. Bu kadının kişiliğinde ve hareketlerinde titrek, hafif, ne olduğu belirsiz bir şeyler var; kadın sanki ağırlığını kaybetmiş gibi, gidiyor, gidiyor, daha doğrusu bir yıldız gibi kayıyor ve elbisesinin kıvrımlarının ve salınışının ele verdiği bir düşüncenin rüzgârıyla uçuyor. Genç adam adımlarını sıklaştırdı, kadını geçti, onu görmek için arkasına döndü... Hay Allah! Demir parmaklıklı ve çıngıraklı bir kapı çarpıp çınladı, kadın bir bahçenin giriş yolunda gözden kayboldu. Genç adam tekrar evin önüne geldi ve kadının, ihtiyar bir kapıcı kadının dalkavukça selamını almayı da ihmal etmeden, giriş yolunun sonunda, ilk basamakları gündüz gibi aydınlatılmış döner bir merdivenden çıktığını gördü; ve Madam merdivenlerden çevik adımlarla, heyecanla, sabırsız bir kadın merdivenlerden nasıl çıkarsa aynen öyle çıkıyordu.

Geri çekilip sokağın karşı tarafındaki duvara yapışan genç adam, "Niçin sabırsız?" diye geçirdi içinden. Ve zavallı, işbirlikçisini arayan bir polis memurunun dikkatiyle evin her katına tek tek baktı.

Paris'te binlercesi bulunan, berbat, salaş, daracık, kirli sarı renkte, dört katlı ve üç pencereli bir evdi bu. Dükkânla asma kat kunduracıya aitti. Birinci katın panjurları kapalıydı. Acaba Madam hangi kata çıkıyordu? Genç adam ikinci kattaki daireden gelen bir zil sesi duyar gibi oldu. Gerçekten de, şıkır şıkır aydınlatılmış iki pencereli bir odada bir ışık hareket etti ve karanlık olması nedeniyle bir ön odaya, herhalde dairenin salon ya da yemek odasına ait olması gereken üçüncü pencere bir anda aydınlandı. Aynı anda, bir kadın şapkasının gölgesi hafifçe belirdi, kapı kapandı, ön oda yeniden karanlığa büründü, ardından iki pencere tekrar kırmızı renklerine kavuştu. Aynı anda, genç adam bir ses işitti: "*Dikkat*," ve biri omzuna dokundu.

"Siz de etrafınıza hiç dikkat etmiyorsunuz yahu," dedi kaba bir ses. Omzunda uzun bir lata taşıyan bir işçinin sesiydi. İşçi geçip gitti. Bu işçiyi, meraklıya: "Sana ne? Ne karışıyorsun? Sen kendi işine bak ve Parislileri kendi küçük meseleleriyle baş başa bırak," diyen Tanrı göndermiş olmalıydı.

Genç adam kollarını kavuşturdu; bir gören olmadığı için öfkeden yanaklarından süzülen yaşları silmeye dahi kalkmadı. Bu iki aydınlık pencerede hareket eden gölgeleri görmek onu çok kötü ediyordu, başını çevirip Vieux-Augustins Sokağı'nın üst kesimine doğru öylesine baktı ve bir ev kapısının ya da bir dükkân ışığının görünmediği bir yerde, duvar kenarında duran kupa arabasını fark etti. O muydu? Değil miydi? Seven biri için ölüm kalım meselesi. Seven adam bekliyordu. Bir asır gibi gelen yirmi dakika boyunca orada kaldı. Daha sonra kadın aşağı indi ve o, gizliden gizliye sevdiği kadını tanıdı. Gene de hâlâ şüphelenmek istiyordu. Meçhul kadın arabaya doğru gitti ve bindi.

"Ev bir yere kaçmıyor, her zaman için araştırabilirim," de-

di genç adam ve son şüphelerini de dağıtmak amacıyla koşarak arabayı takip etti, ama çok geçmeden tek bir şüphesi bile kalmadı.

Araba Richelieu Caddesi'nde, Ménars Sokağı'nın yakınındaki bir çiçekçi dükkânının önünde durdu. Hanımefendi arabadan indi, dükkâna girdi, arabacının parasını gönderdi ve kendine marabu tüyleri seçtikten sonra dışarı çıktı. Siyah saçlarına marabular! Esmerdi, nasıl durduğuna bakmak için tüyleri başına koydu. Subay bu kadının çiçekçilerle yaptığı konuşmayı duyar gibi oldu.

"Madam, esmerlere bunlar kadar yakışanı yok, esmerlerde konturlar fazla belirgin oluyor, marabu tüyleri ise, giyim kuşam ve makyajlarında eksik olan *fluluğu* sağlıyor. Madam Langeais Düşesi bu tüylerin bir kadına uçucu, Ossian'vari, harika bir şeyler kattığını söylüyor."

"Tamam o zaman. Bunları hemen eve gönderin."

Sonra hanımefendi hızlı adımlarla Ménars Sokağı'na saptı ve evine girdi. Oturduğu konağın kapısı kapanınca, bütün umutlarını, dahası en değerli inançlarını yitiren genç âşık, bir sarhoş gibi Paris sokaklarında yürüdü ve nasıl geldiğini bilemeden çok geçmeden kendini evinde buldu. Bir koltuğa çöküp ayaklarını şöminenin demirlerine dayadı, başını ellerinin arasına alıp ıslak çizmelerini neredeyse kavrulana kadar kuruttu. Bu korkunç bir andı, insan hayatında karakterin başkalaştığı, en iyi insanın davranışlarının, kalkışacağı ilk eylemin mutlu ya da mutsuz sonuçlanmasına bağlı olduğu anlardan biriydi. İster Takdir-i ilahi deyin, ister Kader, seçim sizin.

Bu genç adam, aslında soyluluğu çok da eskilere dayanmayan iyi bir aileden geliyordu; ama günümüzde eski ailelerin sayısı o kadar az ki, gençlerin hepsi tartışmasız eski sayılıyor. Büyük büyükbabası, başkanı olduğu Paris Parlamentosu'nda bir danışmanlık görevi satın almıştı. Her biri yüklü birer servete sahip oğulları devlet hizmetine girmiş ve yaptıkları evliliklerle saraya yakınlaşmışlardı. Devrim bu aileyi darmadağın etti; ama ailede göç etmeye yanaşmayan yaşlı ve inatçı bir dul

çıktı; hapse atıldı, ölümle tehdit edildi ama 9 Thermidor'da[9] kurtulup servetine yeniden kavuştu, 1804 yılı civarında uygun bir zamanda Charbonnon des Maulincourların tek varisi olan torunu Auguste de Maulincour'u geri getirtti, onu bir annenin, soylu bir kadınının ve inatçı bir dulun katmerlenmiş özeniyle yetiştirdi. Sonra Restorasyon dönemi geldi, o sırada on sekiz yaşında bulunan delikanlı Kırmızı-Ev'e[10] girdi, prenslerle birlikte Gand'a gitti, Muhafız alayında subay oldu, oradan çıkıp savunma hattında hizmet etti, tekrar Kraliyet Muhafız alayına çağrıldı, o sırada yirmi üç yaşındaydı ve süvari alayında bir bölüğün başıydı, bu harika konumunu, yaşına rağmen dünyayı çok iyi tanıyan büyük annesine borçluydu. Bu çifte biyografi, çeşitli farklılıklarla, Fransa dışına göç eden, borçları, malları mülkleri, yaşlı dulları olan ve işini bilen bütün ailelerin genel ve özel tarihinin bir özetidir. Malta tarikatının eski büyük şövalyesi, yaşlı piskoposluk elçisi de Pamiers, Madam Barones de Maulincour'un dostuydu. Altmış yıllık bağlara dayanan ve köklerinde, zamanınız varsa keşfi hoş, ama yirmi satırla anlatınca tatsız tuzsuz gelebilecek, gençlerin söz edip durduğu ve okumadan ahkam kestiği eserlerden biri olan *Le Doyen de Killerine*[11] kadar eğlenceli dört ciltlik bir eserin metni olmaya layık insan ruhunun sırları yattığından, artık hiçbir şeyin öldüremeyeceği ebedi dostluklardan biriydi bu. Sözün kısası, Auguste de Maulincour büyükannesi ve piskoposluk elçisi sayesinde Saint-Germain'de oturuyordu ve soylarının Clovis'e dayandığını iddia edenlerin havalarına ve görüşlerine sahip olmak için iki yüzyıllık bir geçmiş ona yetiyordu. Bu solgun, ince uzun ve narin, görünüşte nazenin, aslında onurlu ve gerçek cesaret sahibi, bir hiç uğruna gözünü kırpmadan düelloya girişen genç adam henüz hiçbir savaş alanında boy gösterme-

9 Robespierre'in ve Jakobenlerin iktidardan indirildikleri darbenin adı. Fransız devrim takvimine göre Thermidor'un 9'una (27 Temmuz 1794) denk geldiği için bu adla anılır. (ç.n.)

10 *Maison-Rouge*: Monarşi yanlısı şövalyeler birliği. (ç.n.)

11 Abbé Prévost'un gerilim ve entrika yüklü bir romanı. (ç.n.)

mişti ama yakasında Legion d'Honneur nişanı taşıyordu. Gördüğünüz gibi, Restorasyon'un en somut, ama belki de en affedilebilir hatalarından biriydi bu. O dönemin gençliği hiçbir dönemin gençliği olamadı; İmparatorluk hatıralarıyla Sürgünlük hatıraları arasında, eski saray gelenekleriyle burjuvazinin bilinçli eğitimi arasında, dinle maskeli balolar arasında, iki politik inanç arasında, gözü bugünden ötesini göremeyen XVIII. Louis ile fazlasıyla ileriyi gören X. Charles arasında kaldı, sonra, krallık yanılgı içinde olsa da, kralın iradesine boyun eğmesi gerekti. Her konuda kararsız, kör ama ileriyi gören bu gençlik, sarsak ellerinde devletin dizginlerini tutma kıskançlığı içindeki yaşlı kuşak tarafından hiçe sayıldı, oysa onlar köşelerine çekilse ve yerlerini bugün Restorasyon sürgünü yaşlı doktrincilerin hâlâ alay ettikleri Fransa gençliğine bırakmış olsalardı, monarşi kurtulabilirdi. Auguste de Maulincour o günlerde gençliği etkisi altına alan fikirlerin kurbanıydı; bakın nasıl: Piskoposluk elçisi altmış yedi yaşına rağmen, çok görmüş, çok yaşamış, hoşsohbet, şerefli, kadınlara karşı nazik ama kadınlar hakkında çok berbat görüşleri olan çok zeki bir adamdı; kadınları hem seviyor, hem hakir görüyordu. Kadınların onuru muymuş, duyguları mıymış? Fasa fiso, maskaralık! Bir dakika önce kadınlar aleyhinde *canavar* kesilmişken, kadınların yanında onlara inanıyor, onlara asla karşı çıkmıyor ve onlara değer verir gibi yapıyordu. Ama erkekler arasında söz kadınlardan açıldı mı, piskopos yardımcısı gençlerin tek işinin, yollarını şaşırıp burunlarını devlet işlerinde başka şeylere sokmak yerine, ilke olarak kadınları aldatmak, aynı anda pek çok ilişkiyi birden yürütmek olması gerektiğini savunuyordu. Böylesine eskilerde kalmış bir portre çizmek zorunda kalmak çok can sıkıcı. Ama bu portre her yerde karşımıza çıkmadı mı? Ve edebiyatta, neredeyse bir imparatorluk kumbaracı erinin portresi kadar kullanılıp aşındırılmadı mı? Ama piskoposluk elçisinin Mösyö de Maulincour'un kaderi üzerinde onaylanması gereken bir etkisi oldu; kendi usulünce genç adamın moralini yükseltiyor ve onun büyük çapkınlık yüzyılının doktrinlerini benimsemesini istiyordu. Piskoposluk elçisiyle kendi Tanrı'sı

arasında kalmış, zarafet ve yumuşaklık örneği, ama hiç eksilmeyip uzun vadede her şeyin üstesinden gelen bir sağduyu sahibi, sevgi dolu, dindar yaşlı dul hanım, hayatın en güzel hayallerini torunu için saklamak istemiş ve onu en güzel ilkelere bağlı olarak yetiştirmişti; ona bütün inceliğini verdi ve onu malıcup bir adam, görünüşte tam bir avanak haline getirdi. Bu çocuğun saflığından hiçbir şey kaybetmeyen hassasiyetini evin dışı da bozamadı ve kendisi o kadar çekingen, o kadar alıngan biri olarak kaldı ki, kimsenin kâle almadığı eylem ve sözler onu fena halde yaralıyordu. Hassasiyetinden utanan genç adam bunu sahte bir özgüven maskesi altında saklıyor ve acısını içine atıyordu; ama başkalarıyla birlikteyken, bir tek kendisinin hayranlık duyduğu şeyleri alaya alabiliyordu. Bu yüzden bir hata yaptı, çünkü aşkta tatlı bir hüzün adamı ve idealist olan o, kaderin pek sıradan bir cilvesiyle, ilk aşkının nesnesinde Alman duygusallığından nefret eden bir kadınla karşılaştı. Genç adam kendinden kuşkuya düştü, durgunlaştı ve anlaşılmamaktan sızlanarak kederler içine gömüldü. Sonra, bir şeyi elde etmek ne kadar zorsa, ona karşı duyduğumuz isteğin de aynı oranda kabarması gibi, sırrını sadece kendilerinin bildiği, belki de tekelini kimseye kaptırmak istemedikleri kedi yumuşaklığına ve kurnazca bir şefkate sahip kadınlara hayranlık beslemeye devam etti. Aslında kadınlar erkeklerin kendilerini yeterince sevmediklerinden şikayet edip dururlar ama, yarı kadınca bir ruha sahip erkekleri de pek beğenmezler. Bütün üstünlükleri, erkekleri kendileri kadar âşık olmadıklarına inandırmakta yatar; bu yüzden de, takınmak istedikleri korkularını, o tatlı, yapmacık kıskançlık acılarını, o boşa çıkan umut yıkılışlarını, o boşuna bekleyişleri, yani bütün o kadınca tatlı çileler katarını kapıp götüremeyecek kadar deneyimsiz biriyse, bir âşığı memnuniyetle terk ederler; koca bebeklerden nefret ederler. Sakin ve mükemmel bir aşk kadar onların doğasına ters düşen başka bir şey olabilir mi? Onlar heyecan ister ve fırtınasız mutluluk onlar için mutluluk değildir. Sevdi mi sonsuza kadar sevecek güce sahip kadın ruhları meleksi istis-

nalardır ve erkekler arasında güzel dahiler neyse, kadınlar arasında da onlar odur. Büyük tutkular başyapıtlar gibi nadirdir. Böylesi büyük bir aşkın dışında kalanlar ise, küçük olan her şeyde olduğu gibi sadece birtakım danışıklı dövüşlerden, gelip geçici aşağılık uyarılmalardan ibarettir.

Auguste, kalbinin gizli yaraları arasında kendini anlayacak bir kadın ararken, bu arayışın zamanımızın en büyük çılgınlığı olduğunu söylemeden geçemeyeceğim bu arada, kendi dünyasından çok uzak bir dünyada, ilk sırayı yüksek bankacılığın işgal ettiği para dünyasının ikinci halkasında, üzerinden tarifsiz bir nur ve kutsallık yayılan, büyük saygı telkin eden ve aşkınızı ilan etmek için ancak uzun bir samimiyetin sağlayabileceği dayanaklara ihtiyaç duyacağınız kadınlardan birine rastladı. Auguste kendini tamamen bu son derece dokunaklı, son derece derin tutkunun güzelliklerine, sadece hayranlığa dayanan bir aşka bıraktı. Sayılmayacak kadar çok bastırılmış arzu, neyle kıyaslayacağınızı bilemeyeceğiniz kadar belirsiz ve derin, uçucu ve sarsıcı tutku nüanslarıydı bunlar; kokulara, bulutlara, güneş ışıklarına, gölgelere, doğada bir an parlayıp sönen, canlanan ve ölen, yürekte upuzun heyecanlar bırakan ne varsa ona benziyorlar. Ruhun henüz hüznü, uzak umutları hissedemeyecek kadar genç olduğu ve kadında bir kadından çok daha fazlasını bulmasını bildiği anlarda, bir erkeğe nasip olabilecek en büyük mutluluk, karşılıklı aşkta en şehvetli birleşmenin bile veremeyeceği bir erinci beyaz bir eldivene dokunmakla, saçlara elini değdirmekle, bir cümleyi dinlemekle, bir bakış atmakla hissedecek kadar sevmek değil midir? İşte bu yüzden, sevilen insanın sesinde saklı hazineleri bir tek dışlanmış insanlar, çirkinler, mutsuzlar, meçhul âşıklar, utangaç kadın ve erkekler bilir. Kaynağını ve temelini ruhun kendisinden alan ateş yüklü ses titreşimleri, yürekleri öylesine şiddetli çağrışımlara gark eder, düşüncelere öylesine bir berraklık getirir ve o kadar az yalan söyler ki, çoğu zaman sesteki tek bir iniş çıkış baştan başa bir mutlu sona bedeldir. Tatlı bir sesin ahenkli tınısı bir şairin kalbine ne büyülenmeler bahşetmiştir! O

kalpte ne düşünceler uyandırmıştır! O kalbe nasıl bir ferahlık yaymıştır! Aşk bakışla itiraf edilmeden önce sestedir. Âşıklar usulünce şair olan (hisseden şairler vardır, ifade eden şairler vardır, birinciler daha mutludur) Auguste, bütün bu çok engin, bu çok bereketli ilk sevinçlerin hepsini tatmış durumdaydı. *O kadın*, diledikleri gibi aldatabilsinler diye dalavereci kadınların sahip olmak için can attığı tatlı mı tatlı bir dile sahipti; kulağa çok yumuşak gelen, ancak hoplatıp allak bullak ettiği, allak bullak ederken okşadığı kalp için yüksek perdedenmiş gibi çıkan o berrak sese sahipti. Ve bu kadın, akşam Pagevin Sokağı'ndan Soly Sokağı'na girmişti; ve berbat bir evdeki kaçar gibi görüntüsüyle tutkuların en muhteşemini katletmişti! Piskoposluk elçisinin mantığı galip gelmişti.

"Eğer kocasını aldatıyorsa, intikamımızı alırız," dedi Auguste.

Bu 'eğer'de hâlâ bir aşk vardı... Descartes'ın felsefi şüphesi, erdemi daima onurlandırması gereken bir nezakettir. Saat onu vurdu. Baron de Maulincour o an bu kadının, kendisinin de girip çıktığı bir evdeki baloya gitmek zorunda olduğunu hatırladı. Hemen giyindi, yola çıktı, gideceği yere vardı, sinsi bir havayla salonlarda *onu* aradı. Onu bu kadar telaşlı gören Madam de Nucingen: "Madam Jules'ü göremiyorsunuz, çünkü daha gelmedi," dedi.

"İyi günler şekerim," dedi, bir ses.

Auguste ve Madam de Nucingen dönüp baktılar. Madam Jules beyazlar içinde sade ve soylu görünüyordu, başında genç baronun onu çiçekçide seçerken gördüğü marabu tüyleriyle salona girdi. Aşk dolu bu ses Auguste'ün kalbine saplandı. Birazcık da olsa bu kadını kıskanma hakkını elde edebilmiş olsaydı, "Soly Sokağı!" demesiyle kadın dona kalırdı. Ama, Madam Jules'ün kulağına bu kelimeyi yabancı biri olarak bin defa da tekrarlasa, kadın şaşkınlıkla ona ne demek istediğini soracaktı: Auguste salak salak ona baktı.

Kötü niyetli ve her şeye gülen insanlar için bir kadının sırrını keşfetmek, iffetinin göstermelik olduğunu, sakin yüzünün

altında derin düşünceler sakladığını ve temiz alnının gerisinde birtakım korkunç dramların yattığını bilmek çok eğlenceli olabilir. Ama böyle bir manzaranın gerçekten hüzünlendirdiği ruhlar da vardır ve gülüp eğlenenlerin çoğu evlerine döndüklerinde, vicdanlarıyla baş başa kaldıklarında insanlara lanet okuyup böyle bir kadını aşağılarlar. Auguste'ün Madam Jules karşısındaki hali de böyleydi. Tuhaf bir durum! Aralarında, kışın yedi sekiz defa bir araya geldikleri davetlerde karşılıklı birkaç kelime eden insanların arasındakinden farklı bir ilişki yoktu, oysa o kalkmış, kadının bihaber olduğu bir aşkın hesabını soruyor, neyle suçladığını söylemeden onu yargılıyordu.

Uzaktan hayran oldukları kadınla bağlarını sonsuza kadar kopardıkları için umutsuzluk içinde evlerine dönen pek çok genç kendilerini bu halde bulmuşlardır; o kadını uzaktan mahkûm etmiş, uzaktan aşağılamışlardır. Yapayalnız bir izbenin dört duvarına söylenmiş, kimsenin işitmediği monologlar, kalplerin derinliğinden çıkamadan patlayıp dinmiş fırtınalar, iç dünyaya ait olup bir ressamı gerektiren hayranlık verici sahneler... Madam Jules salonu dolaşan kocasından ayrılarak gidip bir yere oturdu. Oturduğu yerde sanki huzursuz gibiydi ve bir yandan yanındaki kadınla sohbet ederken, bir yandan da Baron de Nucingen'in borsa acentası olan kocası Jules Desmarets'ye kaçamak bakışlar fırlatıyordu. Bu evliliğin hikâyesi şöyledir:

Mösyö Desmarets evlenmeden beş yıl önce bir borsa acentesinin yanına yerleştirilmişti ve o zamanlar, servet adına küçük bir memurun düşük maaşından başka bir şeyi yoktu. Ama o, musibetten ders alarak hayatı erkenden öğrenen ve yuvasına ulaşmak isteyen bir böceğin inatçılığıyla bildiği yoldan şaşmayan insanlardan biriydi; engeller karşısında kılı kıpırdamayan ve bir tespihböceği sabrıyla sabırları çatlatan gençlerden biriydi. Bu yüzden de, bir genç olarak yoksul insanların bütün cumhuriyetçi erdemlerine sahipti: Ciddiydi, zamanını boşa harcamazdı, zevke eğlenceye düşmandı. Bekliyordu. Bu arada, doğa ona hoş bir dış görünüşün sonsuz avantajlarını bah-

şetmişti. Yüzü sakin ve temiz, yüz çizgileri durgun ama anlamlıydı; o sade tavırları çalışmayla geçen kanaatkâr bir hayatın belirtisiydi; etkileyici bir ağırbaşlılık ve her türlü duruma direnç gösteren gizli bir kalp asaleti. Alçakgönüllü hali onu tanıyan herkeste saygıya benzer bir şeyler uyandırmaktaydı. Aslında Paris'in göbeğinde yapayalnızdı; insanlarla ancak seyrek olarak, davet günleri patronunun salonunda geçirdiği kısa süreler dahilinde görüşebiliyordu. Hayatı bu şekilde geçen insanların çoğunda olduğu gibi, bu genç adamda da şaşırtıcı derinlikte tutkular vardı; asla küçük olaylarla kendine laf getirtmeyecek kadar geniş tutkular. Kısıtlı geliri onu katı bir hayat yaşamaya mecbur ediyor, fantezilerini yoğun çalışmalarla dizginliyordu. Zamanının çoğunu rakamlarla geçirdikten sonra, bugün toplum hayatında, ticarette, baroda, politikada ya da edebiyatta kendini göstermek isteyen her insana gerekli bir tanıdık çevresi edinmeye inatla asılarak yorgunluğunu atıyordu. Bu güzel insanların tökezleyeceği tek şey tam da kendi dürüstlükleridir. Yoksul bir kız görmesinler, hemen yanıp tutuşurlar, evlenip sefalet ve aşk arasında çırpınarak hayatlarını heder ederler. Evliliğin masraf defterinde en güzel hayaller bile sönüp gider. Jules Desmarets son hızla bu engele çarptı. Bir akşam, patronunun evinde ender güzellikte bir genç kıza rastladı.

Çorak ve değeri bilinmeyen yüreklerinde bir aşkın neden olduğu hızlı tahribatın sırrını bir tek sevgi yoksulu olan ve gençliklerinin en güzel zamanlarını uzun çalışmalarla heba eden bahtsızlar bilir. Çok sevdiklerinden o kadar emindirler ki, hızla bütün enerjilerini tutuldukları kadında yoğunlaştırır ve onun yanında en tatlı hislerle dolarken, çoğu zaman kendileri hiçbir his uyandırmazlar. Böylesi bir bencillik, tutkunun görünürdeki durgunluğunu ve dışa vurulmak için zamana ihtiyaç duyacak kadar derindeki izlerini sezebilen bir kadın için çok gurur okşayıcıdır. Paris'in göbeğindeki bu zavallı münzevi gençler, münzevilerin bütün tatmin yollarına sahiptir, hatta bazen tutkularına teslim olabilirler; ama çoğu kez ihanete uğramış, aldatılmış, anlaşılmamışlardır, onların gözünde daima

gökten düşen bir çiçeğe benzeyen o aşkın tatlı meyvelerini toplamalarına nadiren izin verilir. Karısının bir gülümsemesi, sesindeki tek bir ton değişikliği Jules Desmarets'nin sınırsız bir aşka kapılmasına yetti. Neyse ki, bu gizli tutkunun yoğun ateşi onu esinlendiren kişiye safiyetle itiraf edildi. İki insan ciddi ve derin bir aşkla sevdiler birbirlerini. Kısaca ifade edersek, utanca kapılmadan el ele tutuşan iki çocuk, iki kardeş gibiydiler, sanki onlar geçerken kalabalık iki yana sıralanıp hayran hayran onları seyrediyor gibiydi. Genç kız, bazı çocukların bencillikler yüzünden içine atıldığı kötü bir durumdaydı. Kimlik belgeleri yoktu, isminin *Clémence* olduğu ve yaşı tanıklarla saptanıp onaylanmıştı. Servetinden bahsetmeye bile değmezdi. Jules Desmarets bu nahoşlukları öğrendiğinde dünyalar onun oldu. Clémence varlıklı bir aileye mensup olsaydı, ona sahip olmaktan umudunu keserdi; ama kız yoksul bir aşk çocuğuydu, korkunç bir zina tutkusunun meyvesiydi... Evlendiler. Bu evlilik Jules Desmarets için bir dizi mutlu olayın başlangıcı oldu. Mutluluğunu herkes kıskandı, kıskananlar erdemlerine ve cesaretine hiç bakmadan onu sadece mutluluğu yüzünden suçladılar. Toplumda kızın vaftiz annesi olarak geçen Clémence'ın annesi düğünden birkaç gün sonra Jules Desmarets'ye bir borsa acenteliği görevi satın almasını söyledi ve gereken tüm sermayeyi temin edeceğine de söz verdi. O yıllarda bu görevlerin fiyatı henüz makul bir düzeydeydi. O akşam, üstelik kendisi de borsa acentesi olan patronunun salonunda zengin bir sermaye sahibi, bu kadının tavsiyesi üzerine olabilecek en kârlı iş teklifinde bulundu ve ona imtiyazını işletmek için gereken miktarda fon verdi; ertesi gün, şanslı küçük memur patronunun görev ve makamını satın almıştı. Jules Desmarets dört yılda şirketinin en zengin kişilerinden biri olmuştu; eski patrondan kalan müşterilere hatırlı yeni müşteriler eklendi. Sınırsız bir güven telkin ediyordu ve işlerin önüne geliş tarzından, kayınvalidesine ya da Tanrı'nın hikmetine bağladığı gizli bir himayeden kaynaklanan birtakım üstü kapalı nüfuz etkileri sezmemesi olanaksızdı. Clémence üçüncü yılın sonun-

da vaftiz annesini kaybetti. O sıralarda, Paris'te noter olarak işe yerleştirdiği ağabeyiyle karıştırmamak için artık Mösyö Jules olarak anılan Jules'ün yaklaşık iki yüz bin lira geliri vardı. Paris'te bu evliliğin yaşattığı mutluluğun ikinci bir örneği daha yoktu. Mösyö Jules'ün parlak bir intikamla cezalandırdığı bir iftira dışında bu büyük mutluluğu beş yıldır hiçbir şey bozamamıştı. Eski arkadaşlarından biri, kocasının servetini Madam Jules'e bağlamış ve bunu da çok pahalıya satın alınan yüksek bir himayeyle açıklamıştı. İftiracı düelloda öldürüldü. Karı kocanın birbirine duyduğu ve evliliğin yok edemediği aşk pek çok kadını rahatsız etse de, sosyetede büyük bir sükse yapıyordu. Bu cici evliliğe saygı duyuluyordu, herkes onları kutluyordu. Belki de etrafta hep mutlu insanlar görmek kadar hoş bir şey olmadığından, insanlar Mösyö ve Madam Jules'ü samimi olarak seviyordu; ama onlar salonlarda asla uzun süre kalmıyor ve yolunu şaşırmış iki kumru gibi kanatlanıp çarçabuk yuvalarına kavuşmak için sabırsızlanarak hemen gidiyorlardı. Bu arada bu yuva, Ménars Sokağı'nda para dünyasından insanların geleneksel olarak sergilemeye devam ettikleri gösteriş ve şatafatın sanat duygusuyla dengelendiği ve sosyete hayatının zorunlulukları ikisine de pek uymamakla beraber, konuklarını harika bir şekilde ağırladıkları kocaman, güzel bir konaktı. Gene de Jules, er ya da geç bir ailenin buna ihtiyacı olduğunu bilerek yüksek tabakaya katlanıyordu; ama o ve karısı kendilerini bu çevrelerde hep bir fırtınanın ortasında kalmış sera bitkileri gibi görüyorlardı. Jules çok doğal bir incelikle iftirayı da, az daha mutluluklarını bozacak olan iftiracıyı da karısından özenle saklamıştı. Madam Jules güzelliğe meraklı ve hassas doğasıyla lüksü seviyordu. O korkunç düello dersinden akıllanmamışa benzeyen bazı haddini bilmez kadınlar birbirlerinin kulaklarına Madam Jules'ün sık sık maddi sıkıntıya düşmesi gerektiğini fısıldıyorlardı. Giyim kuşam ve süsüyle hevesleri için kocasının verdiği yirmi bin frank, onların hesabına göre bu harcamaları karşılayamazdı. Aslında, onun ev halini davetlere giderken giydiklerinden çok daha şık buluyor-

lardı. O sadece kocası için süslenmeyi seviyor, kendi gözünde kocasının herkesten değerli olduğunu bu şekilde kanıtlamak istiyordu. Gerçek bir aşk, saf bir aşk, hepsinden önemlisi, herkesin bildiği ama gözlerden uzak bir aşkın olabildiği kadar mutlu bir aşk. Her an âşık, her gün biraz daha sevdalı, karısının yanı başında olmasından ve hatta kaprislerinden mutlu olan Mösyö Jules, karısına kızamadığı için sanki bu bir hastalık belirtisiymiş gibi endişeye kapılmaktaydı. Auguste de Maulincour işte bu aşkla çarpılmak ve bu kadına aklını kaybedecek kadar âşık olmak bahtsızlığına uğramıştı. Bununla birlikte, kalbi bu kadar yüce bir aşkla doluysa da, gülünç duruma düşecek bir adam da değildi. Kendini askeri törelerin icaplarına bırakıyordu; ama bir kadeh şampanya içerken bile üzerinde hep o dalgın hava, hayata karşı o sessiz küçümseme vardı, her şeyi kanıksamış insanlarda, boş bir hayatın pek tatmin edemediği insanlarda, kendilerini veremli sanan ya da kalp hastalığıyla ödüllendiren insanlarda farklı farklı düzeylerde görülen o bulutlu çehreye sahipti. Umutsuzca sevmek, hayattan zevk alamamak günümüzde sosyal bir tavır sayılıyor. Oysa, sevilen kadının kalbine tecavüz girişimi, belki de mutlu bir kadına karşı çılgınca beslenen bir aşktan çok daha fazla umut verecektir. Yani Maulincour'un ciddi ve asık suratlı olmak için yeterince nedeni vardı. Bir kraliçe, gücünün kibrini taşıdığından, soyluluğu karşısına dikilir; ama dindar bir burjuva kadını bir kirpi, sert kabuğu içindeki bir istiridye gibidir.

Bu arada genç subay, çift taraflı sadakatsizlik ettiğinden elbette haberi bile olmayan gizli sevgilisinin yanında bulunmaktaydı. Madam Jules dünyanın dalavere çevirmekten en uzak kadını gibi masum bir pozda, tatlı, görkemli bir vakarla oturuyordu. Şu insan doğası nasıl bir uçurumdur? Baron konuşmaya başlamadan önce, bir kadına, bir kocasına bakıyordu. Kafasından neler geçirmedi ki? Young'ın bütün *Geceler*'ini[12] tek bir anda yeni baştan yazdı. Bu arada konağın bütün bölümleri

12 İngiliz şair Edward Young'ın (1683-1765) en ünlü şiirlerinden biri; *Night Thoughts*. (ç.n.)

müzikle yankılanıyor, binlerce şamdandan ışık saçılıyordu, bu bir banker balosuydu; Saint-Germain semti kibarzadelerinin, günün birinde Banka'nın Luxembourg'u da istila edip tahta kurulacağını akıllarına bile getirmeden gülüp eğlendikleri altın varaklı salonlarla aşık atmaya kalkan donuk altın dünyasının görgüsüz eğlencelerinden biriydi. İktidarın gelecekteki iflası kadar, Banka'nınkini dert etmeyen kumpaslar gırla gitmekteydi. Mösyö Baron de Nucingen'in altın yaldızlı salonları, en azından görünüşte şen şakrak Paris yüksek sosyetesinin Paris eğlencelerine kattığı o kendine has canlılığa sahipti. Bu eğlencelerde yetenekli adamlar aptallara zekâlarını, aptallarsa onlara kendilerini karakterize eden o mutlu mesut havayı bulaştırırlar. Bu değiş tokuş sayesinde her şey hareketlenir. Ama bir Paris eğlencesi daima biraz havai fişeğe benzer: Zekânın, hoppalığın, hazzın, her şeyin parlamasıyla saman alevi gibi sönmesi bir olur. Ertesi gün, herkes zekâsını, hoppalıklarını ve hazlarını unutmuştur.

"Ne olacak!" dedi Auguste içinden bir karara varırcasına, "Kadınlar tıpkı piskoposluk elçisinin söylediği gibi. Şurada dans eden kadınların alayı da, Madam Jules'den çok daha fazla su götürür ama Madam Jules Soly Sokağı'na girip çıkıyor." Soly Sokağı, Auguste'ün hastalığıydı, adı bile kalbini sıkıştırıyordu.

"Madam, siz hiç dans etmez misiniz?" diye sordu.

"Kış başından beri üç defadır bana bu soruyu soruyorsunuz," dedi Madam Jules gülümseyerek.

"Belki de bana hiç cevap vermediniz de ondan."

"Bu doğru."

"Bütün kadınlar gibi sizin de yalancı olduğunuz biliyordum."

Madam Jules gülmeye devam etti.

"Bakın Mösyö, eğer size gerçek nedeni söyleyecek olursam, bu size komik gelebilir. İnsanların alay etmeyi âdet haline getirdikleri sırları kimseye söylememenin yalancılık olduğunu düşünmüyorum."

"Her sır söylenmek için bir dostluk ister ve ben bu dostluğa kuşkusuz layık değilim, Madam. Ama siz ancak asil sırlara sahip olabilirsiniz ve benim saygıdeğer şeylerle eğlenebileceğimi mi sanıyorsunuz?"

"Evet," dedi genç kadın, "siz de herkes gibi en saf duygularımıza gülüyorsunuz; onları karalıyorsunuz. Hem zaten benim sırrım da yok. Ben dünyanın gözü önünde kocamı sevme hakkına sahibim, açıkça söyleyeyim, bununla gurur duyuyorum. Benim ondan başka kimseyle dans etmediğimi öğrenir de alay ederseniz, kalbiniz hakkında çok kötü şeyler düşüneceğim."

"Evlendiğinizden beri bir tek kocanızla mı dans ettiniz yani?"

"Evet, Mösyö. Onun kolu benim yaslandığım tek koldur ve ben hiçbir zaman başka bir erkeğin temasını hissetmemişimdir."

"Doktorunuz nabzınızı da mı tutmadı?.."

"Alın işte! Alaya başladınız bile!"

"Hayır Madam, size hayranım, çünkü sizi anlıyorum. Ama siz sesinizin duyulmasına izin veriyorsunuz, sizi görmelerine izin veriyorsunuz, yani... sonuçta gözlerimizin size hayran kalmasına izin veriyorsunuz..."

Madam Jules, "Ah, işte benim derdim de bu," diye sözünü kesti. "Evet, ben evli bir kadının kocasıyla tıpkı bir metresin âşığıyla yaşadığı gibi yaşamasını isterdim; çünkü o zaman..."

"Peki o zaman, neden iki saat önce yayan ve kılık değiştirmiş olarak Soly Sokağı'ndaydınız?"

"Soly Sokağı da ne demek oluyor?" diye sordu Madam Jules.

Ve o berrak sesinde hiçbir heyecan belirtisi hissedilmedi, yüzünde tek çizgi bile oynamadı, kızarmadı da, sükunetini korudu.

"Ne yani! Vieux-Augustins Sokağı'nda, Soly Sokağı'nın köşesindeki bir evin ikinci katına çıkmadınız mı? On adım ötede sizi bekleyen bir araba durmuyor muydu ve Richelieu Cadde-

si'ne dönüp çiçekçiden şu anda başınızı süsleyen marabuları satın almadınız mı?"

"Ben bu akşam evimden dışarı çıkmadım."

Böyle yalan söylerken vurdum duymaz bir hava takınmıştı, gülerek yelpazeleniyordu; ama elini, kadının sırtının tam ortasında, belinde gezdirme hakkına sahip olan biri, belki de orayı sırılsıklam bulurdu. Auguste o an piskoposluk elçisinin derslerini hatırladı.

"O halde tuhaf bir şekilde size benzeyen biriydi," dedi saf bir edayla.

"Mösyö," dedi Madam Jules, "eğer siz bir kadını takip edecek ve sırlarını yakalayacak tıynette biriyseniz, izninizle size bunun kötü, çok kötü bir şey olduğunu söyleyeceğim ve söylediklerinize inanmayarak sizi onurlandıracağım."

Baron gidip şöminenin karşısına geçti, düşünceli bir hali vardı. Başını öne eğdi; ama bakışları sinsi biçimde, aynaların azizliğini aklına getirmeyerek ona dehşet dolu iki üç bakış atan Madam Jules'e dikiliydi. Madam Jules kocasına işaret etti, kalkıp salonları dolaşmak için onun koluna girdi. Mösyö de Maulincour'un yanından geçerlerken, dostlarından biriyle sohbet eden genç adam, adeta bir soruya cevap verircesine sesini yükselterek laf attı: "Öyle bir kadın ki, kuşkusuz bu gece rahat uyku uyuyamayacak..." Madam Jules durdu, nefret dolu ezici bir bakışla ona baktı ve yürümeye devam etti, bir kez daha bakacak olsa ve kocası da bunu yakalayacak olsa, hem kendi mutluluğunu hem de iki adamın hayatını tehlikeye atacağını aklına bile getirmiyordu. Ruhunun derinliklerinde boğduğu öfkenin esiri olan Auguste, bu karışık işin içinde neler olduğunu ortaya çıkarmaya yemin ederek fazla kalmadan oradan ayrıldı. Gitmeden önce Madam Jules'ü bulup tekrar görmek istedi; ama kadın ortada yoktu. Aşkı henüz bir dramın kattığı bütün boyutlarla tanımamış olan bütün kafalar gibi fena halde romantik olan bu genç kafa nasıl bir drama saplanıp kalmıştı! Şimdi Madam Jules'e başka bir biçimde hayrandı, onu yakıp kavurucu bir kıskançlıkla, umudun çılgınca yürek darlıklarıyla seviyor-

du. Bu kadın kocasına ihanet ederek bayağılaşmıştı. Auguste artık kendini karşılık gören bir aşkın bütün mutluluklarına bırakabilirdi, hayal gücü ona sevgiliye sahip olma hazzının uçsuz bucaksız yolarını açıyordu. Sonuçta, meleği kaybetmişti ama, şeytanların en latifine kavuşuyordu. Binlerce olmayacak tatlı hayal kurarak, Madam Jules'ün davranışını, kendisinin de inanmadığı birtakım romantik hayır işleriyle açıklayarak yattı. Sonra, ertesi günden tezi yok, kendini bu meseleye adamaya, bu gizemli durumun arkasında yatan nedenlerin, koşulların ve düğüm noktasının peşine düşmeye karar verdi. Bu okunacak bir romandı; daha doğrusu oynanacak ve içinde kendisinin de bir rolü olan bir dram.

2. Bölüm
Ferragus

Kendi adına ve bir aşk uğruna yapılacak olursa, casusluk çok hoş bir meslektir. Namuslu bir adam olmaya devam ederken bir hırsızın heyecanlarını yaşamak değil midir bu? Ama öfkeden kudurmaya, sabırsızlıktan oflayıp puflamaya, ayaklarınızın çamur içinde donmasına, titremesine ve yanmasına, boş umutlarla tükenmeye razı olmak gerekir. Bir iz sürüp meçhul bir hedefe doğru gitmek, eli boş kalmak, sövüp saymak, kendi kendinize oracıkta ağıtlar, güzellemeler düzmek, yoldan geçen ve sizi beğenen zararsız birine aptalca çemkirmek; sonra kendi hallerindeki kadıncağızları itip kakıp elma sepetlerini devirmek, koşmak, soluklanmak, bir kavşakta kalakalmak, binlerce tahminde bulunmak gerekir... Ama bu bir avdır, Paris'te av, köpekler, tüfek ve tezahürat çığlıkları hariç, bütün kazalarıyla bir avdır! Bu sahnelerle kıyaslanabilecek tek şey kumarbazların hayatından sahnelerdir. Avına saldırmak isteyen bir kaplan gibi Paris'te pusuya yatmak ve zaten ilginçliklerle dolup taşan Paris'e ve bir mahalleye bir ilginçlik de siz katarak olup bitenin keyfini çıkarınanız için bir de aşk ve intikam duygusuyla kabarmış bir yürek gerekir. O zaman da, çoğul bir ruha sahip olmak gerekmez mi? Binlerce tutkuyu, binlerce duyguyu birlikte yaşamak olmaz mı bu?

Auguste de Maulincour bu ateşli hayata aşkla atıldı, çünkü bu hayatın ona yaşatacağı bütün felaket ve hazları içinde hissetti. Paris'te kılık değiştirip dolaşıyor, Pagevin Sokağı'nın ya da Vieux-Augustins Sokağı'nın her köşesini göz hapsine alıyordu. İntikamını alamadan, cezalandırılacak ya da ödüllendirilecek bunca çabanın, girişim ve entrikanın neye mal olacağı-

nı bilmeksizin bir avcı gibi Ménars Sokağı'ndan Soly Sokağı'na, Soly Sokağı'ndan Ménars Sokağı'na koşturup duruyordu! Gene de, insanın içini kemiren ve terler döktüren o taşma noktasına henüz gelmemişti sabrı; Madam Jules'ün yakalandığı yere ilk günlerde dönmeye cesaret edemeyeceğini düşünerek umutla dolaşıyordu. Bu yüzden, ilk günlerini sokağın sırlarına vakıf olmaya ayırdı. Bu işte acemi olduğundan, Madam Jules'ün geldiği evin ne kapıcısını ne de kunduracıyı sorguya çekmeye cesaret ediyordu; ama esrarengiz dairenin karşısındaki evde bir gözetleme noktası kurabileceği ümidindeydi. Alan araştırması yapıyor, ihtiyatla sabırsızlığı, aşkıyla gizliliği uzlaştırmak istiyordu.

Mart ayının ilk günlerinde, henüz bir şeyler öğrenmesine yararı dokunmamış olan o şaşmaz nöbet turlarından birinin ardından kafasında esaslı bir darbe indirmek için evirip çevirdiği planlarla manevra alanını terk ederek saat dörde doğru kendisini göreviyle ilgili bir işin beklediği konağına dönüyordu ki, Coquillière Sokağı'nda bir anda kaldırımlar boyunca uzanan dereleri taşıran ve her damlası yoldaki su birikintilerine çarpıp etrafa sıçrayan o güzelim yağmurlardan birine yakalandı. Parisli bir yaya böyle durumlarda hemen durmak ya da zoraki konukluğunun karşılığını ödeyebilecek kadar parası varsa, hemen kapağı bir dükkâna ya da bir kafeye atmak zorunda kalır; veya aciliyete göre, yoksul ya da kötü giyimli hırpani insanların sığınağı olan bir araba giriş kapısının altına sığınır. Nasıl oldu da, henüz hiçbir ressamımız yağmurlu fırtınalı bir havada bir evin ıslak sundurması altında salkım saçak toplaşan Parislilerin oluşturduğu manzarayı canlandırmadı? Bundan daha zengin tablo olur mu? Önce, kah yağmurun atmosferin kurşuniye çalan fonu üzerinde bıraktığı, incecik cam tellerin kaprisli fışkırmalarını andıran oyma gibi yol yol çizgileri, kah rüzgârın önüne katıp ışıltılı zerrecikler halinde çatılara savurduğu bembeyaz su çevrintilerini, kah köpük köpük kabarcıklanarak keyfince boşalan yağmur borularını, sonra kapıcının kendilerine reva gördüğü süpürge darbelerine rağmen,

gezinenlerin hoşlanarak inceledikleri binlerce başka küçük şeyi zevkle gözlemleyen hayalci ve filozof yaya yok mudur? Arkadan, sızlanıp duran ve kapıcı kadın bir humbaracı eri gibi süpürgesine yaslandığında, onunla çene çalan geveze yaya gelir; sokağa alışkın eski püskü giysilerini hiç kafaya takmadan bir güzel duvara yapışıp bekleyen yoksul yaya; tamamına erdiremeden ne kadar afiş varsa inceleyen, heceleyen ya da okuyan bilgili yaya; sokakta başına bir şey gelen insanlarla alay eden, üstüne çamur sıçrayan kadınlara gülen ve pencerelerdeki kadın ve erkeklere işaretler yapan şakacı yaya; her pencereye, her kata bakan sessiz yaya; elinde deri çanta ya da bir paket, yağmurun yarar-zarar hesabını yapan işletme sahibi yaya; "Ah! Beyler, bu ne hava," diyerek bir havan topu gibi oraya düşen ve herkesi selamlayan sempatik yaya; ve nihayet, şemsiye taşıyan, sağanak yağışta uzman, bunu önceden tahmin eden, karısının sözünü dinlemeyip sokağa çıkan ve kapıcının sandalyesinde oturan gerçek Parisli burjuva. Tesadüfen bir araya gelen bu kalabalığın her bir üyesi kendi meşrebine göre havaya şöyle bir bakar, ya acelesi olduğundan, ya rüzgâra ve her yeri basan sulara aldırmadan yürüyen vatandaşları gördüğünden, ya da kapısında bekledikleri evin avlusu rutubet içinde olup salya sümük ölümcül hastalıklara davetiye çıkardığından, ki bir atasözü de, kenarda kalmak içerde olmaktan beterdir der, üstüne çamur sıçratmamak için sıçraya hoplaya oradan uzaklaşır. Herkesin kendine göre bir nedeni vardır. Geriye bir tek, parçalı bulutlar arasından yüzünü gösteren birkaç maviliği gözüne kestirip yoluna öyle devam eden adam, yani tedbirli yaya kalır.

Her neyse, Mösyö de Maulincour bütün bu yayalar ailesiyle birlikte, avlusu koca bir şömine bacasına benzeyen eski bir evin sundurması altına sığınmıştı. Binanın dört bölümünde o kadar çok kat, alçısı kabarmış, güherçilesi kusmuş, küf küf yeşillenmiş duvarlar boyunca o kadar çok boru ve oluk vardı ki, Saint-Cloud Şelaleleri sanırdınız. Her yerden sular sızıyordu; sular köpük köpük kaynaşıyor, sıçrıyor, mırıldanıyordu; sular

kapkaraydı, beyazdı, maviydi, yeşildi; sular yağmurlu fırtınalı havalar için yaratılmış, sanki bunun için şükür duaları eden, evdeki her bir kiracının hayat ve alışkanlıklarını ilginç içerikleriyle gözler önüne seren bir yığın çer çöpü sokağa süpüren, ağzında diş kalmamış yaşlı kapıcı kadının süpürgesinin altında haykırıyor, çağlayıp köpürüyordu. Süprüntüler arasında baskılı ya da boyama kumaş artıkları, çay yaprakları, rengi atmış, bazı yaprakları dökülüp eksilmiş yapma çiçekler; sebze artıkları, kâğıtlar, metal parçacıkları vardı. Yaşlı kadın her süpürge darbesinde kaldırım deresinin ruhunu, mazgallarla bölünmüş ve kapıcıların boğuştuğu o kara deliği çırılçıplak ortaya seriyordu. Zavallı âşık, şekilden şekile giren Paris'in her gün sunduğu binlerce tablodan biri olan bu tabloyu incelemekteydi; ama bunu düşüncelere dalmış bir adam gibi farkında olmadan yapıyordu ki, gözlerini kaldırmasıyla, avluya girmekte olan bir adamla burun buruna gelmesi bir oldu.

En azından görünüş olarak dilenci kılıklı biriydi, ama insan dillerinde ismi olmayan bir yaratık olan o Parisli dilencilerden değildi; hayır, bu adam dilenci kelimesinin çağrıştırdığı her türlü düşüncenin ötesinde oluşmuş yeni bir tipti. Bu yabancıda, Charlet'nin[13] zaman zaman eşine az rastlanır isabetli bir gözlemle canlandırdığı berduş tiplerinde bizi çok etkileyen o tam anlamıyla Paris'e özgü karakterden de eser yoktu: Tekinsiz de olsa bu tipler, çamurda debelenen, kısık sesli, kırmızı patlıcan burunlu, ağzında diş kalmamış kaba saba adamlardır; kendi halinde ama ürkütücüdürler; gözlerinde parıldayan derin zekâ sanki bir yanlış anlamadır. Utanması olmayan bu sefil tiplerden bazılarının yüzü leke leke, çatlak çatlak, damar damardır; alınları pençe pençe kızarıklıklarla kaplıdır; saçları bir köşeye atılmış bir peruk gibi pis ve tel teldir. O dibe batmış halleriyle hepsinin keyfi yerindedir ve o keyifli halleriyle battıkça batarlar, hepsi de sefih bir hayatın damgasını taşıdığından, sessizliklerini bir sitem gibi yüzünüze çarparlar; tavırla-

13 Taşbaskısı resimler yapan Fransız ressamı (1792-1845). (ç.n.)

rından tüyler ürpertici düşünceler okunur. Suç ile sadaka arasında yaşadıklarından, artık vicdan azabı çekmez olmuşlardır; idam sehpasının etrafında ihtiyatla dolaşır, asla içine düşmezler; suçlu ama masum, masum ama suçludurlar. İnsanı çoğu zaman gülümsetir ama her zaman düşündürürler. Kimi sizin için çarpık uygarlığı temsil eder, içinde ne ararsan vardır: Kürek mahkumluğunun onuru, vatan, erdem; sonra adi suç işlemenin hınzırlığı ve şık bir cinayetin ince ayarları. Kiminin boynu büküktür, derin bir ifadesi varmış gibi durur ama avanaktır. Hepsinde de düzen ve çalışma zafiyeti vardır ama bu dilencilerin, bu Parisli berduşların arasından çıkabilecek şairleri, büyük adamları, gözüpek ve harika işler yapabilecek insanları kazanmak istemeyen toplum tarafından batağa itilmişlerdir; çile çeken bütün kalabalıklar gibi görülmemiş melanetlere katlanmaya şerbetli, karşı konulmaz bir gücün daima çirkef seviyesinde tuttuğu hem aşırı iyi hem aşırı kötü insanlardır. Hepsinin bir hayali, bir umudu, bir mutluluk beklentisi vardır: Kumar, piyango ya da şarap. Usta bir sanatçının atölyesinde ters çevrilmiş birkaç tuvalin arkasına çiziktirdiği hayali bir resim gibi son derece aldırmaz bir tavırla Mösyö de Maulincour'un karşısındaki duvara yaslanan şahısta bu türden tuhaf bir hayatın izleri yoktu. Kül rengi yüzünde derin ve insanın kanını donduran bir düşüncenin okunduğu bu uzun boylu zayıf adam, inceden inceye alaylı tavrı ve kendini etraftakilerle eşit gördüğü iddiasını ilan eden karanlık bakışıyla meraklıların yüreğindeki merhameti öldürüyordu. Suratı kirli beyazdı, kırış kırış saçsız kafası, hafiften iri bir granit bloğunu andırıyordu. Başının iki yanından sarkan yamyassı ve kırçıllı birkaç tutam saç, boğazına kadar ilikli ve yağ içindeki kıyafetinin yakasına kadar iniyordu. Hem Voltaire'e hem Don Quijote'ye benziyordu: Alaycı ve melankolik, felsefe yüklü ama yarı kaçıktı. Galiba gömleği yoktu. Sakalı uzamıştı. Eskimiş, yırtık pırtık içler acısı siyah kravatı, halat gibi kalın damarlarla fena halde yol yol olmuş çıkıntılı boynunu açıkta bırakıyordu. Gözlerinin altında koyu mor geniş halkalar vardı. En az altmış yaşında

gösteriyordu. Elleri beyaz ve temizdi. Topukları gitmiş delik çizmeler giymişti. Birçok yerinden yama görmüş mavi pantolonuna yapışmış beyaz bir hav tabakası insanın midesini bulandırıyordu. Ya ıslak elbiselerinden yayılan iğrenç koku yüzünden, ya da kalabalık resmi dairelerin, kiliselerde kutsal eşyaları yığdıkları odaların, imarethanelerin nasıl hiçbir şeyle kıyaslanamayacak kendine has kekremsi ve iğrenç bir kokusu varsa, Paris izbelerindeki o sefalet kokusunun da adamın kendine has normal hali olması yüzünden, etrafındakiler yerlerini terk edip onu tek başına bıraktılar; durgun ve ifadesiz bakışını önce bu insanlara, sonra subaya çevirdi, Mösyö de Talleyrand'ın,[14] daha çok bir gözatış denilebilecek ve ardında güçlü bir ruhun derin heyecanlar, insanlar, şeyler ve olaylar hakkında en isabetli hesaplar gizlediği nüfuz edilmez bir perdeye benzeyen, donuk ve sıcaklıktan yoksun o ünlü bakışıydı bu. Yüzündeki hiçbir çizgi derinleşmedi. Ağzı ve alnı hiç değişmeden kaldı; ama gözlerini asil ve neredeyse trajik bir yavaşlıkta bir hareketle aşağı indirdi. Ve sarkık göz kapaklarının bu hareketinde bütün dramı dile geldi.

Bu etrafını umursamaz figürün dış görünüşü Mösyö de Maulincour'u, basma kalıp sorularla başlayan, ama onu türlü türlü düşüncelere gark ederek sona eren başıboş hayallerden birine sürükledi. Fırtına dinmişti. Mösyö de Maulincour adamın duvarın önündeki koruma taşına sürünüp geçen redingotunun eteğinden başka bir şey göremedi; ama gitmek üzere yerinden ayrılırken, ayaklarının dibinde yere düşmüş bir mektup buldu ve deminki adamın, atkısını kullandıktan sonra yeniden cebine koyduğunu görünce, mektubun bu meçhul adama ait olduğunu anladı. Adama vermek için mektubu yerden alırken istemeden adresi okudu:

---

14 Yüksek nüfuzuyla çeşitli dönemlerde çok önemli görevlerde bulunan, hem sevgi hem nefret kazanmış Fransız devlet adamı (1754-1833). (ç.n.)

Müsyü'ye
Müsyü Ferragusse,
Grans-Augustains Sokağı, Soly Sokağı küşesi,
PARİS.

Mektuba pul yapıştırılmamıştı ve üzerindeki adres Mösyö de Maulincour'u onu sahibine vermekten alıkoydu: Çünkü, uzun vadede dürüstlükten sapmayan pek az tutku vardır. Baron bu keşfin işine yarayacak bir şey olduğu hissine kapıldı ve mektubu kendinde saklayarak onu bu tekinsiz evde yaşadığından en küçük bir şüphe duymadığı adama vermek amacıyla gizemli eve girmek için bir bahane olarak kullanmak istedi. Günün ilk ışıkları gibi belirsiz ve silik şüpheler daha şimdiden ona bu adamla Madam Jules arasında bir bağlantı olduğunu düşündürüyordu. Kıskanç âşıkların akıllarından geçirmedikleri şey yoktur, yargıçlar, casuslar, âşıklar ve gözlemciler her türlü tahminde bulunarak, en muhtemel durumları seçerek kendilerini ilgilendiren gerçeği keşfederler.

"Bu mektup ona mı? Madam Jules'den mi?"

Tedirgin hayal gücüyle kafasına binlerce soru yığılıyordu; ama daha ilk kelimelerde gülümsedi. İşte berbat imlasıyla, naif cümlelerinin bütün ihtişamıyla, hiçbir şey eklenemeyecek, mektubun kendisi hariç hiçbir yeri çıkartıp atılamayacak, ama aktarırken noktalama işaretlerini koymak gereken mektubun tam metni. Mektubun aslında nokta virgül hak getire, hatta ünlem bile yok; modern yazarların tutkuların neden olduğu büyük felaketleri resmetmeye çalışırken yararlandıkları noktalama sistemini yıkmayı hedefleyen bir olgu.

"HENRY!

Sizin için kendime dayattığım özveriler arasında artık size kendimden hiçbir haber vermemekde vardı, ama dayanılmaz bir ses bana işlediğiniz suçları bildirmemi emrediyo. Kötülük ede ede katılaşan ruhunuzun bana acımaya tenezül etmeyece-

ğini şimdiden biliyorum. Kalbiniz duyarlıklara kapalı. Sanki doğanın çığlıklarına da kapalı di mi, ama önemi yok: Ben size hangi noktaya kadar kendinizi suçlu düşürdüğünüzü ve beni içine sürüklediniz durumun kokunçluğunu bildirmek zorundayım. Henry, ilk hatamda ne kadar acı çektiğimi biliyodunuz ve beni yeniden *aynı* felakete sürükleyebildiniz ve beni umutsuzluğum ve kederimle baş başa bıraktınız. Evet, itiraf ediyorum, tarafınızdan sevildiyime ve saygı gördüyüme olan inancım bana kaderime dayanma cesareti vermişti. Ama bugün elimde ne kaldı? En değerli şeylerimi, beni hayata bağlayan her şeyi kaybettirdiniz bana: Ayile, dostlar, onur, itibarlı bir ad, hepsini sizin için feda ettim ve bana sadece kara bi leke, utanç ve hiç kızarmadan söylüyorum, sefalet kaldı. Felaketimde tek eksik sizin nefretiniz ve aşağılamanızıdı; şimdi bunlar da olduğuna göre, kafama koduğum şeyin gerektirdiği cesareti bulucam. Kararımı verdim ve ailemin onuru bunu emrediyo: Acılarıma bir son vericem. Kararım hakkında hiçbir fikir yürütmeyin, Henry. Biliyorum, korkunç, ama durumum beni buna zorluyo. Yardımsız, desteksiz, tek bir *dost* olmaksızın yaşayabilir miyim? Hayır. Kısmet böyleymiş. Yani Henry, iki gün sonra, iki gün sonra Ida artık sizin saygınıza layık olamayacak; ama vicdanım rahat olarak size verdiğim yemini kabul edin, çünkü ben sizin dostluğunuza layık olmaktan hiç vazgeçmedim. Ah, Henry, dostum, çünkü ben sizin için hiç değişmeden kalıcam, seçtiğim yolu bağışlayacağınıza dair söz verin bana. Aşkım bana cesaret verdi, o beni erdemden ayırmayacaktır. Zaten senin hayalinle dolu kalbim benim için baştan çıkarılmaya karşı bir kalkan olucak. Kaderimin sizin eseriniz olduğunu asla unutmayın ve kararını siz verin. Tanrı sizi günahlarınız için cezalandırmasın, bağışlanmanız için ona diz çöküp dua ediyorum, çünkü hissediyorum, artık acımı sizin de mutsuz olduğunuzu bilmekten başka bir şey artıramaz. İçinde bulunduğum maddi sıkıntıya rağmen, sizden gelecek her türlü yardımı reddediyorum. Eğer beni sevseydiniz, onları dostluktan gelmiş olarak kabul edebilirdim ama ruhum *merhamet* yüzünden yapılan bir iyiliği kabul etmiyo ve eğer kabul edersem bunu ba-

na teklif edenden çok daha alçak olurum. Sizden bir lütuf istiyorum. Madam Meynardie'nin yanında daha ne kadar kalacağımı bilmiyorum, karşıma çıkınama iyiliğini gösterin lütfen. Son iki ziyaretiniz bana uzun zaman hissedeceğim bir rahatsızlık verdi: Bu konudaki davranışınızın ayrıntılarına hiç girmek istemiyorum. Benden nefret ediyosunuz, bu sözler kalbime kazındı ve onu buz gibi bıraktı. Heyhat! Bütün cesaretimi toplamam gereken şu anda iradem beni terk ediyo, Henry, sevgilim, ben aramıza bir engel koymadan önce, bana duyduğun saygıyı son bir kez kanıtla: Bana yaz, bana cevap ver, artık beni sevmesen de, bana değer verdiğini söyle. Gözlerimin gözlerinizle karşılaşmaya daima layık olmasına *rağmen*, görüşmek istemiyorum: Zayıflık göstermekten ve aşkımdan korkuyorum. Ama yalvarırım bana iki satır bir cevap yazın, bu bana bahtsızlığıma katlanma cesaretini vercektir. Elveda felaketlerimin mimarı, ama kalbimin seçtiği ve asla unutamayacağı tek sevgili.

IDA"

Aşkta ihanete uğramış bir genç kızın hayatı, yaşanan meşum zevkler, acılar, sefalet ve tüyler ürpertici bir kabulleniş birkaç kelimede özetlenmişti; bu kirli mektupta yazılı, meçhul ama özünde tamamen Paris'e has şiir, Mösyö de Maulincour'u bir an etkiledi, bu Ida'nın Madam Jules'ün bir akrabası olup olmadığını düşünmeye başladı, o akşam tesadüfen tanık olduğu buluşma herhangi bir hayır işi yüzünden olmasındı? O sefil ihtiyarın Ida'yı baştan çıkarmış olması mucize gibi bir şeydi... Baron, kafasının içinde birbiriyle tokuşup birbirini yok eden düşüncelerinin girdabında bunları kura kura Pagevin Sokağı'nın yakınına geldi ve Monmartre Caddesi'ne bitişik Vieux-Augustins Sokağı'nın sonunda bekleyen bir araba gördü. Bekleyen her araba ona bir şeyler söylüyordu. "Orada olabilir mi?" diye düşündü. Kalbi sıcacık, hummalı bir devinimle çarpıyordu. Çıngıraklı küçük kapıyı itti, ama: "Neden burnunu bu gizeme sokuyorsun?" diyen gizli bir ses duyduğundan, başını eğdi ve utanmaya benzer bir hisse kapıldı.

Birkaç basamak çıktı ve yaşlı kapıcı kadınla burun buruna geldi.

"Mösyö Ferragus?"

"Tanımam..."

"Nasıl yani, Mösyö Ferragus burada oturmuyor mu?"

"Bu evde öyle biri yok."

"Ama anacığım..."

"Ben senin anacığın falan değilim, Mösyö, ben kapıcıyım."

"Ama Madam," diye devam etti baron, "Mösyö Ferragus'e verilecek bir mektubum var.

"A öyle mi! Mösyö'nün mektubu varsa, o zaman başka," dedi kadın, ses tonunu değiştirerek. "Şu mektubu gösterir misiniz?" Auguste katlanmış mektubu gösterdi. Yaşlı kadın kuşkulu bir edayla başını salladı, duraksadı, bu beklenmedik olayı esrarengiz Mösyö Ferragus'e yetiştirmek için bölmesinden çıkacak gibi oldu; sonra: "Tamam Mösyö," dedi, "çıkın. Neresi olduğunu biliyorsunuzdur..." Subay, kaçın kurası ihtiyarın, onu sınamak için oltaya attığı bir yem olabilecek bu sözüne cevap vermeksizin hızlı adımlarla merdivenlerden çıktı ve ikinci katın kapısını ısrarla çaldı. Âşık erkek içgüdüsü ona şöyle diyordu: "*O* burada."

Ferragus, sundurmanın altındaki şu yabancı adam ya da Ida'nın felaketlerinin mimarı Ferragus kapıyı bizzat açtı. Üzerinde çiçekli bir ropdöşambr, yumuşak kumaştan beyaz bir pantolon vardı, ayaklarına şirin pantufla terlikler geçirmişti, başını yıkamıştı. İkinci odanın kapı aralığından başı görünen Madam Jules sarardı ve bir sandalyenin üzerine yığıldı.

"Neyiniz var Madam," diye haykırdı subay koşarak.

Ama Ferragus kolunu uzattı ve yardıma koşan subayı o kadar sert bir hareketle itti ki, Auguste göğsüne demir bir çubuk yediğini sandı.

"Uzak durun! Mösyö," dedi adam. "Bizden ne istiyorsunuz? Beş altı gündür mahallede dolanıp duruyorsunuz. Casus musunuz nesiniz?"

"Siz Mösyö Ferragus müsünüz?" dedi baron.

"Hayır, Mösyö."

"Gene de," diye devam etti Auguste, "yağmurun geçmesini beklerken durduğumuz evin sundurmasının altında düşürdüğünüz bu kağıdı size teslim etmek zorundayım." Baron adamla konuşur ve mektubu ona uzatırken, Ferragus'ün onu ağırladığı odaya bir göz atmaktan kendini alamadı, sadeliğine rağmen odayı iyi dekore edilmiş buldu. Şöminede ateş yanıyordu; hemen yanında bu adamın görünüşteki halinin ve evin sıradanlığının izin veremeyeceği kadar mükellef bir sofra hazırlanmıştı. Ve nihayet, görebildiği ikinci odadaki bir fiskos koltuğunun üzerinde bir avuç altın fark etti ve ancak ağlayan bir kadından çıkabilecek bir ses duydu.

"Bu mektup bana ait, teşekkür ederim," dedi yabancı ve onu derhal kapı dışarı etme arzusunda olduğunu belli edecek şekilde barona arkasını döndü.

Hedef olduğu derin incelemenin farkına varamayacak kadar meraklı olan Auguste, yabancının onu yok etmek ister gibi fırlattığı yarı manyetik bakışları göremedi; ama bu ejder bakışlarıyla karşılaşsaydı, ne kadar tehlikeli bir durumda olduğunu anlardı. Kendini düşünemeyecek kadar tutkulu olan Auguste vedalaştı, aşağı indi ve evine dönerek bu üç kişinin bir araya gelişlerine bir anlam vermeye çalıştı: Ida, Ferragus ve Madam Jules. Ahlâki açıdan, Çin işi bir bulmacadaki birbirini tutmaz acayip tahta parçalarını hiçbir ipucu olmadan bir araya getirmeye çalışmaktan farksız bir işti bu. Ama Madam Jules onu görmüştü, Madam Jules oraya gelmişti, Madam Jules yalan söylemişti. Maulincour ertesi gün bu kadına bir ziyarette bulunmaya karar verdi, kendisiyle görüşmeyi reddedemezdi, baron onun suç ortağı olmuştu, boğazına kadar bu karanlık entrikanın içine batmıştı. Auguste daha şimdiden sultan havalarına girmişti ve Madam Jules'e emredip bütün sırlarını ifşa ettirmeyi düşünüyordu.

O sıralarda Paris bir inşaat hummasına yakalanmıştı. Eğer Paris bir canavarsa, kesinlikle canavarların en takıntılısıdır. Bin bir fanteziye kapılır: Kah mala kullanmayı seven bir büyük

asilzade gibi inşa eder; sonra malasını bir yana atıp asker olur; tepeden tırnağa ulusal muhafız kılığına bürünür, talim yapar ve sigara tüttürür; birden askeri tatbikatları bırakır ve sigarasını atar; sonra kederlenir, iflas eder, Châtelet Meydanı'nda mobilyalarını satar, sıfırı tüketir; ama birkaç gün geçmeden işlerini toparlar, vur patlasın çal oynasın eğlenip dans eder. Bir gün avuç avuç, ağız dolusu arpa şekeri yer; oysa dün Weynen kağıdı satın alıyordur; bugün canavarın dişi ağrıyor ve bütün duvarlara antidot uyguluyor; yarın göğse sürmek için merhem tedarikine başlayacak. Bir günlük saplantıları olduğu gibi, aylık, mevsimlik, yıllık saplantıları da var. Yani o günlerde herkes bir şeyler yıkıp yapıyordu, ama ne yaptığı henüz belli değildi. Traversler üzerine yerleştirilmiş ve her katta kirişlerle tespit edilmiş latalaların takılı olduğu yüksek dikmeli iskelelerin görünmediği pek az sokak vardı; Limoges'lu duvar ustalarının sarstığı ama halatlarla sağlama alınmış, alçı sıvadan bembeyaz olmuş, inşaat halinde olmayan anıtların zorunlu koruma duvarı olan tahta perdelere araba çarpmasına karşı nadiren güvenli, derme çatma iskeleler. Bu direklerde, bu ip merdivenlerde, bu halatlarda, duvar işçilerinin bağrışmalarında denizciliğe has bir şeyler vardır. Maulincour konağına birkaç adımlık bir yerde, kesme taştan yapılan bir inşaatın önüne de bu geçici iskelelerden biri kurulmuştu. Baron de Maulincour ertesi gün Madam Jules'e gitmek üzere arabayla tam bu iskelenin önünden geçiyordu ki, koca bir taş bloğu direklerin tepesine kadar çıkmışken, kendi etrafında dönerek halatlarından kurtuldu ve blok kupa arabasının arkasındaki uşağın üstüne düşerek onu ezdi. İskele ve işçiler bir dehşet çığlığıyla titredi; içlerinden biri ölüm tehlikesiyle burun burunaydı, zorlukla uzun direklere tutunuyordu ve taş ona da isabet etmiş gibiydi. Anında bir kalabalık toplandı. Bütün işçiler aşağı indi, bağırıp küfrediyor, Mösyö de Maulincour'un arabasının vincin sarsılmasına neden olduğunu söylüyorlardı. İki parmak daha gitse, taş subayın kafasına gelecekti. Uşağı ölmüş, arabası parçalanmıştı. Mahalle için bu önemli bir olay oldu, gazeteler olayı yazdı. Hiçbir şeye dokunmadığından emin olan Mösyö de Maulincour şi-

kayette bulundu. İşe adalet karıştı. Soruşturma yapıldı, elinde bir tahtayla küçük bir çocuğun orada nöbet tuttuğu ve gelip geçene uzak durmaları için bağırdığı ortaya çıktı. Olay orada kapandı. Mösyö de Maulincour uşağının başına gelen şey nedeniyle, yaşadığı dehşet yüzünden çok kötü oldu ve birkaç gün yataktan çıkamadı; çünkü arabanın arkası kırılırken, baronun da orası burası ezilmişti; ayrıca şaşkınlığın neden olduğu asabi sarsıntıdan ateşi çıkmıştı. Madam Jules'ün evine gidemedi. Bu kazadan on gün sonra ve ilk dışarı çıkışında, tamir edilen arabasıyla Boulogne ormanına gidiyordu, Bourgogne Caddesi'nden inerken Ulusal Meclis'in karşısında, kanalizasyonun bulunduğu yerde dingil tam ortadan ikiye ayrıldı; baron o kadar hızlı gidiyordu ki, bu kırılma sonucu şiddetle birbirine çarpan iki tekerlek yüzünden az kalsın kafası patlayacaktı; ama kaputun sağlamlığı sayesinde bu tehlikeyi atlattı. Gene de yan tarafından ciddi biçimde yaralandı. On günde ikinci defadır yarı baygın halde, iki gözü iki çeşme ağlayan yaşlı dulun evine taşınmaktaydı. Bu ikinci kaza birtakım kuşkulara kapılmasına yol açtı ve için için, Ferragus'ü ve Madam Jules'ü düşündü. Kuşkularını aydınlatmak için kırılan dingili odasında sakladı ve arabacısını çağırttı. Arabacı geldi, dingile baktı, kırığa baktı ve Mösyö de Maulincour'a iki şeyi kanıtladı. Birincisi, bu dingil onun atölyelerinden çıkmamıştı. Kaba saba bir şekilde isminin baş harflerini kazımadan tek bir dingil bile imal etmiyordu ve bu dingilin nasıl olup da kendi imalatı olan dingille yer değiştirdiğini aklı almıyordu; sonra bu kuşkulu dingildeki kırık, son derece ustalıkla uygulanmış hava kabarcıkları ve çatlaklarla, bir nevi iç boşluk denilebilecek bir yuvayla gizlenip hazırlanmıştı.

"Bakın sayın Baron," dedi arabacı, "bu modele göre bir dingil ayarlamak için insanın sahiden de çok kurnaz biri olması gerekir, kırık yerin doğal olduğuna yemin etseniz başınız ağrımaz..."

Mösyö de Maulincour arabacısından bu macera hakkında kimseye bir şey anlatmamasını rica etti ve kendini gerekli şekilde uyarılmış kabul etti. Bu iki öldürme girişimi, karşısındaki

düşmanın üstün insanlar olduğunu ortaya koyan bir maharetle kotarılmıştı.

"Bu ölümüne bir savaş," dedi yatağında dönerken, "vahşi bir savaş, bir şaşırtma, pusu kurup gafil avlama, Madam Jules adına ilan edilmiş alçakça bir savaş. O zaman bu kadın hangi erkeğe ait? Bu Ferragus'ün gücü nereden geliyor?"

Her ne kadar bir asker ve yiğit biri olsa da, Mösyö de Maulincour titremeden edemiyordu. Beynine hücum eden düşünceler arasında bir tanesi vardı ki, onun karşısında kendini savunmasız ve cesareti kırılmış hissetti: Bu gizli düşmanlar yakında zehir de kullanamaz mıydı? Diyet ve ateş nöbetlerinin, o sıradaki zaafiyetinin daha da büyüttüğü korkuların etkisiyle, çok uzun zamandan beri büyükannesine bağlı emektar bir kadını yanına getirtti; basit insanların gönül yüceliğiyle ona karşı annelik duyguları besleyen bir kadındı bu. Kadına tamamen de açılmadan, onu gereken yiyecekleri her gün farklı yerlerden gizlice almakla görevlendirdi ve aldıklarını kilitleyip, kim olursa olsun yaklaşmasına izin vermeden, bizzat kendisinin getirmesini istedi. Yani, zehirlenerek ölmemeyi garantilemek için en titiz tedbirleri aldı. Yatağında hasta ve yalnızdı; o halde kendini nasıl savunacağını düşünmek için bol bol vakti vardı, insan bencilliğine hiçbir şeyi unutturmayacak kadar berrak bir görüş sağlayan tek ihtiyaç. Ama talihsiz hasta korkuları yüzünden hayatı kendine zehir etmişti; bütün saatlerini karartan kuşkularını yenemiyordu. Bununla birlikte, bu iki cinayet dersi ona politikacılara en gerekli olan erdemlerden birini öğretti: Hayattaki büyük çıkarlar oyununda en üst düzeyde gizlilik uygulanması gerektiğini anladı. Sırrını söylememek hiçbir şey değildi, ama önceden susmak, otuz gün dilini tutmasını bilen pek az insanın var olduğu bir ülkede, otuz yıl boyunca ince ince tasarlanan bir intikamı garantiye almak için, bir olayı gerekirse Ali Paşa[15] gibi otuz yıl unutmasını bilmek takdir edilecek bir çabadır. Mösyö de Maulincour artık sadece

15 Dumas Père'in *Les Aventures de John Davys* (1840) başlıklı eserinde hayatı anlatılan Tepedelenli Ali Paşa. (ç.n.)

Madam Jules için yaşıyordu. Sürekli olarak bu meçhul savaşta meçhul düşmanlarına karşı galip gelebilmek için ne gibi yollara başvurabileceğini ciddi ciddi araştırmakla meşguldü. Bu kadına duyduğu tek yanlı tutku engeller karşısında daha da büyüyordu. Onu taptığı kadın yapan gerçekliği su götürmez erdemlerinden çok, yakıştırma günahlarıyla çok daha çekici bir hale gelen Madam Jules, düşüncelerinin ve kalbinin tam ortasında dimdik ayaktaydı.

Düşmanın konumunu öğrenmek isteyen hasta, piskoposluk elçisini yaşadığı sırlara ortak etmenin bir tehlike yaratmayacağını düşündü. Büyük şövalye, Auguste'ü bir babanın kendi karısından olan çocuklarını sevdiği gibi seviyordu; adam kurnazdı, becerikliydi, diplomatik bir zekâya sahipti. Gelip baronun anlattıklarını dinledi, başını salladı ve iki adam kafa kafaya verdi. Auguste, içinde yaşadıkları zamanda, polisin ve iktidarın her türlü sırra vakıf olduğunu ve ille de bu yola başvurmak gerekirse, onların nezdinde güçlü destekçiler bulacağını söylediğinde, babacan piskoposluk elçisi genç dostunun bu güvenini paylaşmadı.

Yaşlı adam ona ciddi bir havayla cevap verdi: "Sevgili çocuğum; polis dünyadaki en beceriksiz şeydir, iktidara gelince bireysel sorunlarda ondan zayıfı yoktur. Polis de, iktidar da yüreklerin derinliklerini okumasını bilmez. Mantıken onlardan istenmesi gereken şey, bir olayın nedenlerini araştırmalarıdır. Oysa, iktidar ve polis bu işe hiç mi hiç uygun değillerdir: Her şeyi bilme ihtiyacı olana her şeyi açıklayabilecek kişisel meraktan yoksundurlar. Hiçbir insan iktidarı, bir katilin bir prensin kalbine ya da bir zehirleyicinin dürüst bir insanın midesine yaklaşmasını engelleyemez. Tutkular polis filan dinlemez."

Büyük şövalye barona şiddetle İtalya'ya, İtalya'dan Yunanistan'a, Yunanistan'dan Suriye'ye, Suriye'den Asya'ya gitmesini ve ancak gizli düşmanlarını pişman olduğuna inandırdıktan ve böylece onlarla sessiz bir barış yaptıktan sonra dönmesini tavsiye etti; olmadı, evinde kalmasını, hatta bu Ferra-

gus'ün saldırılarından korunduğundan iyice emin olmak için odasından dışarı adım atmamasını ve ancak onu güven içinde ezebileceği zaman çıkmasını söyledi.

"Düşmanına ancak kafasını uçurmak için dokunacaksın," dedi ciddi bir tavırla.

Gene de ihtiyar sevgili çocuğuna, Tanrı'nın kendisine bahşettiği ince kurnazlıklarla her yolu kullanarak, kimseyi zor durumda da bırakmadan, tanıdığı kişileri düşmanın evine sokmak, durum muhasebesi yapmak ve zaferi hazırlamak için çaba göstereceğine dair söz verdi. Büyük şövalyenin emekliye ayrılmış, yaşlı bir Figaro'su[16] vardı; insan yüzünün alabildiği en hınzır maymun suratına sahip, bir zamanlar cin gibi zeki olan, vücudunu bir forsa gibi kullanan, bir hırsız kadar kulağı kirişte, bir kadın kadar ince ama komedilerdeki uşaklara yeni bir şekil veren Paris toplumunun yeni anayasasından beri fırsat yokluğundan çaptan düşmüş bir Figaro. Kadri bilinmeyen bu Scapin,[17] efendisine yüce bir varlıkmış gibi bağlıydı; ama işini bilen piskoposluk elçisi, eski çapkınlık yardakçısının gelirine her yıl oldukça yüksek bir zam veriyordu; doğal dostluğu çıkar bağlarıyla pekiştiren ve ihtiyarın, en sevgi dolu metresin hasta sevgilisi için akıl edemeyeceği bir itina ve yakınlık görmesini sağlayan bir değerbilirlik. Büyük şövalye ile Mösyö de Maulincour işte bu geçen yüzyıl kalıntısına, tatmin edilecek tutkuları kalmadığından yoldan çıkarılamayacak olan iyilik elçisine, eski tip tiyatro uşaklarının incisine bel bağladılar.

"Mösyö Baron her şeyi mahvederdi," dedi görüşmek için çağrılan uşak üniformalı bu büyük insan. "Mösyö huzur içinde yesin içsin, sakin sakin uyusun. Ben her şeyi üzerime alıyorum."

Gerçekten de, bu görüşmeden sekiz gün sonra, rahatsızlığı

16 Beaumarchais'nin operaya da uyarlanan *Figaro'nun Düğünü* (1784) adlı oyunundaki uyanık uşak karakteri. (ç.n.)

17 Molière'in *Scapin'in Dolapları* (1671) adlı oyunundaki düzenbaz uşak. (ç.n.)

tamamen geçmiş bulunan Mösyö de Maulincour, büyükannesi ve piskoposluk elçisiyle öğle yemeği yediği sırada, Justin raporunu sunmaya geldi. Yaşlı dulun kendi dairesine dönmesinin ardından, yetenekli insanların takındıkları o sahte alçakgönüllülükle şunları söyledi:

"Baronun peşindeki düşmanın adı Ferragus değil. O adamın, o iblisin adı Gratien, Henri, Victor, Jean-Joseph Bourignard. Gratien Bourignard efendi bir zamanlar son derece zengin olan eski bir inşaat müteahhidi ve en önemlisi, Paris'in en yakışıklı delikanlılarından biriymiş, Grandisson'ı yoldan çıkarabilecek bir Lovelace.[18] Edindiğim bilgiler buraya kadar. Basit bir işçiymiş, zamanında Çakallar Tarikatı yoldaşları onu XXIII. Ferragus adıyla başkan seçmiş. Eğer polis bir şeyler bilmek üzere eğitiliyorsa, bunu da biliyor olmalı. Bu adam evini değiştirmiş, artık Vieux-Augustins'de oturmuyor, şimdi Joquelet Sokağı'nda oturuyor, Madam Jules sık sık onu görmeye geliyor; kocası Borsa'ya giderken onu sık sık Vivienne Sokağı'na bırakıyor, ya da o kocasını Borsa'ya bırakıyor. Sayın piskoposluk elçisi bu işleri çok iyi bildiğinden, benden kocanın mı karısını idare ettiği, yoksa karısının mı kocayı idare ettiğini söylememi isteyecektir; Madam Jules o kadar güzel ki, ben aldatanın o olduğuna bahse girerim. Bunların hepsi en taze bilgiler. Bizim Bourignard çoğu zaman 129 numaraya oynuyor. Saygınıza sığınarak, Mösyö, adam kadın düşkünü bir soytarı ve yüksek mevkiden biriymiş gibi hava atıp duruyor. Bu arada çoğu zaman kazanıyor, bir aktör gibi kılıktan kılığa giriyor, aklına estiği gibi yüzünü gözünü boyuyor, hayatı da ilginç mi ilginç. Bir sürü konutu olduğundan şüphem yok, çünkü çoğu zaman Büyük şövalyemin *yüksek mahkeme soruşturmaları* dediği şeylerden paçayı kurtarıyor. Eğer Mösyö isterse, alışkanlık-

18 Grandisson ve Lovelace: Samuel Richardson'ın *Sir Charles Grandison* ve *Clarissa Harlowe* adlı romanlarının kahramanları; ilki erdem timsali erkeği temsil ederken, ikincisi kalpsiz çapkın erkek tipini ölümsüzleştirmiştir. (ç.n.)

ları göz önüne alınarak kendisinden dürüst bir şekilde kurtulmak mümkün. Kadın düşkünü bir adamdan kurtulmak daima kolaydır. Ancak şu var, bu para babası gene taşınmaktan dem vuruyor. Şimdi, Mösyö Piskoposluk Elçisi'yle Mösyö Baron'un bana buyuracakları başka bir şey var mı?"

"Justin, senden memnunum, talimat almadan fazla ileri gitme; ama burada her şeye göz kulak ol ki, baronun korkacak bir şeyi olmasın."

"Sevgili çocuğum," diye sözüne devam etti piskoposluk elçisi, "hayatına yeniden başla ve Madam Jules'ü unut."

"Hayır, hayır," dedi Auguste, "meydanı Gratien Bourignard'a bırakmayacağım, onu kıskıvrak yakalamak istiyorum, Madam Jules'ü de."

Bir süre önce Muhafız Alayı'nda yüksek bir rütbeye terfi eden Auguste de Maulincour, o akşam Elysée-Bourbon'da Düşes de Berri'nin balosuna gitti. Elbette orada kendisi için korkulacak bir tehlike olamazdı, gene de Baron de Maulincour oradan halledilmesi gereken bir onur meselesiyle çıktı, bir çözüme bağlanması olanaksız bir mesele. Rakibi Marki de Ronquerolles'ün Auguste'ten şikayetçi olmak için çok haklı nedenleri vardı ve Auguste, Mösyö de Ronquerolles'ün kız kardeşi Kontes de Serizy ile olan eski ilişkisi nedeniyle buna meydan vermişti. Alman duygusallığından hoşlanmayan bu hanım, mutaassıp kıyafetinin ayrıntıları konusunda son derece müşkülpesentti. Açıklanamaz bir aksilikle, Auguste'ün yaptığı masum şaka Madam de Serizy'yi çok rahatsız etmiş, ağabeyi de bunu bir hakaret olarak kabul etmişti. Pazarlık bir köşede alçak sesle yapıldı. Kaliteli insanlar olarak iki hasım seslerini hiç yükseltmediler. Ama ertesi gün, Saint-Honoré semti sosyetesi, Saint-Germain semti sosyetesi ve şato, bu macerayla çalkalandı. Madam de Serizy hararetle savunulurken, bütün haksızlıklar Maulincour'a yüklendi. Araya hatırlı şahıslar girdi. Maulincour ve Ronquerolles beyler için en seçkin tanıklar dayatıldı ve alanda kimsenin ölmemesi için her türlü tedbir alındı. Auguste, bir zevk ve eğlence adamı olan ve onurlu bir insan olduğu-

na kimsenin itiraz edemeyeceği hasmıyla karşı karşıya geldiğinde, onu Çakalların başkanı Ferragus'ün maşası olarak göremedi, ama açıklanamaz önsezilerine boyun eğerek markiyi sorguya çekmek gibi gizli bir arzuya kapıldı.

"Beyler," dedi tanıklara, "Mösyö de Ronquerolles'ün bana ateş etmesine elbette karşı çıkmıyorum; ama önce, haksızlık ettiğimi ilan ediyorum, benden isteyeceği tüm özürlerimi sunuyorum, hatta isterse herkesin önünde, çünkü konu bir kadın olunca, centilmen bir erkeğin onurunu hiçbir şeyin lekeleyemeyeceğine inanıyorum. Yani kendisinin mantığına ve cömertliğine sığınıyorum, hak yerini bulmuşsa, dövüşmeyi sürdürmek biraz aptallık olmaz mı?.."

Mösyö de Ronquerolles meselenin bu şekilde bitirilmesine yanaşmayınca, şüpheleri daha da artan baron rakibine yaklaştı.

"Pekala Mösyö Marki," dedi, "o zaman bana bu beylerin huzurunda bu karşılaşmaya herkesin bildiğinden başka bir intikam nedeni karıştırmadığınıza dair asilzade sözü verin."

"Mösyö, bu bana sorulacak bir soru değil."

Ve Mösyö de Ronquerolles gidip yerini aldı. İki rakibin tek bir tabanca kurşunuyla yetinecekleri konusunda önceden uzlaşma sağlanmıştı. Mösyö de Ronquerolles, Mösyö de Maulincour'un ölmesini imkansız kılacak demesek de, çok zorlaştıracak şekilde belirlenen mesafeye rağmen, baronu yere serdi. Kurşun baronun kalbinin iki parmak üstünden kaburgalarını delip geçti, ama neyse ki, ağır bir yara değildi. Muhafız subayı:

"Sönmüş tutkuların intikamını almak için fazlasıyla isabetli nişan alıyorsunuz," dedi.

Mösyö de Ronquerolles, Auguste'ün öldüğünü sanmıştı, bu sözleri işitince şeytani bir gülümsemeyi tutamadı.

"Mösyö, hiç kimse Jül Sezar'ın kız kardeşinden şüphelenemez."

"Gene şu Madam Jules," diye cevap verdi Auguste.

Dudaklarında sönüp giden iğneleyici şakasını bitiremeden

bayıldı; ama çok kan kaybetse de, yarası tehlikeli değildi. Yaşlı dulla piskoposluk elçisinin, yaşlıların bildiği ve ancak uzun bir hayat tecrübesiyle kazanılabilecek özenli bakımıyla sarmalanmış bir haldeyken, on beş gün kadar sonra bir sabah, büyükannesi ona sert bir çıkışta bulundu. Ona yaşlılığının son günlerinde içine sürüklendiği ölümcül endişeleri anlattı. Bir 'F' ile imzalanmış bir mektup almıştı, mektupta torununun kendini alçaltarak kalkıştığı casusluğun hikâyesi noktası noktasına anlatılmıştı. Bu mektupta Mösyö de Maulincour dürüst bir adama yakışmayacak işler yapmakla suçlanıyordu. Ménars Sokağı'nda, arabaların beklediği meydana yaşlı bir kadını yerleştirdiği, bu kadının güya yanındaki fıçılardan arabacılara su satmakla meşgul olduğu, gerçekteyse Madam Desmarets'nin gidiş gelişlerini gözetlemekle görevli eski bir ispiyoncu olduğu anlatılıyordu. Dünyanın en zararsız adamının sırrını çözeceğim diye ona karşı casusluk etmeye kalkmıştı, oysa bu sırlar üç insan için ölüm kalım demekti. Bu acımasız savaşı kendisi istemişti, daha önce üç kez yaralanmıştı ve kaçınılmaz olarak ölecekti, çünkü ölmesi için ant içilmişti ve bu yolda her türlü insani çaba gösterilecekti. Mösyö de Maulincour, bu üç kişinin gizemli hayatına saygı göstereceğine dair söz de verse, akıbetinden kaçamayacaktı, çünkü polis memurları kadar alçalabilen ve masum bir kadının ve saygıdeğer yaşlı bir adamın hayatını hiç nedensiz altüst edebilen bir asilzadenin sözüne inanmak imkansızdı. Mektupta yazılanlar, onu bir güzel haşlayan Barones de Maulincour'un tatlı sitemlerinin yanında hiç kaldı. Bir kadına karşı saygı ve güvende kusur etmek, hiç hakkı yokken bir casus gibi onu takip etmek ha! İlle de tarafından sevildiğiniz kadını mı takip edip gözetlemeniz lazım? Kusursuz bahanelerden bir sağanağa tutulmuş gibiydi baron, asla hiçbir şeyi kanıtlamayan ve genç baronu ömründe ilk defa o büyük ve içinde hayatın en can alıcı eylemlerinin filizlenip çıktığı insani öfkelerden birine sürükleyen bahaneler.

"Madem ki bu düello ölümüne bir düello," dedi bir karara vararak, "bulabileceğim bütün imkanlarla hasmımı öldürmek zorundayım."

Büyük şövalye, Mösyö de Maulincour adına hemen Paris özel polis şefine gitti ve olayların gizli düğümü onda yatsa da, Madam Jules'ün ismini de, şahsını da bu hikâyeye karıştırmaksızın, yasalar ve polisi hiçe sayarak bir muhafız subayını öldürmeye yemin edecek kadar gözü dönmüş meçhul bir şahsın Maulincour ailesine yaşattığı korkulardan bahsetti. Polisteki adam hayretle yeşil gözlüklerini çıkarttı, defalarca sümkürüp burnunu sildi ve piskoposluk elçisine tütün ikram etti, ancak piskoposluk elçisi saygınlığı elden gitmesin diye kullanmadığını ileri sürdü, oysa burnu tütüne batmış durumdaydı. Şef yardımcısı notlar aldı, Vidocq ve hafiyelerinin yardımıyla, bu düşman hakkında Maulincour ailesine en kısa zamanda iyi haberler getireceğine söz vererek, Paris polisinden hiçbir şey kaçmaz, dedi. Birkaç gün sonra, polis şefi Maulincour konağına piskoposluk elçisini görmeye geldi ve genç baronun son yarasının tamamen iyileşmiş olduğunu gördü. Kendisine aktarma iyiliğinde bulundukları ipuçları için onlara resmi bir dille teşekkürlerini sunarken, Bourignard denen bu adamın yirmi yıl forsa cezasına çarptırıldığını ama zincirli vaziyette Bicetre'den Toulon'a nakledilirken mucizevi bir şekilde kaçtığını anlattı. Polis, adamın fütursuzca gelip Paris'e yerleştiğini öğrendiğinden beri on üç yıldır bir sonuca varamadan onu arıyormuş, adam durmadan bir sürü karanlık işe karıştığı halde, en sıkı takiplerden bile paçasını kurtarıyormuş. Özetle, çok ilginç ayrıntılarla dolu bir hayatı olan bu adam elbette kaldığı evlerden birinde yakalanıp adalete teslim edilecekmiş. Memur, Mösyö de Maulincour'a bu meseleye Bourignard'ın yakalanmasına tanık olacak kadar önem veriyorsa, ertesi gün sabah sekizde Sainte-Foi Sokağı'nda, numarasını da verdiği bir eve gelmesini söyleyerek resmi raporunu tamamladı. Mösyö de Maulincour, polisin Paris'e esinlendirdiği yüce saygıyla, devletin elini çabuk tutacağına güvenerek, gidip olaydan emin olma işine tanık olmaktan kaçındı. Üç gün sonra, Mösyö de Maulincour, gazetede aslında birkaç ilginç makaleye konu olması gereken bu tutuklama ile ilgili tek satır bile göremeyince endişeye kapılmışken, bu endişesi gelen şu mektupla dağıldı:

"Mösyö Baron,

İlgili mesele yüzünden artık korkulacak bir durum kalmadığını tarafınıza iletmekten onur duyarım. Adı geçen Gratien Bourignard, nam-ı diğer Ferragus dün Jocquelet Sokağı, 7 numaralı evinde vefat etmiştir. Hakkında taşıdığımız kuşkular, işbu durum nedeniyle tamamen ortadan kalkmış bulunmaktadır. Adli polisle belediye tabibi tarafımızdan görevlendirilmiş olup, emniyet müdürü kesin olarak emin olmak amacıyla gereken bütün kontrolleri yaptırmıştır. Zaten, ölüm belgesini imzalayan tanıkların dürüst ahlakı ve adı geçen Bourignard'ı son anlarında tedavi edenlerin doğrulamaları bu konuda en küçük bir kuşku duymamıza olanak vermemektedir; bunlar arasında, adı geçenin nedamet getirerek itirafta bulunduğu –çünkü kendisi bir Hıristiyan olarak ölmüştür– Bonne-Nouvelle Kilisesi'nin saygıdeğer papaz yardımcısı da vardır.

Sayın Baron, saygılarımızı kabul ediniz." Vs.

Mösyö de Maulincour, yaşlı dul ve piskopos yardımcısı anlatılmaz bir zevkle rahat bir nefes aldılar. Yaşlı kadın, torununu kucaklarken gözyaşlarına engel olamadı ve Tanrı'ya dualarla şükretmek için onun yanından ayrıldı. Auguste'ün kurtuluşu için dokuz dua okuyan sevgi dolu yaşlı dul dualarının kabul edildiğine inandı.

"Hadi bakalım," dedi büyük şövalye, "artık bana bahsettiğin o baloya gidebilirsin, artık sana itiraz etmek için bir nedenim kalmadı."

Madam Jules de orada bulunacağı için, Mösyö de Maulincour bu baloya gitmeyi sabırsızlıkla bekliyordu. Partiyi Seine bölgesi valisi veriyordu ve Paris'in iki kalburüstü sosyetesi orada sanki tarafsız bir bölgedeymişçesine bir araya gelecekti. Auguste hayatını bu kadar derinden etkileyen kadını göremeden salon salon dolaştı. Henüz kimsenin girmediği ve oyun masalarının oyuncuları beklediği özel bir odaya girip bir divana

oturarak Madam Jules hakkında en olmayacak düşüncelere daldı. Ansızın biri genç baronu kolundan yakaladı ve baron, karşısında Coquillière Sokağı'ndaki hırpani adamı, Ida'nın Ferragus'ünü, Soly Sokağı sakinini, Justin'in Bourignard'ını, polisin forsa mahkûmunu, dün ölen adamı görerek şaşkına döndü.

"Mösyö, bağırmayın, tek laf etmeyin," dedi Bourignard. Auguste şimdi adamın sesini tanımıştı, ama başka biri kuşkusuz tanıyamazdı. Çok şık giyinmişti, kıyafetine Altın Post tarikatının nişanlarını ve bir plaka takmıştı. "Mösyö," diye devam etti sırtlan gibi tıslayan bir sesle, "polisi yanınıza almakla bütün yapacaklarımı meşrulaştırıyorsunuz. Öleceksiniz, Mösyö. Bu şart. Madam Jules'ü mü seviyorsunuz? Onun tarafından sevildiniz mi? Hangi hakla onun huzurunu bozmaya, iffetini lekelemeye kalkıyorsunuz?"

Biri geldi. Ferragus çıkmak üzere ayağa kalktı.

"Bu adamı tanıyor musunuz?" diye sordu Maulincour, Ferragus'ün yakasına yapışarak. Ama Ferragus çok çabuk kurtulmuştu, Mösyö de Maulincour'u saçlarından yakaladığı gibi, dalga geçercesine kafasını defalarca salladı. "Bu kafayı uslandırmak için ille de kurşun mu lazım?" dedi. Bu arada, bu sahneye tanık olan Marsay:

"Şahsen tanımam, Mösyö," diye cevap verdi, "ancak kendisinin son derece varlıklı Portekizli Mösyö de Funcal olduğunu biliyorum."

Mösyö de Funcal ortadan kaybolmuştu. Baron peşinden gitti ama yetişemedi, sütunlu girişe vardığında, şaşaalı bir arabada kendisine bakıp dalga geçerek dört nala uzaklaşan Ferragus'ü gördü. Hemen salona döndü.

"Mösyö, yalvarırım size," dedi tanıdıklarından biri olan Marsay'e, "bu Mösyö de Funcal nerede oturuyor?"

"Ben bilmiyorum ama kuşkusuz burada bunu size söyleyecek birileri vardır."

Valiye soran baron, Kont de Funcal'in Portekiz elçiliğinde kaldığını öğrendi. Ferragus'ün buz gibi ellerini hâlâ saçlarında

hissederken, o an olanca güzelliği ve pırıltısı içinde taptaze, zarif, saf, tutkunu olduğu o kadınca kutsallıkla ışıldayan Madam Jules'ü gördü. Kendisi için cehennemi bir yaratık haline gelen bu kadının artık onda uyandırdığı tek duygu nefretti ve bu korkunç nefretle gözünü kan bürüdü; kimsenin duyamayacağı bir şekilde onunla konuşma anını kolladı ve şöyle dedi: "Madam, üç defadır *bravi*'leriniz[19] beni elinden kaçırıyor..."

"Ne demek istiyorsunuz Mösyö?" diye karşılık verdi kadın, kızararak. "Benim yüzümden başınıza pek çok tatsız olay geldiğini biliyorum; ama ben nasıl bunların içinde olabilirim ki?"

"Soly Sokağı'ndaki adamın üzerime saldığı *bravi*'lerden haberiniz var yani?"

"Mösyö!"

"Madam, artık size hesap sormakta yalnız olmayacağım, artık mutluluğum değil, kanım da..."

O an Jules Desmarets yanlarına geldi.

"Karıma ne diyordunuz Mösyö?"

"Eğer merak ediyorsanız, gelin evimde öğrenin Mösyö."

Ve Maulincour, Madam Jules'ü sararıp solmuş ve neredeyse çökmüş bir halde bırakarak dışarı çıktı.

19 (İt.) Fedailer. (ç.n)

III. Bölüm
Suçlanan Kadın

Tartışma götürmeyecek bir olay yüzünden, hayatında bir kez olsun sıkı, sert, acımasız bir sorgulamayla, kocalarından gelen ve sadece düşüncesi bile insanın içini ürperten, ilk kelimesi çelik bir hançer gibi yüreğe saplanan o acımasız sorulardan biriyle karşı karşıya kalmayan kadın yok gibidir. Şu özdeyiş de oradan gelir: *Yalan söylemeyen kadın yoktur*. Beyaz yalanlar, bağışlanabilir yalanlar, ulvi yalanlar, korkunç yalanlar; ama ille de yalan söyleme zorunluluğu. Bu zorunluluk kabul edildiğine göre, iyi yalan söylemeyi de bilmek gerekmez mi? Fransa'da kadınlar harika yalan söyler. Törelerimiz onlara dolap çevirmeyi öyle güzel öğretmiştir ki! Ayrıca, kadın yalan söylerken o kadar safça yüzsüz, o kadar şirin, o kadar tatlı, o kadar sahicidir ki; toplum hayatında, mutluluğun direnemeyeceği şiddetli darbelerden kaçınmada yalanın ne kadar işe yaradığını o kadar iyi bilir ki, yalan onlara mücevherlerini içine sardıkları pamuklar kadar gereklidir. Yani yalan onlar için dilin esası haline gelmiştir, gerçekse sadece bir istisnadır; erdemli olduklarından, bir kapris yüzünden ya da birtakım hesaplarla gerçeği söylerler. Sonra, karakterlerine göre bazı kadınlar yalan söylerken güler; bazıları ağlar, bazıları ciddileşir; kimi de kızıp öfkelenir. Hayata gönüllerini en fazla okşayan ilgi ve iltifatlara karşı hiçbir şey hissetmiyormuş numarası yaparak başladıktan sonra, sonunda sık sık kendilerine de yalan söyler hale gelirler. Aşklarının gizemli hazineleri için korkuyla titrerlerken, kalkıp üstünlük taslamalarına hayran kalmamak elde mi? Hayatın en zor dönemeçlerinde sergiledikleri rahatlığı, becerikliliği, zihin açıklığını fark etmemek el-

de mi? Onlarda hiçbir şey iğreti durmaz: Yalanlar tıpkı gökten yağan kar gibi akar gider. Ama, başka birinin gerçeğini nasıl da maharetle keşfederler! Onlara sorularla yanaşmaya kalkışacak kadar toy bir erkeğin yüreğindeki sırrı açık eden aşk dolu bir soru konusunda her zaman için en doğru mantığı nasıl da incelikle kullanmasını bilirler! Bir kadına sorular sormak, kendini ona teslim etmek değil midir? Kadın, sorularınızdan ondan saklamak istediğiniz her şeyi anlamayacak ve size cevap verirken aslında susmayacak mıdır? Birtakım adamlar da kalkmış, Parisli kadınla mücadele ettiği iddiasında! *"Ne kadar meraklısınız!" "Size ne?" "Neden öğrenmek istiyorsunuz?" "Aaa! Siz kıskanıyorsunuz!" "Ya cevap vermek istemezsem?"* diyerek her hançer darbesini savuşturmasını bilen bir kadınla! HAYIR demenin yüz otuz yedi bin adet usulünü, EVET demenin sayılamayacak kadar çok çeşidini bilen bir kadınla. 'Evet'le 'hayır'ın kitabı, hazırlaması bize düşen en güzel diplomatik, felsefi, logografik[20] ve ahlaki eserlerden biri değil midir? Ama bu şeytani eseri yaratmak için erdişi bir deha gerekmez mi? Bu yüzden bu işe asla kalkışılmayacaktır. Sonra, basılmamış onca eser arasında kadınların en bildiği, en çok uyguladığı da bu değil midir? Siz hiç bir yalanın havasını, duruşunu, *disinvoltura*'sını[21] incelediniz mi? İnceleyin. Madam Desmarets arabanın sağ köşesine, kocası sol köşesine oturmuştu. Balodan çıkarken heyecanını yenmeyi başaran Madam Jules sakinmiş gibi bir tavır takınmıştı. Kocası hiçbir şey dememişti, hâlâ da bir şey demiyordu. Jules arabanın penceresinden, önünden geçtikleri sessiz evlerin karanlık yüzlerini seyrediyordu; ama bir sokağın köşesini dönerken, birden sanki kararını etkileyecek bir düşüncenin dürtüklemesiyle, sarındığı kürk astarlı kuzu yünü mantosuna rağmen üşümüşe benzeyen karısını süzdü; onu düşünceli buldu, belki gerçekten de düşünceliydi. Paylaşılan şeyler arasında, düşüncelere dalmak ve ciddiyet en bulaşıcısıdır.

---

20 Bir sözcükten başka sözcükler türetme oyunu. (ç.n.)
21 (İt.) Pervasızlık. (ç.n.)

"Mösyö de Maulincour sana bu kadar dokunacak kadar ne söylemiş olabilir?" diye sordu, "Hem evine gidip de ne öğrenecekmişim?"

"O, evinde benim sana şu anda söyleyemediğim hiçbir şey söyleyemez," diye cevap verdi.

Sonra Madam Jules, erdemi her zaman biraz gölgeleyen o kadınca kurnazlıkla, başka bir sorunun daha gelmesini bekledi. Kocası başını evlere doğru çevirdi ve araba girişlerini incelemeye devam etti. Bir soru daha soracak olsa, bu bir kuşku, bir güvensizlik anlamına gelmez miydi? Bir kadından şüphelenmek aşkta bir cinayettir. Jules daha önce karısı hakkında hiçbir şüpheye kapılmadan bir adam öldürmüştü. Clémence kocasının sessizliğinde ne hakiki tutkuların, ne derin düşüncelerin yattığını bilmezken, Jules de, Clémence'inin kalbini sıkıştıran o şaşırtıcı dramdan habersizdi. Ve araba karı kocayı, bu birbirine tapan, ipek yastıklarda sevgiyle birleşmiş, birbirlerine yaslanmış olsalar da, bir uçurumun birbirinden ayırdığı iki sevgiliyi taşıyarak sessiz Paris'te ilerliyordu. Fenerleri hem sokağı hem arabayı aydınlatan kupalarda, camlarından içi görünen kupalarda ve nihayet içinde yasal âşıkları taşıyan ve medeni kanun kocaya arabada, başka yerde ve her yerde karısına surat etme, dayak atma, öpme hakkını tanıdığından, çiftlerin gelen geçen tarafından görülme korkusu olmadan rahatça kavga edebileceği kupalarda, gece yarısından sabahın ikisine kadar balolardan dönen o şık kupalarda kim bilir ne tuhaf sahneler yaşanmaktadır! Dolayısıyla da gece piyadelerine, baloya arabayla gelip de bir nedenle yayan dönmek zorunda kalan şu gençlere ne sırlar açık edilmektedir! Jules ve Clémence ilk defa birbirlerinden ayrı köşelere çekilmişlerdi. Genelde koca karısına sokulurdu.

"Hava çok soğuk," dedi Madam Jules.

Ama kocası duymadı bile, o, dükkânların üzerindeki karanlık tabelaları incelemekle meşguldü.

"Clémence," dedi sonunda, "sana soracağım soru için beni affet."

Ve yaklaşıp onu belinden kavradığı gibi kendine çekti.

"Tanrım, işte başladık!" diye düşündü zavallı kadın.

Sorunun üstüne giderek, "Pekâlâ!" dedi. "Mösyö de Maulincour'un bana ne söylediğini öğrenmek istiyorsun. Söyleyeceğim Jules; ama hiç korkmuyorum diyemeyeceğim. Tanrım, birbirimizden gizlimiz saklımız olabilir mi bizim? Deminden beri senin aşkımıza olan inancınla belli belirsiz korkular arasında mücadele ettiğini görüyorum; ama vicdanımız temiz değil mi, şüphelerin sana çok karanlık gelmiyor mu? Neden o sevdiğin aydınlıkta kalmıyorsun? Sana her şeyi anlattığımda, sen daha fazlasını bilmek isteyeceksin; bu arada, bu adamın tuhaf sözlerinin altında neler gizlendiğini ben de bilmiyorum. Anlıyor musun, bu belki de ikinizin arasında uğursuz bir meselenin patlak vermesine yol açacak. Bana kalsa, bu tatsız anı ikimiz de unutalım isterdim. Ama ne olursa olsun, bu tuhaf serüven kendiliğinden açıklığa kavuşana kadar bekleyeceğine dair bana yemin et. Mösyö de Maulincour bana senin de duyduğun üç olaydan bahsetti: Uşağının üstüne düşen taş, kendisinin arabadan düşmesi ve Madam de Serizy yüzünden girdiği düello benim ona karşı düzenlediğim bir komplonun uzantılarıymış. Sonra, benim onu öldürtmekte ne gibi bir yararım olduğunu sana açıklamakla tehdit etti. Bütün bunlardan bir şey anladın mı? Korkup şaşırmamın nedeni, o deli suratının, boş boş bakan gözlerinin ve içinden kopan heyecanla ikide birde şiddetle kesilen sözlerinin bende bıraktığı izlenim. Aklını kaçırdığını sandım. Hepsi bu. Şimdi, bir yıldan beri benim Mösyö de Maulincour'un, hani derler ya, takıntısı olduğumu fark etmediğimi söylersem, kadından sayılmam. Beni sadece baloda gördü ve sözleri baloda konuşulan her söz gibi anlamsızdı. Belki de bir gün beni yalnız ve savunmasız yakalamak için bizi ayırmaya çalışıyor. Görüyor musun? Kaşlarını çattın bile. Off! İnsanlardan bütün kalbimle nefret ediyorum. Onlar olmadan ne kadar mutluyuz! Neden onun evine gideceksin ki! Jules, yalvarırım sana, bütün bunları unutacağına dair bana söz ver. Yarın bir de öğreniyoruz ki, Mösyö de Maulincour delirmiş."

"Ne garip şey!" dedi Jules içinden, merdiven başındaki sütunlu girişin önünde arabadan inerken.

Karısına kolunu uzattı ve dairelerine çıktılar.

Bu hikâyeyi ayrıntılarının bütün gerçekliği içinde geliştirmek için, girdisi çıktısıyla bütün gidişatını izleyebilmek için, burada birkaç aşk sırrını açığa vurmak lazım, utanmazca değil, ama Trilby[22] usulünce bir yatak odasının lambrileri arasından içeri süzülmek lazım, ne Dougal'i ne Jeannie'yi korkutmak lazım, kimseleri korkutmamak, asil Fransızcamızın olmak istediği kadar iffetli, Gérard'ın *Daphnis ile Chloé* tablosundaki fırça darbeleri kadar cüretkâr olmak lazım. Madam Jules'ün yatak odası kutsal bir mekandı. Oraya bir tek kendisi, kocası ve oda hizmetçisi girebilirdi. Varlıklı olmanın hoş ayrıcalıkları vardır, en imrenilenleri de, duyguların bütün boyutlarıyla serpilmesine, binlerce kaprisin yerine getirilmesi sayesinde zenginleşmesine, onları büyüten o pırıltıyla, arındıran ilgi ve özenle, onları daha da çekici kılan o nazik tavırlarla sarıp sarmalamasına izin verenlerdir. Pikniklerden, özensizce hazırlanan yemeklerden nefret ediyorsanız, beyazlığıyla göz kamaştıran Şam işi bir masa örtüsü, altın kaplama çatal bıçak takımları, nefis pürüzsüzlükte porselenler, altın kenarlıklı, zengin oymalı, armalı gümüş karpuzların altında şıkır şıkır şamdanlarla aydınlatılmış bir masa, gözde bir mutfağın eseri mucizeler görmekten zevk alıyorsanız tutarlı olmak için tavanarasını evin en üst katında, terzi kızları sokakta bırakacaksınız; tavanaralarını, terzi kızları, şemsiyeleri, gürültülü nalınları akşam yemeklerini aldıkları belli ücretlerle ödeyenlere bırakın. Aşkı ancak Savonnerie[23] halılarının üstünde, mermer bir lambanın mat ışığı altında, ipek kaplı sır vermez duvarlar arasında, altın alevlerle yanan bir şöminenin karşısında, kepenkler-

22 Charles Nodier'nin bir masalı (1846). Trilby bir ocak cinidir, balıkçı Dougal'in evine musallat olur, karısı Jeannie'yi baştan çıkarmaya çalışır. Kadın olanları kocasına anlatınca felaketler başlar. (ç.n.)

23 Fransa'da kurulan ilk kraliyet halı dokuma fabrikası. (ç.n.)

le, panjurlarla, dökümlü ağır perdelerle komşuların, sokağın, her şeyin gürültüsüne kulak tıkamış bir odada bütün hoşluklarıyla serpilip gelişen bir kavram olarak algılamalısınız. Size içinde bedenlerin oynadığı, birden fazla olmasını istediğiniz ve aşkın çoğu zaman çoğalttığı kadını sonsuza kadar yansıtan aynalar lazım; sonra alçak divanlar; sonra, bir sır gibi, gösterilmeden sezinlenen bir yatak; sonra bu koket odada çıplak ayaklar için hayvan postları, gecenin her saatinde okuyabilmek için dökümlü muslinlerin arasında fanuslar içinde mumlar, başa vurmayan çiçekler ve inceliğiyle kendini Anne d'Autriche'e bile beğendirecek kumaşlar lazım. Madam Jules bu çok hoş tasarıyı gerçeğe dönüştürmüştü, ama bu hiçbir şeydi. Bu nesnelerin düzenlenmesinde şu ya da bu süslemeye, şu ya da bu ayrıntıya kendi damgasını vurarak taklit edilemez bir karakter yarattıysa da, her zevkli kadın yapabilirdi bunu. Günümüzde şimdiye kadar görülmemiş bir bireysellik fanatizmi hüküm sürüyor. Yasalarımız olanaksız bir eşitliğe doğru kaydıkça, biz de âdetlerimiz sayesinde bu eşitlikten gitgide daha fazla uzaklaşıyoruz. Mesela, Fransa'da zengin insanlar zevkleri ve kendilerine ait olan şeyler konusunda otuz yıldan beri hiç bu kadar tekelci olmamışlardı. Madam Jules bunu sağlamak için neler gerektiğini biliyordu ve evindeki her şeyi aşka çok yaraşan bir şatafatla uyumlu hale getirmişti. *Yüz on beş frank ve Sophie'm benim* ya da kulübede ihtiras, önce kara ekmeğin yettiği, ama gerçekten sevince, ağzının tadını bilir hale gelen, sonunda da mutfak sanatının zenginliklerini özleyen aç insanların sözleridir. Aşk çalışmadan ve sefaletten tiksinir. Kıt kanaat geçinmektense, ölür daha iyi. Pek çok kadın balo dönüşü bir an önce yatağa girmeye sabırsızlandığından, elbiselerini, solmuş çiçeklerini, kokusu geçmiş buketlerini etrafa savurur. Küçük pabuçlarını bir koltuğun altına bırakır, yaylanan topuklu terlikleriyle yürür, tokalarını çıkartır, örgülerini derbeder bir şekilde kendi halinde salıverir. Saçlarının ya da süslü kıyafetlerinin o şık mimarisini bir arada tutan kopçaları, çengelli iğneleri, pek maharetli kancaları kocalarının görmesi onlar için

çok da önemli değildir. Artık ortada gizem falan kalmamıştır, kocanın karşısında her şey bir bir düşer, kocanızın karşısına olduğunuz gibi çıkarsınız. Eğer derin uykudaki oda hizmetçisi kaldırmayı unutmuşsa, korse, bir sürü ihtiyat tedbiriyle dolu korse çoğu zaman ortada kalır. Balenli kabarık etekler, yapışkan taftalarla süslü koltukaltları, yalancı pılı pırtı, kuaförde satılan saçlar; yapay kadın her şeyiyle dağılmış bir halde oradadır. *Disjecta membra poetae*,[24] erkeklerin kendileri için tasarlanan, üzerinde çalışılıp hazırlanan, hayran oldukları o yapay şiir, o güzel kadın her yeri kaplamış durumdadır. Esneyip duran bir kocanın aşkının karşısına, gece kafasında bir gece önceden kalma, ertesi gece de takacağı buruşuk bir bone, zarafetten uzak bir pejmürdelik içinde gelerek esneyip duran sahici bir kadın çıkar. "Çünkü sonuçta Mösyö, eğer siz her akşam buruş buruş edeceğiniz cici bir gecelik bonesi istiyorsanız, harçlığımı artırırsınız." İşte hayat aynen böyledir. Bir kadın kocasına daima yaşlı ve sevimsiz gelirken, bir başkası için, kocaların rakipleri için, her kadına iftira atan ya da üzen herkes için süslenir, onların karşısında daima cana yakın ve şıktır. Gerçek bir aşkın etkisi altındaki Madam Jules ise daha farklı davranıyor, aşk da diğer bütün varlıklar gibi kendini koruma içgüdüsüne sahip olduğundan, aşkı devam ettirdikleri için asla boş vermeye gelmeyen o incelikli görevlerini yerine getirecek gücü, mutluluğunun hiç eksilmeyen hoşluklarında buluyordu. Zaten bu kendine özen göstermeler, ihmal edilmemesi gereken bu çabalar, hayran olunacak kişisel bir asaletten gelmiyor mudur? Bunlar gururu okşamaz mı? Bunlar kendi şahsında sevdiğine saygı duymak değil midir? Yani Madam Jules, balo tuvaletini çıkarıp gece için giyinmiş, kalbinin gizemli şenlikleri için gizemli bir şekilde süslenmiş olarak çıktığı soyunma odasına girmeyi kocasına yasaklamıştı. Her zaman şık ve bakımlı olarak odaya döndüğünde, Jules karşısında cilveli bir edayla şık bir bornoza sarınmış, saçlarını kalın örgüler halinde öylece te-

24 (Lat.) Şairin paramparça olmuş organları. (ç.n.)

pesinde toplamış bir kadın görüyordu; çünkü Madam Jules saçlarının dağınıklığından çekinmediğinden, aşkını ne görüntüden, ne de dokunuştan yoksun bırakıyordu; daima başkalarının yanında olduğundan daha sade, daha güzel bir kadın; suyla dirilip canlanan ve artık bütün hilesi muslinlerinden daha beyaz, en taze parfümden daha taze, en becerikli yosmadan daha baştan çıkarıcı olmaktan ibaret olan daima sevgi dolu, dolayısıyla da daima çok sevilen bir kadın. Kadınlık mesleğine bu hayranlık verici hakimiyet, Napoléon'u baştan çıkaran Joséphine'in, bir zamanlar Caïus Caligula'ya karşı Césonie'nin, II. Henri'ye karşı Diane de Poitiers'nin en büyük sırrıydı. Belli bir yaşa gelmiş kadınlarda bile bu kadar verimli olan bu sır, genç kadınların elinde nasıl bir silaha dönüşür! Böylece bir koca, keyifle sadakatinin mutluluklarına gark olur.

Bu arada Madam Jules, onu dehşetle ürperten ve hâlâ da derin endişelere sürükleyen o konuşmadan sonra eve döndüklerinde gece süsüne ayrı bir özen gösterdi. Kendini toplamak istedi ve çok güzel oldu. Göğsü hafifçe aralık bornozunun patiska kuşağını sıkmış, siyah saçlarını yuvarlak omuzlarına bırakmıştı; parfüm kokulu banyosu ona baştan çıkarıcı bir rayiha veriyordu; çıplak ayakları kadife terlikler içindeydi. Çekiciliğinden emin bir şekilde minik adımlarla geldi ve ellerini, üzerinde ropdöşambrı, dirseğini şömineye dayamış, bir ayağı parmaklığın üstünde dalgın dalgın düşünürken bulduğu Jules'ün gözlerinin üstüne koydu. Adamın soluğuyla ısıttığı ve dişlerinin ucuyla ısırdığı kulağına şöyle dedi: "Ne düşünüyorsunuz Mösyö?" Sonra ustalıkla ona sokularak, kötü düşüncelerden uzaklaştırmak istercesine kollarıyla sardı. Seven kadın gücünün farkındadır; ve ne kadar erdemliyse, cilvesi de o kadar etkili olur.

"Seni," dedi Jules.

"Sadece beni mi?"

"Evet!"

"Bak hele, çok tehlikeli bir evet bu."

Yattılar. Uyurken Madam Jules içinden şöyle dedi: "Hiç

kuşku yok, bu Mösyö de Maulincour başıma bir iş açacak. Jules çok düşünceli, dalgın ve kafasında bana söylemediği düşünceler var." Madam Jules uykusunda onu kalbinden vuran bir önseziyle uyandığında saat sabahın üçü civarıydı. Kocasının yokluğu hem fiziksel hem manevi bir algı olarak hissettirmişti kendini. Jules'ün, başının altından geçirdiği kolunu artık hissetmiyordu, üzerinde beş yıldır mutlu, huzur içinde uyuduğu ve hiçbir zaman yorgunluk vermediği o kolu hissetmiyordu. Sonra bir ses ona şöyle demişti: "Jules acı çekiyor, Jules ağlıyor..." Başını kaldırdı, doğrulup oturdu, kocasının yattığı yer soğuktu, onun ateşin karşısında oturduğunu fark etti, başını büyük bir koltuğa yaslamış, ayaklarını kül ızgarasına dayamıştı. Jules'ün yanaklarında yaşlar vardı. Zavallı kadın hemen yataktan fırladı ve kendini bir sıçrayışta kocasının dizlerine attı.

"Jules, neyin var? Acı mı çekiyorsun? Konuşsana! Söyle! Söylesene bana! Beni seviyorsan, konuş benimle." En derin sevgiyi ifade eden yüzlerce sözü tek bir ana sığdırmıştı.

Jules karısının ayaklarına kapandı, dizlerini, ellerini öptü ve birkaç damla gözyaşı daha dökerek cevap verdi: "Sevgili Clémence, çok mutsuzum! Sevgiliye güvenmemek sevmek değildir ve sen benim sevgilimsin. Sana hem tapıyor hem de senden şüphe ediyorum... Bu akşam o adamın söylediği sözler kalbime saplandı; elimde değil, o sözler hâlâ şuramda ve içimi yakıyor. Bu meselede birtakım esrarengiz şeyler var. Bir de, bunu söylerken yüzüm kızarıyor ama açıklamaların beni tatmin etmedi. Aklımın söylediklerine aşkım itiraz ediyor. Bu korkunç bir mücadele. Başını tuttuğumda, ne olduğunu bilemediğim düşüncelerin varlığından kuşkulanırken, o halde kalabilir miyim?" Sonra, onun hüzünle gülümsediğini ve konuşmak için ağzını açtığını görerek, "Ah, sana inanıyorum, inanıyorum," diye bağırdı telaşla. "Bana hiç bir şey söyleme, bana sitem etme. Senin en küçük sözün beni öldürür. Hem zaten sen bana benim üç saattir kendi kendime söyleyip durduklarımdan başka bir şey söyleyebilir misin? Evet, üç saattir orada se-

nin o güzel halinle uyumanı seyrediyor, o temiz ve huzur dolu yüzüne hayranlıkla bakıyorum. Aa evet, sen bana bütün düşündüklerini söylersin, öyle değil mi? Ben senin ruhunda tekim. Seni seyrederken, gözlerim senin gözlerine dalarken, oradaki her şeyi görüyorum. Gözlerin ne kadar aydınlıksa, hayatın da o kadar temiz. Hayır, bu kadar berrak gözlerin arkasında sırlar olamaz." Jules ayağa kalktı, onu gözlerinden öptü. "Bırak da sana beş yıldır mutluluğumu günden güne çoğaltan şeyin, senin her zaman aşktan bir şeyler çalan o doğal bağlardan hiçbirine sahip olmadığını bilmek olduğunu itiraf edeyim, sevgili varlığım. Senin ne bir kız kardeşin, ne annen ne baban, ne arkadaşın vardı, dolayısıyla, kalbindeki yerim de ne kimsenin üstünde ne de altındaydı: Orada bir tek ben vardım. Clémence, bana sık sık söylediğin bütün o duygu dolu tatlı sözleri tekrar söyle, beni azarlama, teselli et beni, çok mutsuzum. İçimde iğrenç bir şüphe var ve bu yüzden elbette kendimi suçluyorum, oysa senin kalbinde seni yakan hiçbir şey yok. Sevgilim, söyle, bu durumda senin yanında kalabilir miyim? Biri acı çekerken, diğeri sakinse, nasıl o çok uyumlu iki insan aynı yastığa baş koyabilir?.." dedi. Sonra, "Ne düşünüyorsun, söylesene?" diye haykırdı birden, Clémence'ı hayallere dalmış, tutuk ve gözyaşlarını tutamaz bir halde görünce.

Genç kadın, "Annemi düşünüyorum," diye cevap verdi ciddi bir tonla. "Jules, benim için en tatlı müzik olan senin sesini dinlerken, ölüm döşeğindeki annesiyle vedalaşmasını hatırlamak; beni o tatlı aşkının kanıtlarıyla kahrettiğin bir anda ellerinin okşayışını hissederken, ölmekte olan bir kadının buz kesmiş ellerinin o soğuk kavrayışını düşünmek zorunda kalan Clémence'ının nasıl acı çektiğini bilemezsin." Kocasını ayağa kaldırdı, ona sarılıp bir erkeğinkinden çok daha üstün duygu dolu bir güçle onu kucakladı, saçlarını öpüp, gözyaşlarına boğdu. "Ah! Senin için diri diri kıyılmaya razıyım ben! Bana seni mutlu ettiğimi, senin için kadınların en güzeli olduğumu, bin kadına bedel olduğumu söyle. Ama sen hiçbir erkeğin hiçbir zaman sevilemeyeceği kadar seviliyorsun. *Görev* ve *erdem*

sözlerinin ne demek istediğini bilmiyorum. Jules, ben seni senin için seviyorum, seni sevmekten mutluyum ve son nefesime kadar da hep daha çok seveceğim. Aşkımla gurur duyuyorum, hayatımda tek bir duygu için yaratıldığıma inanıyorum ben. Sana söyleyeceğim şey belki korkunç: Çocuğum olmadığına memnunum ve olsun da istemiyorum. Ben kendimi anneden çok bir eş gibi hissediyorum. Haydi bakalım! Hâlâ korkuyor musun? Dinle beni aşkım, bana unutacağına dair söz ver, şu sevgi ve şüpheyle karışık anı değil ama o delinin sözlerini unutacağına söz ver bana. Jules, bunu istiyorum. Onu görmeyeceğine, asla evine gitmeyeceğine söz ver bana. Sen bu karmaşanın içine bir adım daha atarsan, kuvvetle inanıyorum ki, biz bir uçurumun içine yuvarlanacağız, ben orada ölüp gideceğim, ama dudaklarımda senin ismini, kalbimde senin kalbini taşıyarak. Neden beni ruhunda o kadar yükseklere, gerçekteyse o kadar aşağılara koyuyorsun? Servetlerine bakarak onca insana güvenip kredi veren sen, bana gelince nasıl olur da bir kuşku sadakasını çok görürsün! Ve hayatında bana karşı sınırsız bir güven duyduğunu kanıtlayabileceğin ilk fırsatta beni kalbinden atıyorsun! Bir deliyle benim aramda, sen deliye inanıyorsun, ah, Jules!" Durdu, alnına ve boynuna düşen saçlarını geriye itti; sonra, yürek burkan bir sesle ekledi: "Fazla konuştum. Tek kelime yetmeliydi. Eğer ruhunda ve kafanda çok hafif de olsa, hâlâ bir bulut kaldıysa, şunu iyi bil ki, bu beni öldürür!"

Titremesini bastıramadı, rengi sarardı.

"Ah! O adamı öldüreceğim," dedi Jules içinden, karısını tutup yatağa taşırken. "Sakin sakin uyuyalım, meleğim," dedi, "ben her şeyi unuttum, yemin ederim."

Clémence daha da tatlı bir tonla tekrarlanan bu tatlı söz üzerine uykuya daldı. Jules uyurken ona bakıp, içinden şöyle dedi: "Haklı, aşk bu kadar saf olunca, en küçük bir şüphe onu örseliyor. Bu kadar temiz bir ruh için, bu kadar narin bir çiçek için, küçücük bir leke, evet, ölüm demektir."

Birbirlerine karşı sevgi dolu olan ve hayatı her an paylaşan

iki insan arasına bir bulut girmeye görsün, o bulut dağılsa bile, geçerken ruhlarda kendinden birkaç iz bırakır. Ya tıpkı yağmurdan sonra toprağın daha da güzelleşmesi gibi, sevgi daha bir canlanır; ya da sarsıntı berrak bir gökteki uzak bir gök gürültüsü gibi yankılanmaya devam eder; ama önceki hayata dönmek olanaksızdır, aşk ya büyüyecek, ya da azalacaktır. Öğle yemeğinde Madam ve Mösyö Jules birbirlerine karşı içine azıcık yapmacığın karıştığı ilgi gösterisinde bulundular. Neredeyse zorlama bir neşeyle dolu ve kendi kendini aldatma telaşındaki insanların çabalarına benzeyen bakışlardı bunlar. Jules'ün elinde olmadan kapıldığı şüpheleri, karısının ise kesin korkuları vardı. Gene de, birbirlerinden emin olarak uyumuşlardı. Bu sıkıntılı durumun nedeni bir güven eksikliği miydi, gece yaşadıkları mıydı? Bunu kendileri de bilmiyordu. Ama sevişmişlerdi, o gecenin hem dayanılmaz hem rahatlatıcı havası ruhlarında hiçbir iz bırakmasın diye tertemiz sevişmişlerdi; ikisi de o izleri yok etmeye istekli, ikisi de ötekine *ilk* dönenin kendisi olmasını isteyerek, ilk anlaşmazlığın ilk nedeninin ne olduğunu düşünmekten kendilerini alamıyorlardı. Seven ruhlar için, bunlar keder değildir, acılar henüz uzaktadır; ama tarifi zor, yas gibi bir şeydir. Eğer renklerle ruhun çalkantıları arasında bir ilişki varsa; eğer Locke'un körünün dediği gibi, cart kırmızı gözde bir bandonun kulakta yarattığı etkiyi yaratıyorsa, bu dolaylı melankoliyi gri tonlarla kıyaslamak mümkündür. Ama hüzünlenen aşk, bir an için gölgelenen mutluluğundan geriye bir gerçeklik duygusu kalan aşk, hem acıya hem neşeye yakın yepyeni şehvet duygularına zemin hazırlar. Jules karısının sesini inceliyor, ona ilk âşık olduğu zamanlarda kendisini heyecanlandıran o taze duygularla bakışlarını kontrol ediyordu. Çok mutlu geçen beş yılın anıları, Clémence'ın güzelliği, aşkının saflığı, dayanılmaz bir acının son izlerini de çabucak sildi. Ertesi gün pazardı, ne borsa vardı, ne de iş güç; karı koca bir korku anında sarılıp kucaklaşan, birbirlerine tutunan ve içgüdüsel olarak birbirlerine kenetlenen iki çocuk gibi birbirlerini daha önce hiç yapmadıkları kadar yüreklerine sokarak o günü baş başa geçir-

diler. İki kişilik bir hayatta, ne bir gün öncesiyle, ne de ertesi günle ilgisi olan, tamamen tesadüfe bağlı, tepeden tırnağa mutluluk dolu günler vardır, kısa ömürlü çiçeklerdir bunlar!.. Jules ile Clémence bunun aşk hayatlarının son günü olacağını sezmişçesine, harika bir şekilde birlikteliklerinin tadını çıkardılar. Fırtına patlamadan yolcuyu adımlarını sıklaştırmaya iten, ölüm döşeğindeki birini ölmeden birkaç gün önce güzelleştiren, canlandırıp ışıl ışıl yapan ve aklına en keyifli projeleri sokan, gece lambası mükemmel aydınlatırken, bilgine lambasının ışığını daha fazla açmasını tavsiye eden, olacakları gören bir adam tarafından çocuğuna yöneltilen fazla derin bir bakış yüzünden anneyi korkutan o meçhul kudrete ne isim vermeli? Başımıza gelen büyük felaketlerde hepimiz bu türden bir etkiye maruz kalmışızdır, ama buna ne bir isim vermiş, ne de bunu incelemişizdir: Bu önseziden fazla bir şeydir ama tam olarak içe doğma da sayılmaz. Ertesi güne kadar her şey yolunda gitti. Pazartesi her zamanki saatinde borsaya gitmek zorunda olan Jules Desmarets her zaman yaptığı gibi karısına arabaya ihtiyacı olup olmadığını sormadan evden çıkmadı.

"Hayır," dedi karısı, "hava dolaşmak için çok kötü."

Gerçekten de sağanak halinde yağmur yağıyordu. Mösyö Desmarets, Savcılık'a ve Hazine'ye geldiğinde saat iki buçuk civarıydı. Saat dörtte Borsa'dan çıkarken, nefret ve intikam hissinin verdiği hummalı inatla kendisini bekleyen Mösyö de Maulincour'la burun buruna geldi.

"Mösyö," dedi subay, borsa acentesini kolundan tutarak, "size vereceğim önemli bilgiler var. Bakın, ben imzasız mektuplarla huzurunuzu kaçırmayacak kadar dürüst bir insanım, sizinle konuşmayı tercih ettim. Ve şuna da inanın, eğer söz konusu olan kendi hayatım olmasaydı, elbette bir evliliğin meselelerine hiçbir şekilde burnumu sokmazdım, ama şimdi buna hakkım olduğuna inanıyorum."

"Eğer söyleyecekleriniz Madam Desmarets'yle ilgiliyse," diye cevap verdi Jules, "sizden susmanızı rica edeceğim Mösyö."

"Susacak olursam Mösyö, yakında Madam Jules'ü bir kürek mahkûmunun yanında ağır ceza mahkemesinin sıralarında bulacaksınız. Hâlâ susmalı mıyım?"

Jules sarardı ama yakışıklı yüzünde birden sahte bir sükunet belirdi; sonra subayı o sırada bulundukları geçici borsa binasının sundurmalarından birinin altına çekerek derin bir heyecanı perdeleyen bir sesle ona şunları söyledi: "Mösyö, sizi dinleyeceğim; ama ikimiz arasında ölümüne bir düello yapılacak, eğer..."

"Ah! Kabul ediyorum," diye bağırdı Mösyö de Maulincour. "Size büyük bir hürmetim var. Ölümden mi bahsettiniz Mösyö? Herhalde karınızın cumartesi akşamı belki de beni zehirlettiğinden haberiniz yok. Evet Mösyö, önceki günden beri bana acayip bir şeyler oluyor; saçlarımdan beynime bir ateş ve ölümcül bir halsizlik yayılıyor ve ben baloda saçlarıma kimin dokunduğunu biliyorum."

Mösyö de Maulincour, tek bir ayrıntıyı bile atlamadan Madam Jules'e duyduğu platonik aşkı da, bu tartışmayı başlatan maceranın ayrıntılarını da anlattı. Anlattıklarını kim olsa borsacı kadar dikkatle dinlerdi; ama Madam Jules'ün kocasının dünyadaki herkesten çok daha fazla hayret etmeye hakkı vardı. O anda karakteri ortaya çıktı, yıkılmaktan çok şaşırdı. Yargıç oldu, taptığı kadının yargıcı, ruhunda yargıcın sağduyusunu buldu ama yargıcın esneklikten uzaklığına büründü. Hâlâ bir sevgiliydi, kırılan kendi hayatından çok o kadının hayatını düşündü; kendi acısını değil, ona uzaklardan haykıran sesi dinledi: "Clémence yalan söyleyemez! Neden seni aldatsın ki?"

"Mösyö," dedi muhafız subayı, kendini kabul ettirdiğinden emin bir ifadeyle sözünü bağlarken, "cumartesi gecesi, polisin öldü sandığı bu Ferragus denen Mösyö de Funcal'in peşine bir muhbir taktım. Evime dönerken iyi bir tesadüfle şu Ida'nın, yani hayatıma kasteden adamın metresi olduğunu sandığım kızın mektubunda adı geçen Madam Meynardie'yi hatırladım. Muhbir elinde bir tek bu bilgiyle yakında bana bu

korkunç maceranın aslını açıklayacak, çünkü kendisi gerçekleri ortaya çıkarmada polisi yaya bırakır."

"Mösyö," diye cevap verdi borsa acentesi, "bana güvenip bu sırrı paylaştığınız için size teşekkür edemeyeceğim. Bana kanıt ve tanık sözü veriyorsunuz, onları bekleyeceğim. Bu tuhaf hikâyedeki gerçeği yılmadan takip edeceğim ama olayların su götürmezliği tarafıma kanıtlanıncaya kadar da şüphe duymama izin vereceksiniz. Her halükarda, tatmin olacaksınız, çünkü bize tek bir gerçeğin gerektiğini anlamak zorundasınız."

Mösyö Jules evine döndü.

"Neyin var Jules?" dedi karısı, "insanı korkutacak kadar solgunsun."

"Hava soğuk," dedi Jules, her şeyin mutluluk ve aşkı anlattığı o odanın, ölümcül bir fırtınanın patlamaya hazırlandığı o odanın içinde ağır adımlarla gezinirken.

"Sen bugün çıkmadın mı?" diye devam etti, sözde öylesine, laf olsun diye.

Kuşkusuz onu bu soruyu sormaya iten şey, sakin kafayla yaptığı muhasebeye gizlice sızan binlerce düşünce arasında en sonuncusu, kıskançlık yüzünden aniden parlayıp harekete geçen bir düşünceydi.

"Hayır," diye cevap verdi kadın, sesinde sahte bir saflık tınısıyla.

O an Jules, karısının soyunma odasında, sabahları taktığı kadife şapkanın üzerinde birkaç damla su fark etti. Mösyö Jules fevri bir adamdı ama nezaketle de doluydu, karısını yalancı çıkarmak ona iğrenç geldi. Böyle bir durumda, bazı insanlar arasında her şey sonsuza kadar sona ermek zorundadır. Buna rağmen, bu su damlaları beynini delen bir ışık gibi geldi ona. Odasından çıktı, kapıcı odasına indi ve yalnız olduğundan emin olduktan sonra kapıcıya sordu: "Fouquereau, doğruyu söylersen, yüz ekü maaş, beni kandıracak olursan kovulursun, bana gerçeği söyleyip de, sana sorduğum soru ve senin verdiğin cevap hakkında ağzını açarsan, hiçbir şey."

Kapıcının yüzünü görmek için onu pencerenin aydınlığına çekip durdu, ve devam etti: "Madam bu sabah dışarı çıktı mı?"

"Madam saat üçe çeyrek kala çıktı ve sanırım yarım saat önce döndüğünü gördüm."

"Şerefin üzerine söyle, bu doğru mu?"

"Evet Mösyö."

"Sana söz verdiğim parayı alacaksın; ama eğer konuşursan, verdiğim sözü hatırla! O zaman her şeyi kaybedersin."

Jules karısının yanına döndü.

"Clémence," dedi, "ev hesaplarına bir çeki düzen vermeye ihtiyacım var, sana soracağım şeyden alınma. Ben sana yıl başından beri kırk bin frank vermemiş miydim?"

"Daha fazla," dedi kadın, "kırk yedi."

"Nereye harcadığını bulabilir misin?"

"Elbette," dedi kadın. "Önce geçen yıldan kalan faturaları ödemek durumundaydım..."

"Bu şekilde bir şey öğrenemeyeceğim," dedi Jules içinden, "yapamayacağım."

O anda Jules'ün uşağı içeri girdi ve ona bir mektup uzattı, Jules mektubu kendine hakim olarak açtı ama imzaya gözü takılınca yutarcasına okudu.

"Mösyö,

Sizin ve bizim huzurumuz adına, tarafınızdan tanınma lütfuna sahip olmasam da, size yazmaya karar verdim; ama konumum, yaşım ve birtakım felaketlerin yaşanmasından duyduğum korku, kederli ailemizin içinde bulunduğu tatsız durumda beni sizden hoşgörü göstermeniz için ricaya zorluyor. Mösyö Auguste de Maulincour birkaç günden beri zihinsel rahatsızlık belirtileri göstermektedir ve biz, Büyük Şövalye de Pamiers ile ben, kendisinin ilk ateş nöbetinde bize anlattığı kabuslarla mutluluğunuzu bozmasından korkuyoruz. Yani sizi, onun kuşkusuz henüz şifa bulacak durumdaki hastalığı konusunda uyarıyoruz, bu hastalığın o kadar ağır ve vahim etkileri var ki, ailemizin şerefi ve torunumun geleceği adına, kesin

ketumiyetinize güveniyorum. Eğer sayın Büyük Şövalye ya da ben, ayağınıza kadar gelebilseydik, Mösyö, size yazmamıza gerek kalmayacaktı; ama sizin, bir annenin ricasını geri çevirmeyerek bu mektubu yakacağınızdan kuşkum yok.

Derin saygılarımla,
Barones de Maulincour, kızlık soyadı Rieux."

"Bu nasıl bir azap böyle!" diye haykırdı Jules.

"Sana neler oluyor ?" dedi karısı, kapıldığı derin endişeyi belli ederek.

"Kendime, bu mektubu kuşkularımı dağıtmak için acaba sen mi gönderdin, diye soracak hale geldim," dedi mektubu karısına fırlatarak. "Neler çektiğimi sen tahmin et artık."

"Zavallı," dedi Madam Jules kâğıdı yere düşürürken, "bana kötülük etse de, o adama acıyorum."

"Benimle konuştuğunu biliyor musun?"

"Aaaa! Verdiğin söze rağmen kalkıp onu görmeye mi gittin," dedi kadın dehşetten irkilerek.

"Clémence, aşkımız mahvolma tehlikesi içinde, ve biz hayatın sıradan yasalarının dışındayız, o zaman, büyük felaketlerin arasında şu küçük olurdu olmazdıları bir tarafa bırakalım. Dinle, bana bu sabah neden dışarı çıktığını söyle. Bazen kadınlar bize küçük yalanlar söyleme hakkına sahip olduklarına inanırlar. Çoğu zaman bizim için hazırladıkları hoşlukları bizden saklamaktan hoşlanmazlar mı? Demin, sen bana bir şey diyecekken, başka bir şey dedin, evet yerine hayır dedin."

Soyunma odasına girdi ve şapkayı alıp geldi.

"Bak, gördün mü? Bartholo'luk[25] etmek istemiyorum ama şapkan seni ele verdi. Şu lekeler yağmur damlaları değil mi? O halde sen arabayla çıktın ve bu damlalarla ıslandın, ya araba bulmaya çalışırken, ya gittiğin eve girer ya da çıkarken. Ama bir kadın kocasına dışarı çıkmayacağını söylemiş bile olsa, ta-

25 Beaumarchais'nin *Figaro'nun Düğünü* isimli oyunundaki kıskanç ve yaşlı nişanlı. (ç.n.)

mamen masum olarak evinden çıkabilir. Fikir değiştirmek için bir sürü neden olabilir. Kaprisli olmak haklarınızdan biri değil mi? Tutarlı olmak zorunda değilsiniz. Bir şey unutmuşsundur, yapılacak bir iş, bir ziyaret ya da bir hayır işi. Ama bir kadının kocasına neler yaptığını söylemesini hiçbir şey engelleyemez. Bir arkadaşın koynunda insanın yüzü hiç kızarır mı? Söylesene! Clémence, seninle konuşan kıskanç bir koca değil, bir âşık, arkadaş, ağabey." Kendini tutkuyla karısının ayaklarına attı. "Söyle, kendini aklamak için değil, şu korkunç acılarımı dindirmek için konuş. Senin dışarı çıktığını çok iyi biliyorum. Tamam, ne yaptın? Nereye gittin?"

"Evet, Jules, çıktım," diye cevap verdi kadın, yüzü sakinse de, sesi kırıktı. "Ama daha fazla sorma. Güvenerek bekle, aksi halde sonsuza kadar pişman olacaksın. Jules, sevgili Jules, güvenmek aşkın erdemidir. İtiraf ediyorum, şu anda sana cevap veremeyecek kadar altüst olmuş bir haldeyim; ama ben asla entrikacı bir kadın değilim. Ve seni seviyorum, biliyorsun."

"Bir erkeğin inancını sarsan, kıskançlığına sebep olacak bütün bu şeyler arasında, çünkü ben senin kalbindeki ilk kişi değilim, yani ben sen değilim... Pekâlâ Clémence, hâlâ sana inanmak istiyorum, sesine inanmak, gözlerine inanmak. Eğer beni aldatıyorsan, layık olduğun şey..."

"Ah! Ölümlerden ölüm beğenmek," dedi genç kadın sözünü keserek.

"Ben senden düşündüklerimin hiçbirini saklamıyorum, sense..."

"Sus," dedi kadın, "mutluluğumuz ikimizin karşılıklı sessizliğine bağlı."

"Ah! Ben her şeyi bilmek istiyorum," diye bağırdı Jules, şiddetli bir öfke krizine kapılarak.

O anda, birtakım kadın çığlıkları duyuldu, cılız ve tiz bir sesin ciyaklamaları karı kocanın girişteki odalarına kadar geldi.

"İçeri gireceğim, diyorum size!" diye bağırıyordu biri.
"Evet, gireceğim, onu görmek istiyorum, onu göreceğim."

Jules ile Clémence salona koştular ve çok geçmeden kapıların şiddetle açıldığını gördüler. Birden, peşinde iki hizmetkârla bir kadın belirdi. Hizmetkârlar, "Mösyö, bu kadın bizi dinlemeyip içeri girmek istiyor. Ona madamın evde olmadığını daha önce de söyledik. Bize, madamın çıktığından haberi olduğunu ama geri döndüğünü de gördüğünü söyledi. Madamla konuşana kadar konağın kapısından ayrılmamakla tehdit ediyor bizi," diyordu

"Siz çekilin," dedi Mösyö Desmarets hizmetkârlara. "İstediğiniz nedir, Matmazel?" diye devam etti, yabancı kadına dönerek.

Bu *küçükhanım*, eşine ancak Paris'te rastlanır bir kadın tipiydi. Tıpkı Paris'in çamuru, kaldırımları gibi, tıpkı boz bulanıkken, pırıl parladığı, tertemiz ve billur gibi ışıldadığı kesme sürahilere doldurulmadan önce, sanayinin büyük haznelerde on kez filtreden geçirerek imal ettiği Seine suyu gibi Paris'te oluşur. Bu yüzden, gerçekten özgün bir yaratıktır. Ressamın kalemiyle, karikatürcünün fırçasıyla, çizerin çizim kalemiyle yirmi kez yakalansa da, hiçbir analize gelmez, çünkü doğa gibi, bir anı bir anına uymayan şu Paris gibi bütün halleri içinde yakalanması olanaksızdır. Aslında, kötü yola düşmesine sosyal çemberin ancak yarı çapı kadar mesafe vardır, sosyal çemberin binlerce başka noktasıyla da o yoldan uzaklaşır. Zaten, karakterinin sadece bir özelliğini, onu ayıplanır kılan tek özelliğini keşfetmenize izin verir: Güzel erdemleri gizlidir, safça yırtıklığıyla nam salmıştır. Tüm şiirselliğiyle sahnelendiği dram ve kitaplarda eksik yansıtıldığından, ancak tavanarasında sahici olacaktır, çünkü başka bir yerde ya iftiraya uğrayacak ya da kandırılacaktır. Zenginse, günahkâr olur; yoksuldur, anlaşılmaz. Ve bunun başka türlüsü de olamaz. Günahı da iyi hasletleri de fazla fazladır; soylu bir nefes darlığının ya da acı bir gülüşün eşiğindedir; çok güzel ve çok çirkindir; ağzında diş kalmamış kapıcı kadınlar, çamaşırcılar, temizlikçiler, dilenciler, ara sıra delibozuk kontesler, sevilen aktrisler, alkışlanan opera şarkıcıları temin ettiği Paris'i fazlasıyla temsil eder: Hat-

ta bir zamanlar monarşiye iki adet yarı kraliçe vermişliği bile vardır. Böyle bir Proteus'u[26] kim tutabilir? Kadından az, kadından çok, tam bir kadındır. Bir tür ressamı bu geniş portrenin ancak birtakım ayrıntılarını verebilir, bütün sonsuzdur. Bu Parisli bir terzi kızdı ama olanca ihtişamı içinde bir terzi kız; kupa arabalı, her şeyi yerli yerinde, genç, güzel, taptaze, ama bir terzi kız, pençeli, makaslı, bir İspanyol kadını kadar gözü kara, evlilik haklarını talep eden ahlak kumkuması bir İngiliz kadını kadar huysuz, bir hanımefendi kadar koket, daha dobra ve her şeye hazır bir terzi kız; kırmızı hasse perdelerini, Utrecht kadifesinden mobilyalarını, çay masasını, konulu desenli porselen dolabını, fiskos koltuğunu, yerdeki küçük halıyı, kaymaktaşı duvar saatini ve fanuslu şamdanlarını, sarı odasını, yumuşacık kaz tüyü yorganını, özetle, terzi kızların hayatına neşe katan her bir şeyi: Bir zamanlar kendisi de bir terzi kız, ama bıyıklı ve kıdemli bir terzi kız olan temizlikçi kadını, tiyatro partilerini, canının çektiği kadar kestaneyi, ipek elbiseleri ve ucuz şapkaları; yani, askerin ancak rüyasında gördüğü mareşal asası misali, tezgâhtarın da ancak hayalinde gördüğü takım taklavatıyla şatafatlı kupa arabası hariç, terzihane tezgâhlarında bir bir hesabı yapılmış bütün o sevindirici şeylerin kim bilir kaç defa hayalini kurduğu küçük daireden çıkan gerçek bir dişi aslan. Evet, bu terzi kız, bazılarının çoğu zaman günde bir saat karşılığında elde ettiği bütün bunlara gerçek bir sevgi karşılığında ya da gerçek sevgiye rağmen sahipti, yaşlı bir adamın pençeleri altında fütursuzca ödenen bir çeşit haraç. Mösyö ve Madam Jules'ün karşısında duran genç kadının ayakkabıları o kadar açıktı ki, ayakları tamamen ortadaydı ve halıyla beyaz çorapları arasında ancak belli belirsiz siyah bir çizgi görünüyordu. Paris karikatürlerinde çok iyi resmedilen bu ayakkabılar, Parisli terzi kıza has bir hoşluktur; ama o kıyafetinin vücuduna oturmasına, hatlarını olduğu gibi ortaya çıkarmasına gösterdiği özenle gözlemcinin gözünde kendini daha çok ele verir.

---

26 Her şekle girme yeteneğine sahip bir tanrı. (ç.n.)

Meçhul kadın, vücudunun bütün güzelliğini ortaya çıkaran cepkenli yeşil bir kıyafetin içine, Fransız askerinin buluşu o renkli deyimle, sımsıkı hapsolmuştu; bu arada korsajı olduğu gibi görünüyordu, çünkü Ternaux kaşmir şalı yere düştüğünden, şalı ancak bileklerine doladığı iki ucuyla tutuyordu. İnce bir yüzü, pembe yanakları, beyaz bir teni, ışıl ışıl gri gözleri, fazlasıyla çıkık, bombeli bir alnı, küçük şapkasının altından iri bukleler halinde boynuna dökülen özenle düzleştirilmiş saçları vardı.

"Benim adım Ida, Mösyö. Şuradaki de konuşmak istediğim Madam Jules ise, yüreğimde ona karşı ne varsa söylemeye geldim. İnsanın işleri yolunda, burada sizin gibi mobilyalar arasındayken, zavallı bir kızdan manevi bir evlilik anlaşması yaptığım ve *beldiyede* nikah kıyarak hatasını telafi etmekten bahseden bir erkeği çalmak istemek çok kötü bir şeydir. Sosyetede yeteri kadar yakışıklı genç var, öyle değil mi Mösyö? Fantezilerini gerçekleştirip benim mutluluğum olan yaşlı bir adamı benden almasına hiç gerek yok! Ben *yakışıklı erkeklerden* ve paradan *nefret ediyorum*, kalbim zengin benim ve..."

Madam Jules kocasına, "İzninizle Mösyö, daha fazla dinleyemeyeceğim," diyerek odasına döndü.

"Bu kadın sizinleyse, çam devirdim galiba; ama oh olsun," diye devam etti Ida, "o da neden her gün Mösyö Ferragus'ü görmeye geliyor?"

"Yanılıyorsunuz, Matmazel," dedi Jules aptallaşmış bir halde. "Benim karım yapamaz..."

"Ah! Siz ikiniz evlisiniz yani," dedi terzi kız biraz şaşırarak. "O zaman daha da kötü, Mösyö, öyle ya, yasal bir nikahla evli olmanın mutluluğuna sahip bir kadının Henri gibi bir adamla ilişkisi olması daha da kötü..."

"Henri de neyin nesi?" dedi Mösyö Jules, Ida'yı alıp karısının duymaması için yandaki odaya sürüklerken.

"Tabii ki Mösyö Ferragus..."

"Ama o öldü," dedi Jules.

"Masal bu! Dün akşam onunla Franconi'ye gittim ve yakışık aldığı üzre, beni eve bıraktı. Üstelik karınız hamfendi de

bunu doğrulayacaktır. Saat üçte onu görmeye gitmedi mi? İyi biliyorum: Onu sokakta bekledim, belki sizin de tanıdığınız sevimli bir adam olan Mösyö Justin'den aldığım bilgiye dayanarak, süslü püslü, korseli, ufak tefek yaşlı bir adam olan bu zat, Madam Jules'ün rakibem olduğu konusunda beni uyarmıştı. Bu isim, Mösyö, savaş isimleri arasında çok bilinir. Bağışlayın, çünkü isim sizin isminiz, ama Madam Jules sarayda bir kontes de olsa, Henri onun bütün fantezilerini tatmin edecek kadar zengindir. Benim işim kendi malımı savunmak ve buna hakkım var; çünkü ben onu, Henri'yi seviyorum! O benim *göynümün* meylettiği ilk insan; söz konusu olan benim aşkım ve geleceğim. Benim hiçbir şeyden korkum yok. Mösyö, dürüst bir insanım ve ömrümde yalan söylememişimdir. Kimsenin malını çalmamışımdır. Rakibem imparatoriçe de olsa, doğruca üzerine giderim; eğer benim müstakbel kocamı çalacak olursa, imparatoriçe de olsa onu öldürürüm, çünkü bütün güzel kadınlar hepsi aynıdır, Mösyö..."

"Yeter! Yeter!" dedi Jules. "Nerede oturuyorsunuz?"

"Corderie-du-Temple Sokağı, 14 numarada Mösyö. Ida Gruget, korse terzisi, hizmetinizdeyim, çünkü beyler için de çok korse dikiyoruz."

"Peki ya adına Ferragus dediğiniz adam nerede kalıyor?"

"Ama Mösyö," dedi kız dudağını ısırarak, "öncelikle o bir adam değil. Belki sizden bile zengin bir beyefendi. Hem madem karınız biliyor, neden benden adres istiyorsunuz? Adresini kimseye vermememi söyledi. Size cevap vermek zorunda mıyım ben?.. Tanrı'ya şükürler olsun, ne günah çıkartma hücresindeyim, ne de karakolda; sadece kendi kendime hesap veririm ben."

"Peki, Mösyö Ferragus'ün nerede kaldığını söylemeniz karşılığında size yirmi, otuz, kırk bin frank takdim etsem..."

"Ooo! Yoo, yo, yooo, küçük dostum, bu kadarı yetti!" dedi kız, bu tuhaf cevaba halktan insanların yaptığı bir el hareketi de ekleyerek. "Hiçbir bedel bunu bana söyletemez. Sizinle tanışmaktan onur duydum. Nereden çıkılıyordu?"

Taş kesilen Jules, Ida'nın gittiğinin farkında değildi. Sanki bütün dünya ayaklarının altında yıkılıyor; gök parçalanıp tepesine yağıyordu.

"Mösyö yemek hazır," dedi uşağı.

Oda uşağı ve ayak işlerine bakan diğer uşak yemek salonunda çeyrek saat beklediler ama efendileri gelmedi.

Oda hizmetçisi gelip madamın yemek yemeyeceğini söyledi.

"Neler oluyor Joséphine?" diye sordu uşak.

"Bilemiyorum," diye cevap verdi kadın. "Madam ağlıyor ve gidip yatacak. Galiba mösyönün şehirde bir ilişkisi varmış ve çok kötü bir zamanda açığa çıkmış, anladınız mı? Madamın hayatından endişe ederim. Erkeklerin hepsi salak! Önlemini almaz, size daima maraza çıkartırlar."

"Hiç de değil," dedi uşak alçak sesle, "tam tersine, şey yapan... anlarsınız işte, madammış. Beş yıldır bir kez bile madamın odasından başka yerde yatmayan, saat onda odasına çekilip oradan ancak öğlen yemeğinde çıkan mösyö şehre gidecek zamanı nereden bulacak? Yani hayatı belli, düzenli; oysa madam neredeyse her gün saat tam üçte fırlıyor; Allah bilir nereye?"

"Ama mösyö de öyle," dedi oda hizmetçisi, hanımının tarafını tutarak.

"Ama o Borsa'ya gidiyor. Üç defadır yemeğin hazır olduğunu söylüyorum," diye devam etti uşak bir an durduktan sonra, "sanki başkasıyla konuşuyorum."

Mösyö Jules içeri girdi.

"Madam nerede?" diye sordu.

"Madam yatacak, migreni tutmuş," diye cevap verdi oda hizmetçisi, kendine önemli bir hava vererek.

Bunun üzerine Mösyö Jules büyük bir soğukkanlılıkla çalışanlara, "Sofrayı toplayabilirsiniz, ben madamın yanına gideceğim," dedi.

Karısının odasına girdiğinde onu ağlar durumda, ama hıçkırıklarını mendiliyle boğarken buldu.

"Neden ağlıyorsunuz?" dedi Jules. "Ne üzerinize yürüyeceğim, ne suçlayacağım sizi. Neden intikam alayım ki? Aşkıma sadık kalmadıysanız, bunun nedeni ona layık olmamanızdır..."

"Layık olmamak mı!" Tekrarlanan bu kelimeler hıçkırıklar arasından duyuldu; ses tonu ve vurgusu, Jules hariç her erkeği yumuşatırdı.

"Sizi öldürmek için, belki de benim sevdiğimden çok daha fazla sevmek lazımmış," diye devam etti. "Ama buna cesaretim yok, kendimi öldürürüm daha iyi, sizi onunla... o adamla mutlu..."

Bitiremedi.

"Kendini öldürmek mi," diye haykırdı Clémence, Jules'ün ayakları dibine atılıp bacaklarına sarılarak.

Ama o bu kucaklamadan kurtulmak istedi ve karısını sarsarak yatağına kadar sürükledi.

"Bırakın beni," dedi.

"Hayır, hayır Jules!" diye haykırdı kadın. "Artık beni sevmiyorsan, ölürüm. Her şeyi bilmek istiyor musun?"

"Evet."

Karısını tuttu, sertçe sarıldı, yatağın kenarına oturdu, onu da bacaklarının arasına aldı; sonra ateş rengine dönen ama gözyaşlarıyla yol yol ıslanmış o güzelim başa kupkuru gözlerle bakarak: "Haydi bakalım, anlat!" dedi.

Clémence'ın hıçkırıkları yeniden başladı.

"Hayır, bu sır bir ölüm kalım meselesi. Eğer sana söylersem, ben... Hayır, yapamam. Jules, merhamet et!"

"Hâlâ beni aldatıyorsun..."

"Ah! Artık bana *siz* demiyorsun," diye bağırdı. "Evet, Jules, seni aldattığımı sanabilirsin, ama çok yakında her şeyi öğreneceksin."

"Ama şu Ferragus, görmeğe gittiğin şu kürek mahkûmu, suç işleyerek zengin olmuş şu adam, eğer sana ait değilse, sen ona ait değilsen..."

"Ah! Jules?"

"Pekâlâ, o senin meçhul velinimetin mi; daha önceleri de konuşulduğu gibi, servetimizi borçlu olduğumuz adam mı?"

"Bunu kim söyledi?"

"Düelloda öldürdüğüm bir adam."

"Oh, Tanrım! Şimdiden bir ölü mü?"

"Eğer o senin hamin değilse, sana para vermiyorsa, eğer ona para veren sensen, söylesene, o senin erkek kardeşin mi?"

"Pekâlâ," dedi kadın, "eğer öyle olsaydı?"

Mösyö Desmarets kollarını kavuşturdu.

"Bu neden benden saklansın ki?" dedi. "Yoksa annen ve sen beni kandırdınız mı? Ayrıca, insan kardeşine her gün, ya da neredeyse her gün mü gider, ha?"

Karısı ayaklarının dibinde bayılmıştı.

"Öldü," dedi adam. "Ya haksızsam?"

Çıngırağın kordonuna asıldı, Joséphine'i çağırdı ve Clémence'ı yatağa yatırdı.

"Bu beni öldürecek," dedi Madam Jules, kendine gelirken.

"Joséphine," diye seslendi Mösyö Desmarets, "gidip Mösyö Desplein'i getirin. Sonra da kardeşime gidip mümkün olduğu kadar çabuk buraya gelmesini söyleyin."

"Neden kardeşiniz?" diye sordu Clémence.

Jules çıkmıştı bile.

Madam Jules beş yıldır ilk defa yatağında yalnız yattı ve kutsal odasına bir hekimin girmesine izin vermek zorunda kaldı. Bu iki şey ona çok derin bir acı verdi. Desplein Madam Jules'ü çok kötü buldu, bundan daha zamansız, şiddetli bir heyecan yaşanamazdı. Önceden bir teşhiste bulunmak istemedi ve kalp ağrıları her türlü fiziksel bakımı unutturduğundan gereği asla yerine getirilemeyen birkaç reçete yazdıktan sonra, fikrini söylemeyi ertesi güne bıraktı. Sabaha karşı, Clémence hâlâ uyumamıştı. Saatlerden beri iki kardeş arasında devam eden bir konuşmanın boğuk fısıltıları aklını çelmişti; ama kalın duvarlar bu uzun görüşmenin konusunu ifşa edebilecek tek bir kelimenin bile kulağına ulaşmasına izin vermemişti. Noter olan Mösyö Desmarets çok geçmeden evden ayrıldı. Ge-

cenin sessizliği, sonra tutkunun duygulara kazandırdığı o garip keskinlik, Clémence'ın bir kalemin cızırtısını ve yazı yazmakla meşgul bir adamın gayri iradi hareketlerini duymasını sağladı. Gecelerini her zamanki gibi geçirenler ve derin bir sessizlikte akustiğin farklı etkilerini incelemiş olanlar, belli bir mekanda tekdüze ve sürekli fısıltılar hiçbir şekilde ayırt edilmezken, hafif bir çınlamanın çoğu zaman kolayca algılandığını bilirler. Gürültü saat dörtte kesildi. Clémence endişeli bir halde titreyerek kalktı. Sonra, çıplak ayaklarla, sabahlıksız, ne terli halini, ne de içinde bulunduğu hali aklına getiren zavallı kadın, neyse ki ara kapıyı gıcırdatmadan açabildi. Elinde bir kalem, koltukta uyuya kalmış olan kocasını gördü. Çanakların içindeki mumlar sönmeye yüz tutmuştu. Yavaşça ilerledi ve çoktan mühürlenip kapatılmış bir zarfın üstünde şunları okudu: İŞBU VASİYETNAMEMDİR.

Adeta bir mezarın önündeymiş gibi diz çöktü ve kocasının elini öptü, adam derhal uyandı.

"Jules, sevgilim, idama mahkûm edilen suçlulara bile birkaç gün tanınır," dedi ateş ve aşktan çakmak çakmak olmuş gözlerle ona bakarak. "Masum karın senden sadece iki gün istiyor. Beni iki gün serbest bırak ve... bekle! Sonra, mutlu ölürüm, en azından sen de beni özlersin."

"Clémence, istediğini sana veriyorum."

Ve içinden kopan dokunaklı sözlerle kocasının ellerini öpünce, bu masumiyet çığlığı karşısında büyülenen Jules ona sarıldı ve hâlâ bu asil güzelliğin gücüne teslim olmaktan utanarak onu alnından öptü.

Ertesi gün, birkaç saat dinlendikten sonra, karısını görmeden sokağa çıkınama alışkanlığına kurulmuş gibi uyan Jules onun odasına girdi. Clémence uyuyordu. Pencerelerin tepesindeki aralıklardan giren bir ışık huzmesi perişan haldeki kadının yüzüne vurmuştu. Çektiği acılar alnını ve dudaklarının o taze kızıllığını çoktan soldurmuştu bile. Seven insanın gözü, bu güzel ruhun duygularının bütün saflığıyla dile geldiği dupduru iki zemin olan yanakların pürüzsüz renginin ve tenin

mat beyazlığının yerini alan hastalıklı solgunluk ve birtakım lekeler karşısında yanılmazdı.

"Acı çekiyor," dedi Jules içinden. "Zavallı Clémence, Tanrı bizi esirgesin!"

Karısını yavaşça alnından öptü. Clémence uyandı, kocasını gördü ve her şeyi anladı; ama konuşamadı, ellerini eline aldı, gözleri yaşlarla ıslandı.

"Ben masumum," dedi rüyasını sona erdirirken.

"Çıkmayacak mısın?" diye sordu Jules.

"Hayır, kendimi yataktan çıkamayacak kadar halsiz hissediyorum."

"Eğer fikrini değiştirecek olursan, dönüşümü bekle," dedi Jules.

Ve kapıcı odasına indi.

"Fouquereau, kapıyı çok sıkı gözetleyeceksiniz, konağa giren çıkan insanları bilmek istiyorum."

Sonra Mösyö Jules bir faytona atladı, Maulincour konağına gitti ve baronu istedi.

"Mösyö hasta," dediler.

Jules girmek için ısrar etti, adını verdi; Mösyö de Maulincour olmazsa, piskopos yardımcısı ya da yaşlı dulla da görüşebileceğini söyledi. Yaşlı barones onu salonunda bir süre bekletiktikten sonra geldi ve torununun onunla görüşemeyecek kadar rahatsız olduğunu söyledi.

"Hastalığının ne olduğunu," diye karşılık verdi Jules, "bana yazmak nezaketinde bulunduğunuz mektuptan biliyorum, Madam, ve sizden inanmanızı rica ederim ki..."

"Size bir mektup mu, Mösyö! Benden mi!" diye çığlığı bastı yaşlı dul, Jules'ün sözünü keserek. "Ama ben size mektup falan yazmadım. Peki Mösyö, bu mektupta bana neler söyletmişler bakalım?"

"Madam," diye devam etti Jules, "hemen bugün Mösyö de Maulincour'a gelmeye ve bu mektubu size iade etmeye kararlıydım, ancak, sonundaki ültimatoma rağmen, onu saklayabileceğimi düşündüm. İşte mektup."

Yaşlı dul gözlüklerini getirmeleri için zili çaldı ve kâğıda göz atınca büyük bir şaşkınlık içinde kaldı.

"Mösyö," dedi, "yazımı mükemmel taklit etmişler, yakın tarihli bir olay söz konusu olmasa, ben bile aldanırdım. Torunum hasta, bu doğru, Mösyö; ama aklı *en küçük bir şekilde dahi* bozulmuş değil. Bizler birkaç kötü insanın oyuncağı olmuşuz; gene de ben bu küstahlığın nasıl bir amaçla yapıldığını anlayamıyorum... Torunumu göreceksiniz, Mösyö ve akıl sağlığının tamamen yerinde olduğunu kabul edeceksiniz."

Yeniden zili çalıp, barona Mösyö Desmarets'yi kabul edip edemeyeceğini sormalarını istedi. Uşak olumlu bir cevapla döndü. Jules, Auguste de Maulincour'un yanına çıktı, baron şöminenin köşesinde bir koltuğa oturmuştu ve ayağa kalkamayacak kadar halsiz olduğundan onu melankolik bir jestle selamladı, yanında piskoposluk elçisi de Pamiers vardı.

"Sayın Baron," dedi, Jules, "sizinle çok özel bir şey konuşacağım, bu yüzden yalnız kalmamızı arzu ediyorum."

"Mösyö," diye cevap verdi Auguste, "sayın büyük şövalye bütün meseleyi biliyor, onun yanında korkmadan konuşabilirsiniz."

"Sayın Baron," diye devam etti Jules ciddi bir sesle, "hiç hakkınız yokken, mutluluğumu bozdunuz, neredeyse mahvettiniz. İkimizden kim kime bir düello borçlu, kim kimden bir telafi talep edecek görene kadar, beni içine attığınız bu karanlık yolda ilerlememe yardım etmek durumundasınız. Sizden kaderlerimiz üzerinde böylesine meşum bir etki yaratan ve sanki emrinde doğaüstü bir güç varmışa benzeyen gizemli insanın hali hazırdaki konutunu öğrenmek için geldim. Dün sizin itiraflarınızı dinledikten sonra eve döndüğümde bu mektubu buldum."

Jules sahte mektubu uzattı.

"Bu Ferragus mü, Bourignard mı, Mösyö de Funcal mi her kimse, iblisin ta kendisi!" diye haykırdı Maulincour, mektubu okuyunca. "Kendimi nasıl da korkunç bir karmaşanın içine atmışım? Nereye gidiyorum?"

"Haksızlık ettim, Mösyö," dedi Jules'e bakarak; ama galiba ölüm en büyük ceza ve benim ölümüm de çok yakın. Bana istediğiniz her şeyi sorabilirsiniz, emrinizdeyim."

"Mösyö, siz bu meçhul adamın nerede yaşadığını biliyor olmalısınız, bütün servetime de mal olsa, ben mutlak surette bu sırrın içine sızmak istiyorum; ve zekâsı zalimliğe çalışan bir düşman karşısında dakikaların kıymeti var."

"Justin size her şeyi söyleyecek," dedi baron.

Bu sözler üzerine, büyük şövalye sandalyesinde şöyle bir kıpırdadı.

Auguste zili çaldı.

"Justin evde değil," diye bağırdı piskoposluk elçisi, çok şey anlatan bir telaşla.

"Pekâlâ," dedi Auguste, heyecanlanarak, "hizmetkârlar nerede olduğunu biliyorlardır, biri bir ata atlayıp onu aramaya çıksın. Sizin uşağınız Paris'te, öyle değil mi? Onu bulurlar."

Büyük şövalye gözle görülür biçimde tedirgin olmuştu.

"Justin gelmeyecek, dostum," dedi yaşlı adam. "O öldü. Bu kazayı senden saklamak istemiştim, ama..."

"Öldü mü," diye feryat etti Maulincour. "Öldü ha? Peki ne zaman? Nasıl?"

"Dün gece. Eski arkadaşlarıyla geç vakit meyhaneye gitmişler, herhalde sarhoş oldu; arkadaşları da kendisi gibi şarabı fazla kaçırdığından, onu sokakta yatar vaziyette bırakmışlar, üzerinden kocaman bir araba geçmiş..."

"Kürek mahkûmu onu ıskalamamış. İlk darbede öldürmüş," dedi Auguste. "Bende o kadar şanslı olamamıştı, dört defa kalkıştı bu işe."

Jules suskun ve düşünceli bir hal aldı. Borsa acentesi uzun bir suskunluktan sonra:

"Yani gene hiçbir şey öğrenemeyeceğim," diye haykırdı. "Belki de uşağınız cezalandırılmayı hak etti! Emirlerinizi yerine getirirken, haddini fazlasıyla aşıp *Ida* diye bir kadının aklına Madam Desmarets'ye kara çalmayı sokup, kıskançlığını körükleyerek üzerimize salmadı mı?"

"Ah, Mösyö, öfkemden Madam Jules'le uğraşmayı ona bırakmıştım."

"Mösyö!" diye patladı, fena halde asabı bozulan koca.

"Ah! Mösyö," diye karşılık verdi subay, bir el hareketiyle sessizlik istediğini belirterek, "şimdi her şeye hazırım. Yapılmış olandan daha iyisini yapamaz, vicdanımın bana söylemediği hiçbir şey söyleyemezsiniz. Akıbetimin ne olacağını öğrenmek için, bu sabah zehir konusunda çok ünlü bir profesörü bekliyorum. Eğer beni çok büyük acılar bekliyorsa, kararımı verdim, beynimi dağıtacağım."

"Çocuk gibi konuşmayın," diye bağırdı büyük şövalye, baronun soğukkanlılıkla söylediği bu sözler karşısında dehşete kapılmıştı. "Büyükanneniz üzüntüsünden ölür."

"Yani bu durumda Mösyö," dedi Jules, "bu olağanüstü adamın Paris'in hangi köşesinde oturduğunu bilmemizin hiçbir yolu yok, öyle mi?"

"Mösyö," diye cevap verdi yaşlı adam, "o zavallı Justin'e Mösyö de Funcal'in galiba Portekiz ya da Brezilya elçiliğinde kaldığını söylediklerini duymuştum. Mösyö de Funcal iki ülkeye de bağlı bir asilzade imiş. Kürek mahkûmuna gelince, o ölmüş ve gömülmüş. Kim olursa olsun, sizi taciz eden adam bana son derece güçlü biri gibi geldi; bence, onu susturup ezme olanağına sahip oluncaya kadar, bu adamı yeni kisvesi altında kabul etmelisiniz; ama ihtiyatlı davranın, sevgili Mösyö. Mösyö de Maulincour tavsiyelerimi dinleseydi, bunlardan hiç biri başımıza gelmezdi."

Jules soğuk bir tavırla ama nezaketini koruyarak evden ayrıldı ve Ferragus'e ulaşmak için hangi yola başvuracağını bilemedi. Eve döndüğünde, kapıcı, madamın çıkıp Ménars Sokağı'nın karşısındaki posta kutusuna bir mektup attığını söyledi. Jules, kapıcısının nasıl da canla başla davasına sarıldığını ve ona hizmet etme yollarını nasıl da maharetle keşfettiğini görünce kendini aşağılanmış hissetti. Alt tabakanın, kendi itibarlarını tehlikeye atan efendilerinin itibarını düşürmedeki gayretkeşliğini ve olağanüstü maharetini bilmez değildi, hangi

konuda olursa olsun onlarla suç ortaklığı etmenin tehlikelerini tahmin ediyordu; ama kendine olan saygısını ancak ansızın küçük düştüğü bir anda aklına getirebilmişti. Efendisinin düzeyine yükselemeyen bir köle için onu kendi seviyesine düşürmek ne büyük bir zaferdir! Jules fevri ve sert davrandı. Bir başka hata daha. Ama o kadar acı çekiyordu ki! O ana kadar ne kadar düzgün, ne kadar saf bir şekilde giden hayatı dolambaçlı bir hal almıştı; artık numara yapması, yalan söylemesi gerekiyordu. Ama Clémence da yalan söylüyor, numara yapıyordu. Bu onun için bir tiksinti anı oldu. Kahredici düşüncelerden bir girdabın içinde kaybolan Jules, konağın kapısında elinde olmadan öylece durdu. Kah umutsuz düşüncelere kapılarak kaçmak, aşkının üzerindeki bütün şüphe yanılsamalarını da götürerek Fransa'yı terk etmek istiyordu. Kah Clémence'ın postaya attığı mektubun Ferragus'e gittiğinden en küçük bir şüphe duymayarak, bu esrarengiz adamın vereceği cevabı ele geçirmenin yollarını arıyordu. Kah evlendiğinden beri hayatındaki tuhaf tesadüfleri bir bir gözünün önünden geçiriyor ve kendine, intikamını aldığı iftiranın aslında gerçek olup olmadığını soruyordu. Sonra, yeniden Ferragus'ten gelecek cevaba dönerek, içinden şöyle diyordu: "Ama, en küçük eyleminde bile son derece ustalıklı, son derece mantıklı hareket eden, düşüncelerimizi gören, sezen, hesaplayan, hatta keşfeden bu adam, bu Ferragus bakalım cevap verecek mi? Gücüne yaraşan usullere baş vurmak zorunda değil mi? Cevabını anasının gözü herhangi bir namussuz aracılığıyla, ya da belki, dürüst bir adamın ne olduğunu bilmeden getirdiği bir kutunun içinde ya da bir işçi kadının son derece masum bir şekilde karıma teslim edeceği ayakkabı kutusunun içinde gönderemez mi? Ya Clémence ve o anlaşmışlarsa?" Jules her şeyden kuşkulanıyor ve olur olmaz tahminleriyle uçsuz bucaksız kırlarda, kıyısı olmayan açık denizlerde dolaşıp duruyordu; ardından, bir süre bin bir çelişkili düşünce arasında gidip geldikten sonra, evinde her yerdekinden daha güçlü olduğunu gördü ve kumlu kabuğunun içindeki bir böcek gibi evde bekleyip görmeye karar verdi.

"Fouquereau," dedi kapıcıya, "beni görmeye gelen herkes için, ben dışarı çıktım. Eğer biri gelip madamla konuşmak ister ya da ona bir şey getirecek olursa, zili iki kere çalacaksın. Sonra da, kime gelirse gelsin, buraya gelen bütün mektupları bana çıkaracaksın!"

"Bu şekilde, Ferragus efendinin kurnazlıklarına hodri meydan diyeceğim," diye düşünüyordu, asma kattaki çalışma odasına çıkarken. "Bana madamın yalnız olup olmadığını soracak kadar kurnaz bir aracı gönderecek olursa, en azından salak gibi faka basmayacağım!"

Çalışma odasında sokağa bakan camlara yaslandı ve kıskançlığın getirdiği son bir kurnazlıkla, baş memurunu bir mektupla arabaya bindirip kendi yerine Borsa'ya göndermeye karar verdi, mektupta yaptığı alım-satımları açıklıyor ve borsa acentesi arkadaşlarından birinden yerini almasını rica ediyordu. Daha hassas olan borsa işlemlerini, yükselişmiş, düşüşmüş, Avrupa borçlarıymış, aldırmadan ertesi güne bıraktı. Aşk deyince akan sular durur! Her şeyi ezer geçer, her şeyi sarartıp soldurur: kilise, taht ve defteri kebir. Saat üç buçukta, Borsa'da ertelemelerle, cari hesap sonlarıyla, primlerle, kapanışlarla vs tam bir hareketlilik yaşanırken, Mösyö Jules ağzı kulaklarına varan Fouquereau'yu odasına aldı.

"Mösyö, yaşlı ama *bakımlı* bir kadın geldi, uyanık ispiyoncunun teki bence. Mösyöyü sordu, görüşemediği için canı sıkılmış gibiydi, sonra bana madam için şu mektubu verdi."

Hummalı bir iç sıkıntısının pençesindeki Jules mektubun mührünü kopardı; ama çok geçmeden bitap vaziyette koltuğuna yığıldı. Mektup baştan sona deli saçmasıydı ve okumak için şifre lazımdı. Rakamlarla yazılmıştı.

"Haydi git, Fouquereau." Kapıcı çıktı. "İskandilin kaybolup gittiği yerdeki denizlerden çok daha derin bir sır bu. Ah! Bu bir aşk! Ancak aşk, bu mektubu yazan kadar öngörülü ve cin fikirli olabilir. Tanrım! Clémence'ı öldüreceğim."

O an beyninde şimşek gibi parlak bir düşünce çaktı, bu yüzden neredeyse fiziksel olarak da aydınlanmış gibi oldu.

Evlenmeden önce çalışmayla geçen sefalet günlerinde, yarı *Pméja*,[27] gerçek bir dost edinmişti. Yoksul ve mütevazı bir arkadaşın alınganlıklarını idare etmedeki aşırı hassasiyeti, ona gösterdiği büyük saygı, soylu bir yaklaşımla onu utandırmadan zenginliğine ortak etmeye zorlarken sergilediği akıllıca ustalık dostluklarını pekiştirdi. Jacquet, servetine rağmen Desmarets'ye bağlı kaldı.

Dürüstlük timsali, çalışkan, hal ve tavırlarıyla çok ciddi biri olan Jacquet, düzenbazlığın da, dürüstlüğün de en üst düzeyde kullanıldığı bakanlıkta yavaş yavaş yoluna devam etti. Dışişleri Bakanlığı'nda memur olarak, arşivlerdeki en nazik dosyalara bakmakla görevliydi. Jacquet bakanlıkta resmi yazıları deşifre edip dosyalayan, eşref saati geldiğinde gizli yazışmalara ışık saçan bir çeşit ateşböceği idi. Sıradan bir burjuvadan daha üst düzeyde olduğundan, Dışişleri'nde alt kademelerin en üst mevkiinde bulunuyor ve gözlerden uzak bir hayat sürüyordu; şansının tersine dönmesi olasılığından onu uzak tuttuğu için gölgede kalmaktan, vatana olan borcunu küçük miktarlarla ödemekten memnundu. Doğuştan yardımcıydı, günü gününe tuttuğu kayıtlarla hak etiği itibarı görüyordu. Jules sayesinde iyi bir evlilik yaparak durumunu düzeltmişti. Fiiliyatta bakanlık memuru, aslında devrim yanlısı gizli bir vatanseverdi; ateşin başına geçip hükümetin gidişi hakkında sızlanmakla yetiniyordu. Zaten Jacquet evinde yumuşak huylu bir kral, karısı için, kendisinin hiç yararlanmadığı kiralık bir arabanın masraflarını ödeyen şemsiyeli adamdı. Bu *filozof olduğunun farkında olmayan* adamın resmini tamamlamak gerekirse, en yakın dostu bir borsa acentesiyken, üstüne üstlük kendisi de her sabah devlet sırlarına vakıf olurken, pozisyonunun ona sağlayabileceklerini henüz aklına bile getirmemişti, hatta hiçbir zaman da getirmeyecekti. Bir *kim var orada* ile Na-

27 Germaine de Stael'in *Corinne ou L'Italie* (1807) adlı romanındaki bir karakter. Balzac'ın burada 'Pméja' biçiminde yazdığı karakterin adı romanda 'Péméjá' olarak geçer. (ç.n.)

poléon'u kurtararak ölen meçhul asker tarzındaki bu yüce insan bakanlıkta kalmıştı.

Jules on dakika sonra kendini arşivcinin bürosunda buldu, Jacquet ona bir sandalye uzattı, sonra yeşil taftadan göz siperliğini dikkatli bir şekilde masasının üstüne koydu, ellerini ovuşturdu, tütün tabakasını aldı, kürek kemiklerini çatırdatarak ayağa kalktı, göğsünü şişirerek şöyle dedi: "*Müsyü Desmarets'yi buralara hangi rüzgâr attı?* Benden ne istiyorsun?"

"Jacquet, bir sırrı çözmek için sana ihtiyacım var, ölüm kalım meselesi olan bir sır."

"Politikayla ilgili değil ya?"

"Bunu öğrenmek isteseydim, sana sormazdım," dedi Jules. "Hayır, bu evliliğimle ilgili ve bu konuda senden kesin sessizlik talep ediyorum."

"Claude-Joseph Jacquet, mesleği dilsiz. Sen beni tanımıyor musun?" dedi adam gülerek. "Sır saklamak benim işim."

Jules ona mektubu gösterdi: "Karıma gönderilen bu notu bana okuman lazım."

"Eyvah! Eyvah! İşler kötü," dedi Jacquet mektubu pazarlığa tabi bir senedi inceleyen bir tefecinin halleriyle inceleyerek. "Aaa! Bu kafes şifreli bir mektup. Bekle."

Jules'ü odada bırakıp çabucak döndü.

"Saçma sapan şeyler, dostum! Mösyö Choiseul döneminde Cizvitlerin kovulması sırasında Portekiz elçiliğinde kullanılan cinsten eski tarz ızgara şifreyle yazılmış. Gel bak."

Jacquet mektubun üzerine şekerlemecilerin badem şekerlerinin üstüne yerleştirdikleri dantelli kağıtlar gibi düzgün aralıklarla oyulmuş ajurlu bir kağıt koydu ve Jules açıkta kalan cümleleri rahatça okuyabildi.

"Artık endişelenmeyi bırak sevgili Clémence, artık mutluluğumuzu kimse bozamayacak ve kocan şüphelerini bir yana bırakacak. Ben seni görmeye gelemiyorum. Ne kadar hasta olursan ol, cesaretini toplayıp sen bana gelmelisin; bu gücü arayıp bulmaya çalış; sen onu aşkında bulursun. Sana olan

sevgim beni korkunç bir ameliyata katlanmaya sürükledi, yatağımdan kımıldamam mümkün değil. Dün akşam bir omuzdan omuza enseme birkaç yakı çubuğu uyguladılar, bunların uzun süre yanar vaziyette kalması gerekti. Beni anlıyor musun? Ama seni düşünüyordum, fazla acı çekmedim. Artık bizi daha fazla rahatsız edemeyecek olan Maulincour'un her türlü takip olasılığına karşı onu şaşırtmak için elçiliğin koruyucu çatısından ayrıldım; şimdi bütün aramalardan uzakta Enfants-Rouges Sokağı, 12 numarada, Madam Etienne Gruget adında yaşlı bir kadının evinde kalıyorum, o salakça davranışını pahalıya ödeyecek olan şu Ida'nın anası. Yarın sabah saat dokuzda oraya gel. Ben sadece içerdeki merdivenle çıkılabilen bir odada kalıyorum. Mösyö Camuset'yi sor. Alnından öperim, tatlım."

Jacquet, içinde gerçek bir merhamet barındıran ağırbaşlı bir dehşetle Jules'e baktı ve farklı iki tonda en sevdiği sözü söyledi: "Eyvah! Eyvah!"

"Sana göre her şey çok açık, değil mi," dedi Jules. "Tamam, yüreğimin derinliklerinde karımı savunan ve kendini kıskançlık acılarından daha fazla duyuran bir ses var. Yarına kadar korkunç işkence çekeceğim; ama sonunda, yarın saat dokuz on arasında her şeyi öğreneceğim ve hayatımın sonuna kadar ya bedbaht ya da mutlu olacağım. Beni düşün, Jacquet."

"Yarın saat on birde sende olacağım. Oraya birlikte gideceğiz ve istersen, ben seni sokakta bekleyeceğim. Başına bir şey gelebilir, leb demeden leblebiyi anlayan, iç rahatlığıyla kullanabileceğin sadık birinin senin yanında olması lazım. Bana güven."

"Birini öldürmem için yardım ederken de mi?"

"Eyvah! Eyvah!" dedi Jacquet, adeta bir müzik notası gibi aynı nakaratı tekrar ederek, "Bir karım, iki çocuğum var benim..."

Jules, Claude Jacquet'nin elini sıktı ve çıktı. Ama telaşla geri döndü.

"Mektubu unutuyordum," dedi. "Hepsi bu kadar da değil, onu yeniden mühürlemek lazım."

"Eyvah! Eyvah! Kalıbını almadan mı açtın onu; ama neyse ki mühür oldukça düzgün yarılmış. Haydi, onu bana bırak, sana onu *secundum scripturam*[28] getiririm."

"Saat kaçta?"

"Beş buçukta..."

"Eğer daha dönmemişsem, onu bir şeyden haberin yokmuş gibi kapıcıya ver ve madama götürmesini söyle."

"Yarın yanında ister misin beni?"

"Hayır. Elveda."

Jules aceleyle Rotonde du Temple Meydanı'na geldi, arabasını orada bıraktı ve yürüyerek Enfants-Rouges Sokağı'na gidip Madam Etienne Gruget'nin evini kontrol etti. Birçok insanın kaderinin bağlı olduğu sır o evde aydınlanacaktı; Ferragus oradaydı ve bu karmakarışık işin bütün ipuçları Ferragus'te son buluyordu. Madam Jules'le kocasının ve bu adamın bir araya gelmesi, çoktan kana bulanan bu dramın kördüğümü değil miydi? En girift düğümleri çözen bir kılıç da noksan kalmamalıydı tabii.

Bu ev *cabajoutis* denen türden bir evdi. Bu çok anlamlı isim, deyim yerindeyse ekleme parçalardan oluşturulan bu evlere Paris halkı tarafından verilmişti. Bunlar neredeyse her zaman, ya başlangıçta ayrı olup da, sonradan art arda gelen sahiplerinin fantezileriyle büyütülüp, genişletilip birleştirilen konutlar; ya da başlanmış, yarım bırakılmış, yeniden ele alınmış, sonradan tamamlanmış evlerdi; her başa geçenin aklına eseni yaptığı çeşitli hanedanların saltanatı altındaki bazı halklar gibi şanssız evler. Resim sanatının en pitoresk terimlerinden biriyle konuşacak olursak, ne katlar, ne pencereler *bir bütünlük içindedir;* hiçbir şey birbirini tutmaz, hatta dış süslemeler bile. Apartmanda *capharnaüm*[29] neyse, Paris mimarisinde de *cabajoutis* o, en

---

28 (Lat.) Belgenin kopyası. (ç.n.)

29 İncil'de geçen bir şehir. Bu kelime aynı zamanda birçok eşyanın bulunduğu, dağınık yerler için kullanılır. (ç.n.)

birbirini tutmaz şeylerin karmakarışık oraya buraya atıldığı tam bir keşmekeştir.

"Madam Etienne," dedi Jules kapıcı kadına.

Kapıcı kadın büyük kapının altında tavuk kafesi gibi bir yerde kalıyordu, tekerlekler üzerine monte edilmiş ve polisin araba bekleme yerlerinde yaptırdığı kulübelere oldukça benzeyen tahtadan küçük bir evcikti bu.

"Ha?" dedi kapıcı, ördüğü çorabı bırakarak.

Paris'te, bu canavar kentin fizyonomisine bir şekilde katkıda bulunan çeşitli tipler, bütünün karakteriyle harika bir uyum içindedirler. Kapıcı, kapı görevlisi, kavas, İsviçreli kapıcı, ne ad verilirse verilsin, Paris canavarının ana kaslarından biri olan bu tip, daima bir parçası olduğu mahalleyle uyum içindedir ve çoğu zaman onun bir özetidir. Saint-Germain semtinde herkesin girdisinden çıktısından haberdar olan aylak kapıcı, kimden ne koparsam hesabına yatar; Chaussée-d'Antin'deki kapı görevlisinin keyfi yerindedir, Borsa mahallesindeki gazeteleri takip eder, Montmartre semtindekinin bir mesleği vardır. Kapıcı kadın fuhuş semtinden eski bir fahişedir; Marais'de ahlaklı geçinir, huysuzdur, bir anı bir anına uymaz.

Bu kapıcı kadın Mösyö Jules'ü görünce, ayak ısıtıcısının içindeki sönmeye yüz tutmuş ateşi karıştırmak için eline bir bıçak aldı; sonra, "Madam Etienne'i mi aramıştınız, Madam Etienne Gruget'yi mi?" dedi.

"Evet," dedi Jules Desmarets, neredeyse kızgın bir ifade takınarak.

"Şeritçilikte çalışan mı?"

"Evet."

"Tamam, Mösyö," dedi kadın kafesinden çıkarak, eliyle Mösyö Jules'ün koluna dokunup onu mağara gibi kemerli, daracık uzun bir yolun sonuna doğru götürdü. "Avlunun sonundaki ikinci merdivenden çıkacaksınız. *Şebboylu* pencereleri görüyor musunuz? İşte Madam Etienne orada oturuyor."

"Mersi Madam, yalnız mı acaba?"

"Neden yalnız olmasın ki, kadın dul?"

Jules inip çıkanların basamaklarda bıraktıkları kurumuş çamurlardan tümsek tümsek olmuş, zifir gibi karanlık bir merdivenden hızla yukarı tırmandı. İkinci katta üç kapı gördü ama *şebboy* filan yoktu. Neyse ki, üç kapıdan en fazla yağ içinde ve leş gibi olanının üzerinde tebeşirle yazılmış şu sözleri okudu: *Ida bu akşam dokuzda gelecek.* "Burası," dedi Jules. Ceylan ayağı biçimindeki kapkara eski kordonu çekti, çınlayan bir çıngırağın boğuk sesini ve astımlı küçük bir köpeğin havlamalarını duydu. Seslerin içerdeki çınlama biçiminden, buranın en küçük bir yankıya dahi izin vermeyen tıklım tıkış bir daire olduğunu anladı, işçilerin, yoksul ailelerin yaşadığı, yer darlığı çekilen havasız konutların karakteristik özelliği. Jules gayri ihtiyari *şebboyları* aradı ve sonunda onları sürmeli bir pencerenin dış pervazında, hurdaya dönmüş iki kurşun borunun arasında buldu. Çiçekler orada; iki adım uzunluğunda, altı parmak genişliğinde bahçe orada; bir buğday tanesi orada; bütün bir hayatın özeti orada; ama hayatın bütün sefaleti de orada. Bu cılız çiçeklerle gürbüz buğday sapları karşısında Tanrı'nın bir lütfu gibi gökten inen bir gün ışığı, tozu toprağı, yağı kiri, Paris berhanelerine has o acaip rengi, rutubetli duvarları, merdivenin çürük tırabzanlarını, pencerelerin bel vermiş çerçevelerini ve başta kırmızı olan kapıları saran, eskiten ve kirleten bin bir pisliği ortaya çıkartıyordu. Çok geçmeden, bir yaşlı kadın öksürüğü ve bez terliklerini zorlukla sürüyen bir kadının ağır ayak sesleri Ida Gruget'nin annesinin geldiğini haber verdi. Yaşlı kadın kapıyı açtı, sahanlığa çıktı, başını kaldırdı ve: "Aaa! Mösyö Bocquillon'muş," dedi. "Ama hayır. Mösyö Bocquillon'a amma da benziyorsunuz. Yoksa kardeşi misiniz? Size nasıl yardım edebilirim? Girsenize Mösyö."

Jules kadının arkasından ön odaya girdi ve gerçek anlamda grotesk bir tablo oluşturacak biçimde üst üste yığılmış, gelişigüzel atılmış, birbirine karışmış kafesler, ev aletleri, fırınlar, mobilyalar, kedi köpek için içi köfte ya da su dolu minik toprak kaplar, bir ahşap duvar saati, yorganlar, Eisen'e ait gravürler, eski ütüler ve *Constitutionnel*'in birkaç sayısının bile kusur kalmadığı tam bir Paris çıfıt çarşısı gördü.

Temkinli olma düşüncesi ağır basan Jules, kendisine, "Bu odaya girin Mösyö, ısınırsınız," diyen dul Madam Gruget'ye kulak asmadı.

Yaşlı kadınla yapacağı pazarlığı Ferragus'ün duymasından korkan Jules, bu işi girişteki odada halletmenin daha akıllıca olacağını geçirdi içinden. Yüksek bir sekiden gıdaklayarak çıkan bir tavuk onu gizli düşüncelerinden uyandırdı. Jules kararını vermişti. Ida'nın annesinin peşinden ateşin yandığı odaya geçti, sessiz yaratık, tıknefes fino da arkalarından gelip eski bir taburenin üstüne tırmandı. Madam Gruget misafirine ısınmaktan bahsederken, sefalete bir adım kalmışlığın bütün o komik böbürlenişi üzerindeydi. İyice geçen iki odun parçası yahni tenceresinin altında tamamen görünmez olmuştu. Kepçe yerde, sapı küllerin arasında sürünüyordu. Kenarları maviye çalan bir kâğıtla çevrili kare biçiminde cam bir kafesin içinde balmumundan bir İsa'yla süslü şömine pervazının üstü şeritçilikte kullanılan yünlerle, bobinlerle ve aletlerle tıklım tıklım doluydu. Jules dairedeki her mobilyayı ilgi dolu bir merakla inceledi ve farkında olmadan gizli bir hoşnutluk duydu.

"Pekâlâ, Mösyö, şimdi söyleyin bakalım, benim möbilyalar için anlaşmak mı istiyonuz?" dedi yaşlı dul, karargâhı olduğu belli olan sarı bambu koltuğa otururken. Mendili, tabakası, yün hırkası, yarısı ayıklanmış sebzeleri, gözlükleri, bir takvim, başlanmış üniforma şeritleri, yağ içinde birtakım kâğıtlar ve iki cilt roman, hepsi de gelişigüzel atılmış vaziyette oradaydı. Yaşlı kadının, üzerinde *hayat ırmağını indiği* bu koltuk, seyahat eden bir kadının yanında taşıdığı ve içinde kocasının resminden fenalaşmalara karşı melisa suyuna, çocuklar için şekerlemelerden şerit çıkarmak için İngiliz taftasına kadar bütün evlilik hayatının bir özet halinde bulunduğu ansiklopedik bir çantaya benziyordu.

Jules her şeyi inceledi. Madam Gruget'nin genç kalmış yüzüne, kirpiksiz kaşsız çipil gri gözlerine, dişsiz ağzına, kara noktalarla dolu kırışıklıklarına, kızıl tül bonesine, bonenin daha da kızıl bal peteği bandına, yırtık pırtık basma eteğine, es-

kimiş pantuflalarına, kızmış yemek ısıtıcısına, üzeri yemek tabakları, ipekli kumaş parçaları, pamuklu, yünlü işlerle dolu ve ortasında bir şişe şarabın yükseldiği masaya büyük bir dikkatle baktı. Sonra içinden şöyle dedi: "Bu kadının birtakım tutkuları, birtakım gizli günahları var, artık elimde."

"Madam," dedi sesini yükseltip anlarsınız ya kabilinden bir işaret yaparak, "size şerit siparişi için geldim," dedi. Sonra sesini alçalttı, "Evinizde," diye devam etti, "Camuset adını kullanan bir yabancı olduğunu biliyorum." Yaşlı kadın en küçük bir şaşkınlık belirtisi göstermeden hemen ona baktı. "Söylesenize, bizi duyabilir mi? Bu meselede kaderinizin söz konusu olduğunu aklınızdan çıkarmayın."

"Mösyö," diye cevap verdi kadın, "çekinmeden konuşun, burada kimse yok. Ama yukarıya biri taşınacak, onun da sizi duyması olanaksız."

"Ah! İhtiyar uyanık, kaçamak cevap vermeyi iyi biliyor," dedi Jules içinden. "Anlaşacağız."

"Yalan söylemeye kalkmayın, Madam," diye devam etti. "Önce bilin ki, ben hiçbir şekilde sizin kötülüğünüzü istemiyorum, ne yakı çubuklu hasta kiracınızın, ne de kızınız korseci Ida'nın, Ferragus'ün sevgilisi kızınız Ida'nın. Görüyorsunuz, her şeyi biliyorum. Rahat olun, ben polis filan değilim, size vicdanınızı yaralayacak hiçbir şey yaptırmak istemiyorum. Yarın saat dokuzla on arasında buraya genç bir hanım gelecek, kızınızın dostuyla konuşmak için. Onlar beni görüp duymadan, ben her şeyi görmek, her şeyi duymak istiyorum. Siz bana bu imkanı sağlayacaksınız, ben de sizin bu hizmetinizi bir defada ödenecek iki bin franklık bir meblağ ve hayat boyu ödenecek altı yüz frankla ödüllendireceğim. Noterim bu akşam belgeyi huzurunuzda hazırlayacak; paranızı ona teslim edeceğim, yarın, tanık olmak istediğim ve o süre içerisinde bana iyi niyetli olduğunuzu kanıtlayacağınız görüşmeden sonra size verecek."

"Bu kızıma zarar verebilir, aziz Mösyö," dedi kadın tedirgin kedi bakışları atarak.

"Hiçbir şekilde, Madam. Hem zaten, anlaşılan kızınız size kötü davranıyor. Ferragus kadar zengin, Ferragus kadar güçlü bir adam tarafından seviliyorken, sizi şimdiki halinizden çok daha fazla memnun edebilirdi."

"Ah, sevgili Mösyö, canı her istediğinde gittiği l'Ambigu ya da la Gaité'ye ucuz bir bileti bile bana çok görür. Nankörlük bu. Sırf çıraklık masraflarını ödeyebilmek ve istese onu altına gark edecek bir meslek kazandırabilmek için uğruna gümüş takımlarımı sattığım, şimdi de bu yaşta yemeklerimi Alman malı madeni kaplarda yediğim bir kız. Bak, işinde bana çekmiştir, becerikli mi beceriksizdir, eee, hakkını vermek lazım. Ama eski ipekli kıyafetlerini pekâlâ da bana verebilirdi, ipekli giymeyi de bir severim ki. Ama hayır, Mösyö, Cadran-Bleu'lere gider, kişi başına elli franga akşam yemeği yer, prensesler gibi arabalarda gezer ve sanki alay eder gibi anasını hiç umursamaz. Ey yüce Tanrım, ne acayip bir gençlik yarattık biz böyle, gururlanacağımız hiçbir yanı yok. Bir anne, Mösyö, iyi bir anne olan anne, çünkü ben onun yaptığı düşüncesizlikleri çok saklamışımdır, kucağımdan ayırmadım, yemedim yedirdim, giymedim giydirdim! Ama hayır! Gelir, yaltaklanır: 'Günaydın anneciğim,' der. İşte o kadar, annesine, ona hayat veren kadına karşı görevlerini tamamlamış olur. Artık ne olursa. Ama yarın öbür gün onun da çocukları olacak, her şeye rağmen sevilen bu berbat işin ne demek olduğunu işte o zaman anlayacak."

"Nasıl yani! Sizin için hiçbir şey yapmıyor mu?"

"Yoo, hiçbir şey yapmıyor değil, Mösyö, ben böyle demedim, hiçbir şey yapmıyor dediysem, çok az şey yapıyor yani. Kiramı ödüyor, yakacak odunumu veriyor, ayda da otuz altı frank... Ama, Mösyö, bu yaşımda, elli iki yaşındayım, akşamları yorgun gözlerle hâlâ çalışmak zorunda mıyım ben? Hem zaten *neden istemiyor ki beni?* Benden utanıyor mu? Hemen söylesin. Aslında, kapıdan çıkar çıkmaz sizi unutan bu köpoğlusu çocuklar yüzünden ölüp gitmek en iyisi olurdu." Cebinden mendilini çıkarttı, bu arada düşürdüğü piyango biletini bir acele yerden aldı: "Hoop! Bu benim vergi makbuzum."

Jules, annenin şikayet ettiği geçim sıkıntısının nedenini he-

men anladı ve dul Madam Gruget'nin teklif edilen pazarlığa evet diyeceğinden iyice emin oldu.

"Pekâlâ, Madam," dedi, "o halde size sunduğum teklifi kabul edin."

"İki bin frank peşin, altı yüz frank da ömür boyu mu demiştiniz siz?"

"Madam, fikrimi değiştirdim, ve size sadece ömür boyu üç yüz frank teklif ediyorum. İşin bu şekilde halledilmesi çıkarlarıma daha uygun gibi geliyor. Ama size beş bin gümüş frank peşin ödeyeceğim. Böylesi daha iyi olmadı mı?"

"Doğrusu evet, Mösyö."

"Daha rahat olacaksınız, artık l'Ambigu- Comique'e, Franconi'ye, canınız nereye isterse oraya kupa arabalarıyla gidebilirsiniz."

"Aaa, Franconi'yi hiç sevmem, çünkü orada insanı hiç konuşturmuyorlar. Ama Mösyö, eğer bunu kabul ediyorsam, çocuğum için iyi olacağı içindir. Yani, artık ona yük olmayacağım. Zavallı yavrum, aslında eğlendiği için ona hiç kızmıyorum. Mösyö, gençlik eğlenmeli! O halde! Kimseye zararım dokunmayacağına dair bana güvence verirseniz..."

"Kimse zarar görmeyecek," diye tekrarladı Jules. "Ama, haydi bakalım, işi nasıl halledeceksiniz?"

"Tamam, Mösyö, bu akşam Mösyö Ferragus'e haşhaş başlarından bir çay hazırlayıp vereceğim, adamcağız bir güzel uyuyacak. Çektikleri yüzünden uykuya da ihtiyacı var zaten, çünkü çok ağrısı var, acınacak halde. Ama sadece iki yılda bir canını yakan ağrılı bir seğirmeyi geçirmek için sağlıklı bir adamın sırtını yaktırması da nasıl bir icat, sorun da söyleyeyim. İşimize dönersek, hemen üstümde oturan ve duvarı Mösyö Ferragus'ün yattığı odayla bitişik bir odası olan komşumun anahtarı bende. Kendisi on günlüğüne köye gitti. Yani, gece aradaki bu duvara bir delik açtırarak onları rahatça görür ve konuştuklarını dinlersiniz. Çilingir bir ahbabım var, çok iyi bir adam, ağzından bal dökülür, benim için bu işi kimselere görünmeden, kimse tarafından tanınmadan yapar."

"İşte onun için de yüz frank, bu akşam Mösyö Desmarets'nin evinde olun, kendisi noterdir, adresi de burada. Saat dokuzda belge tamamlanmış olacak, ama... *motus.*[30]

"Tamam Mösyö, sizin dediğiniz gibi, *momus!* Görüşürüz Mösyö."

Jules, ertesi gün her şeyi öğreneceğinden emin olmanın verdiği güvenle hemen hemen sakinleşmiş olarak eve döndü. Eve girerken, kapıcının yerinde mührü hiç anlaşılmayacak şekilde yeniden kapatılan mektubu buldu.

"Nasıl oldun?" dedi karısına, aralarının limoni olmasına rağmen.

Gönül alışkanlıklarından kurtulmak o kadar zordur ki!

"Oldukça iyiyim, Jules," diye cevap verdi Clémence, cilveli bir sesle, "akşam yemeğini benimle beraber yer misin?"

"Evet," dedi Jules, mektubu uzatarak, "Fouquereau verdi, sanaymış."

Clémence'ın solgun yüzü mektubu görünce fena halde kızardı ve bu ani kızarıklık kocasına derin bir acı verdi.

"Bu sevinçten mi," dedi gülerek, "yoksa beklemenin etkisi mi?"

"Çok şey olabilir," dedi kadın, mühre bakarken.

"Sizi yalnız bırakayım, Madam."

Ve odasına inip kardeşine dul Madam Gruget'ye bağlanacak ömür boyu gelirle ilgili planlarını yazdı. Döndüğünde, akşam yemeğini Clémence'ın yatağının yanında küçük bir masada hazır buldu, Joséphine servis yapmak için bekliyordu.

"Ayağa kalkabilseydim, yemek servisini büyük bir zevkle yapardım!" dedi Clémence, Joséphine onları yalnız bırakınca. "Ah! Dizlerimin üstünde olsa bile yapardım," diye devam etti, kanı çekilmiş ellerini Jules'ün saçlarının arasından geçirerek. "Sevgili asil yürek, az önce bana karşı çok lütufkâr ve iyiydin. Gösterdiğin güvenle, dünyadaki bütün doktorların reçeteleriyle yapamayacakları kadar iyi geldin bana. Kadınca inceli-

30 (Lat.) Hareket. (ç.n.)

ğin, çünkü sen bir kadın gibi sevmesini biliyorsun, sen... evet, o inceliğin ruhuma öyle merhem oldu ki, neredeyse iyileştim. Barışalım, Jules, başını uzat da öpeyim."

Jules Clémence'ı öpme zevkini reddedemedi. Ama kalbinde vicdan azabına benzer bir şeyler de yok değildi, daima masum olduğuna inanmaya meyilli olduğu bu kadının karşısında kendini küçülmüş hissediyordu. Clémence buruk bir sevinç içindeydi. Yüzündeki kederli ifadenin arkasında tertemiz bir umut ışığı parıldıyordu. Birbirlerini aldatmak zorunda kaldıkları için, ikisi de aynı derecede mutsuz gibiydiler ve bir okşama daha olsa, çektikleri acılara daha fazla karşı duramayarak birbirlerine her şeyi itiraf edeceklerdi.

"Yarın akşam, Clémence."

"Hayır, Mösyö, yarın öğlen her şeyi öğreneceksiniz ve karınızın önünde diz çökeceksiniz. Yoo, hayır, kendini aşağılamayacaksın, hayır, sen tamamen affedildin; hayır, sen haksız değilsin. Bak, dün beni çok ağır bir şekilde kırdın; ama bu acı yaşanmadan belki de hayatım tamam olmayacaktı, ışıltılı günlerin değerini daha da artıran bir gölge olarak kalacak bu."

"Bana büyü yapıyorsun," diye bağırdı Jules, "bana vicdan azabı çektiriyorsun."

"Zavallı dostum, kader bizden daha üstün, ve ben kaderimin suç ortağı değilim. Yarın dışarı çıkacağım."

"Saat kaçta?" diye sordu Jules.

"Dokuz buçukta."

"Clémence," diye karşılık verdi Mösyö Desmarets, "tedbirli ol, Doktor Desplein'e ve yaşlı Haudry'ye bir danış."

"Ben ancak kalbime ve cesaretime danışacağım."

"Seni yalnız bırakıyorum, yarın öğlen görmeye gelirim seni."

"Bu akşam bana azıcık arkadaşlık etmeyecek misin, artık ağrım yok?.."

Jules işlerini bitirdikten sonra, yenemediği bir çekimle karısının yanına döndü. Tutkusu bütün acılarından daha şiddetliydi.

IV. Bölüm
Nerede Ölmeli?

Ertesi gün saat dokuza doğru, Jules evden çıkıp Enfants-Rouges Sokağı'na koştu, yukarı çıktı, dul Madam Gruget'nin kapısını çaldı.

"Ah! Sözünüzün eriymişsiniz, aynen şafak gibi, hiç şaşmıyorsunuz. Girin, Mösyö," dedi yaşlı şeritçi kadın, onu tanıyınca. "Size bir fincan kremalı kahve hazırlamıştım, olur da..." diye devam etti kapı kapandıktan sonra. "Ay! Hakiki krema, Enfants-Rouges pazarındaki ağılda sağılırken gözümle gördüğüm küçük bir kavanoz."

"Mersi Madam, hayır, hiçbir şey istemem. Beni götürün..."

"Tamam, sevgili Mösyö, tamam. Buradan gelin."

Yaşlı dul, Jules'ü kendi odasının üstündeki odaya götürdü ve ona büyük bir gururla, gece Ferragus'ün odasındaki duvar kağıdının üzerindeki gül motiflerinin en yüksek ve en karanlık yerine isabet eden bir noktada açılan, kırk para iriliğindeki bir deliği gösterdi. Bu delik her iki odada da bir dolabın tepesine denk düşüyordu. Çilingirin verdiği hafif hasar duvarda hiçbir iz bırakmamıştı ve karanlıkta bu mazgal deliğine benzer şeyi fark etmek çok zordu. Bu yüzden, Jules orada durabilmek ve içeriyi iyice görmek için, dul Gruget'nin getirdiği bir ayakçağın üstüne tüneyerek oldukça yorucu bir pozisyonda beklemek zorunda kaldı.

"Yanında bir mösyö var," dedi yaşlı kadın odadan çıkarken.

Gerçekten de, Jules Ferragus'ün omuzlarına uygulanan bir sürü yakının açtığı yaralara yara beziyle pansuman yapmakla meşgul bir adam gördü, Mösyö de Maulincour'un yaptığı tariften Ferragus'ün yüzünü tanımıştı.

"Sence ne zaman iyileşirim," diye soruyordu Ferragus.

"Bilemem," diye cevap verdi meçhul adam, "ama doktorlara bakılırsa, yedi sekiz pansuman daha lazımmış."

"Tamam o zaman, akşama görüşürüz," dedi Ferragus, son bandajı da saran adama elini uzatarak.

"Akşama," diye cevap verdi meçhul adam, Ferragus'ün elini içtenlikle sıkarak. "Artık acılarından kurtulduğunu görmek isterim."

"Nihayet Mösyö de Funcal'in kâğıtları yarın tarafımıza teslim edilecek, Henri Bourignard ise öldü," diye devam etti Ferragus. "Bize çok pahalıya mal olan o iki uğursuz mektup artık yok. Bundan böyle sosyal biri olacağım, insanların arasına karışacağım, balıkların yuttuğu denizci kadar değerim var. Kont olmayı kendim için istiyorsam namerdim!"

"Zavallı Gratien, sen bizim en güçlümüzsün, sevgili kardeşimizsin, sen çetenin en küçüğüsün; biliyorsun."

"Güle güle! Gözünüz Maulincour'un üstünde olsun."

"Bu konuda içini rahat tut."

"Hey, Marki!" diye seslendi eski kürek mahkûmu.

"Ne var?"

"Ida dün akşamki olaydan sonra her şeyi yapabilecek durumda. Kendini suya atsa, kesinlikle çekip kurtarmam, böylece ismimdeki sırrı daha iyi saklamış olur, bildiği tek sır da bu; ama ondan gözünü ayırma; çünkü, sonuçta salak bir kız."

"Tamam."Meçhul adam çıktı. Mösyö Jules, on dakika sonra ipekli elbiselere has o hışırtıyı duyduğunda bir ateş ürpertisi hissetmeden edemedi ve karısının ayak seslerini tanıdı.

"Eee baba," dedi Clémence. "Zavallı babacığım, nasıl oldunuz? Ne cesursunuz!"

"Gel, yavrum," diye cevap verdi Ferragus, elini uzatarak.

Clémence alnını uzattı, babası öptü.

"Gel bakalım, neyin var, zavallı küçüğüm? Hangi yeni üzüntüler..."

"Üzüntüler, baba, ama bu çok sevdiğiniz kızınızın ölümü demek. Dün size yazdığım gibi, fikir üretmekte çok verimli

olan kafanızda, mutlaka zavallı Jules'ümü görmenin bir yolunu bulmalısınız. Bugün bana ne kadar iyi davrandığını bir bilseniz, hem de dışarıdan bakınca çok haklı kuşkularına rağmen! Baba, aşkım benim hayatım. Benim öldüğümü mü görmek istiyorsunuz? Ah! O kadar çok acı çektim ki! Bunu hissediyorum, hayatım tehlikede."

"Kızım," dedi Ferragus, "seni kaybetmek mi, sefil bir Parislinin merakı yüzünden seni kaybetmek ha! Paris'i yakarım ben. Ah, sen bir âşığın nasıl olduğunu biliyorsun, ama bir babanın nasıl olduğundan haberin yok."

"Baba, bana böyle baktığınızda beni korkutuyorsunuz. İki farklı duyguyu aynı kefeye koymayın. Babamın hayatta olduğunu bilmeden önce kocam vardı benim..."

"Alnına ilk buseleri kocan kondurdu," diye cevap verdi Ferragus, "ilk gözyaşlarını da ben kondurdum... İçin rahat etsin, Clémence, açık yüreklilikle konuş. Ben senin mutlu olduğunu bilmekten mutlu olacak kadar seviyorum seni, ama senin kalbinde babana hiç yer yok, oysa onun kalbi seninle dolu."

"Tanrım, böyle sözler bana çok iyi geliyor! Kendinizi daha çok sevdiriyorsunuz, bu da bana Jules'den bir şeyler çalmak gibi geliyor. Ama, sevgili babacığım, onun ne kadar umutsuz olduğunu bir düşünseniz. İki saat sonra ona ne diyeceğim?"

"Çocuğum, seni tehdit eden felaketten kurtarmak için senin mektubunu beklemedim mi? Peki, ya mutluluğunu bozmaya kalkanlara, aramıza girmeye yeltenenlere neler oldu? Sen, üzerine titreyen ikinci ilahi gücün hiç mi farkında değilsin? Güçlü ve zeki on iki adamın senin aşkın ve hayatının etrafında, sizi korumak için her şeyi yapmaya hazır bir kortej oluşturduğunu bilmiyor musun? Sen gezmeye çıktığında seni uzaktan görmek ya da gece seni annenin evindeki küçücük yatağında hayranlıkla seyretmek uğruna ölüm tehlikesini göze alan bir baba değil midir o? Şerefli bir adam olarak, damgalanmaktansa kendini öldürmek zorundayken, bir tek çocukluk okşamalarının hatırasıyla yaşama gücünü bulan bir baba? Ve nihayet, BEN değil miyim, ancak senin ağzınla nefes alan ben,

senin gözlerinle gören ben, sadece senin kalbinle hisseden ben, tek varlığımı, hayatımı, kızımı bir aslanın pençeleriyle, bir babanın ruhuyla savunmasını bilen ben değil miyim?.. Ama, melek annen öldüğünden beri, bir tek şeyin hayalini kurdum, sana kızım olduğunu itiraf etmenin, herkesin gözü önünde seni kollarımla sarmanın mutluluğunu, *kürek mahkûmunu* öldürmenin..." Kısa bir sessizlik oldu. "Sana bir baba vermek," diye devam etti sonra, "kocanın elini utanç duymadan sıkabilmek, kalplerinizde korkusuzca yaşamak, seni görünce herkese nihayet, 'İşte benim kızım!' diyebilmek, babalığın keyfini sürmek!"

"Oh baba, babacığım!"

"Ne acılardan sonra, dünyayı karış karış taradıktan sonra," diye devam etti Ferragus sözlerine, "dostlarım bana içine gireceğim yeni bir insan kılıfı buldular. Birkaç gün sonra Mösyö de Funcal olacağım, Portekizli bir kont. Haydi sevgili kızım, benim yaşımda Portekizce ve İngilizce öğrenme sabrını gösterebilen çok az insan vardır, oysa o şeytan denizci mükemmel İngilizce bilirdi."

"Babacığım!"

"Her şey düşünüldü, birkaç gün sonra Portekiz kralı Majesteleri VI. Juan benim işbirlikçim olacak. Baban bu kadar sabrederken, senin de birazcık sabretmen gerekecek. Ama benim için çok kolaydı bu. Bu üç yıl boyunca bana karşı gösterdiğin bağlılığı ödüllendirmek için neler yapmazdım ki! Yaşlı babanı teselli etmek için şaşmaz bir dikkatle gelmen, mutluluğunu tehlikeye atman!"

"Baba!" Clémence Ferragus'ün ellerini alıp öptü.

"Haydi ama, biraz daha cesaret, Clémence, o uğursuz sırrı sonuna kadar saklayalım. Jules sıradan bir adam değil; ama gene de, o büyük karakterinin ve sonsuz aşkının bir şeyin.. kızına karşı beslediği saygıyı yok etmeyeceğini nereden biliyoruz?.."

"Ah!" diye haykırdı Clémence, "siz kızınızın kalbini okudunuz, tek korkum da bu," diye ekledi acı bir tonla. "Bunu düşündükçe buz gibi oluyorum. Ama babacığım, ona iki saat

sonra gerçeği açıklama sözü verdiğimi de aklınızdan çıkarmayın."

"Pekâlâ, kızım, ona Portekiz elçiliğine gitmesini, Kont de Funcal'i görmesini söyle, yani babanı, ben orada olacağım."

"Peki ya ona Ferragus'ten bahseden Mösyö de Maulincour? Tanrım, baba, aldatmak, aldatmak, bu ne işkence böyle!"

"Bunu kime söylüyorsun? Birkaç gün daha sabret, beni yalancı çıkaracak tek adam kalmayacak ortada. Hem zaten, Mösyö de Maulincour hatırlayabilecek halde değildir... Haydi ama, deli kız, sil göz yaşlarını ve düşün..."

O anda Mösyö Jules Desmarets'nin bulunduğu odada korkunç bir çığlık koptu:

"Kızım, zavallı kızım!"

Bu feryat, dolabın üstünde açılan küçük delikten öbür tarafa geçerek Ferragus'le Madam Jules'ü dehşetle irkiltti.

"Git bak bakalım neymiş, Clémence."

Clémence küçük merdivenden hızla indi, Madam Gruget'nin dairesinin kapısının ardına kadar açık olduğunu gördü, üst katta yankılanan bağırışları duydu, merdivenden çıktı, hıçkırık seslerini takip ederek o uğursuz odaya kadar geldi, içeri girerken kulağına şöyle bir cümle ilişti: "Sizsiniz, Mösyö, gördüğünüz hayallerle kızımın ölümüne sebep sizsiniz."

"Susun, sefil kadın," diyordu Jules mendiliyle yaşlı dulun ağzını kapatırken. Kadın feryadı bastı: "Katil vaar! İmdat!"

O anda Clémence içeri girdi, kocasını gördü, bir çığlık kopardı ve kaçtı.

"Kızımı kim kurtaracak," diye sordu dul Gruget, uzun bir sessizlikten sonra. "Onu öldürdünüz."

"Peki nasıl yaptım bunu?" diye sordu Mösyö Jules bir robot gibi, farkında olmadan, karısının onu görmesinden şaşkına dönmüştü.

"Okuyun, Mösyö," diye bağırdı yaşlı kadın gözyaşlarına boğularak. Hiçbir gelir bunu teselli etmeye yeter mi?"

"Elveda anne! Sahibolduğum her şeyi ona bırakıyorum.

Hatalarım ve hayatıma son vererek sana verdiyim son üzüntü için senden af diliyorum. Canımdan çok sevdiyim Henry başına bela oldumu söyledi, madem beni kendinden uzaklaştırdı ve ben bütün evlenme umutlarımı kaybettim, kendimi nehre atacam. Morga kaldırmasınlar diye de Neuilly'den öteye gidecem. Eğer Henry, kendimi ölümle cezalandırdığım için artık benden nefret etmiyosa, kalbi bir tek onun için çarpan zavallı bir kızı gömdürmesini ve beni affetmesini söyle, çünkü üzerime vazife olmayan şeylere karıştığım için haksızdım. Yakı yerlerini güzelce pansuman yap. O zavallı çok acı çekti. Ama onun kendini yakarak gösterdiği cesareti ben de kendimi yok ederek gösterecem. Tamamlanmış korseleri müşterilerime yolla. Ve kızın için Tanrı'ya dua et.

IDA"

"Bu mektubu Mösyö de Funcal'a götürün, odadaki adama. Hâlâ vakit varsa, kızınızı bir tek o kurtarabilir."

Jules cinayet işlemiş bir adam gibi kaçıp gitti. Bacakları titriyordu. Kabaran yüreği hayatının hiçbir anında hissetmediği kadar sıcak, oluk oluk kan dalgalarıyla dolup, görülmemiş bir şiddetle boşalıyordu. Kafasının içinde en çelişkili düşünceler boğuşma halindeydi, ama gene de biri hepsine baskın çıkıyordu. En sevdiği insana karşı dürüst davranmamıştı, vicdanıyla uzlaşması olanaksızdı, işlediği suç yüzünden vicdanının yükselen sesi, daha önce onu yiyip bitiren şüphe dolu o acımasız saatlerde aşkının en gizli çığlıklarına bir cevap gibiydi. Günün büyük bir kısmını evine dönmeye cesaret edemeden Paris'te başıboş dolaşarak geçirdi. Bu dürüst adam, değerini bilemediği o kadının tertemiz alnıyla karşı karşıya gelmekten korkuyordu. Suçlar vicdanların temizliği kadardır ve yapılan bir şey filanca yürek için sadece bir hataysa, başka saf ruhlar için bir suç boyutlarına ulaşır. Safiyet kelimesinin aslında göksel bir içeriği yok mudur? Ve bir bakirenin beyaz giysisine bulaşmış en küçük bir leke onu tıpkı bir dilencinin partalları gibi iğrenç bir şey haline getirmez mi? Bu iki şey arasındaki tek fark, şans-

sızlıkla hata arasındaki farktır. Tanrı pişmanlığı asla ölçüye vurmaz, analiz etmez, bir lekeyi silmekle, ona bütün bir hayatı unutturmak aynı şeydir. Bu düşünceler bütün ağırlığıyla Jules'ü eziyordu, çünkü tutkular insan yasalarından daha bağışlayıcı değildir ve çok daha doğru bir mantıkları vardır: Kendilerine özgü ve bir içgüdü gibi hiç şaşmayan bir vicdana dayanmazlar mı? Umudu tükenen Jules, yaptığı haksızlıkların yarattığı duyguların altında ezilmiş, solgun ama karısının masumiyetinin kendisine yaşattığı sevinci elinde olmadan dışa vurarak evine döndü. Kalbi çarparak onun odasına girdi, karısı yatıyordu, ateşi vardı, gidip yanına oturdu, elini aldı öptü, gözyaşlarıyla ıslattı.

"Sevgili meleğim," dedi, yalnız kaldıklarında, "bu, pişmanlıktan."

"Neyin pişmanlığı?" diye sordu karısı.

Bunu söylerken başını yastığının üzerine eğdi, gözlerini yumdu ve kocasını korkutmamak için acılarını içine atarak öylece kaldı: Anne inceliği, melek inceliği. Tek kelimeyle tam bir kadındı. Sessizlik uzun sürdü. Clémence'ın uyuduğunu sanan Jules, Joséphine'e gidip karısının sağlık durumu hakkında sorular sordu.

"Madam eve perişan bir vaziyette döndü, Mösyö. Gidip Mösyö Haudry'yi getirdik."

"Geldi mi? Ne dedi?"

"Hiç, Mösyö. Pek memnun bir hali yoktu, hemşire dışında madamın odasına kimsenin girmemesini emretti ve akşam tekrar geleceğini söyledi."

Mösyö Jules usulca karısının yanına döndü, bir koltuğa oturdu ve gözleri Clémence'ın gözlerinde, hiç kımıldamadan yatağın karşısında bekledi; karısı gözkapaklarını kaldırdığında hemen onu görüyordu ve kederli kirpiklerinin arasından tutku dolu, sitem ve burukluktan uzak, şefkat dolu bir bakış süzülüyordu, soylu bir şekilde bağışlanmış ve öldürdüğü bu varlık tarafından daima sevilmiş kocanın yüreğine ateşten bir ok gibi düşen bir bakış. Ölüm, ikisini de kahreden bir önseziydi aralarında. Bir

zamanlar kalpleri nasıl ikisinin de aynı derecede hissettiği, aynı derecede paylaştığı tek bir aşkta birleşmişse, şimdi de bakışları aynı hüzünde birleşiyordu. Soru yoktu, ama korkunç gerçekler vardı. Kadında tam bir gönül yüceliği; kocada korkunç vicdan azabı ve pişmanlık; sonra iki ruhta da sonlarının ne olacağına dair aynı öngörü, aynı kaçınılmaz kader duygusu.

Karısının uyuduğunu sanan Jules bir an onu alnından hafifçe öptü ve uzun uzun seyrettikten sonra, "Tanrım," dedi, "bu meleğe yeterince zaman tanı ki, ona uzun uzun taparak, hatalarım için kendi kendimi bağışlayayım... Bir kız evlat olarak, çok yüce; eş olarak ise, onu anlatmaya söz mü yeter?"

Clémence gözlerini kaldırdı, gözleri yaşla doluydu.

"Beni fena ediyorsun," dedi o mecalsiz sesiyle.

Akşamın ilerleyen saatlerinde Doktor Haudry geldi ve ziyareti sırasında kocadan odadan çıkmasını istedi. Doktor dışarı çıktığında, Jules ona tek bir soru sormadı, bir el hareketi yetmişti ona.

"Daha çok güvendiğiniz iki meslektaşımı çağırın, ben yanılmış olabilirim."

"Ama doktor, bana gerçeği söyleyin. Ben bir erkeğim, duymaya hazırım; ayrıca, bazı meseleleri halletmek için bunu bilmem çok büyük önem taşıyor..."

"Madam Jules ölüyor," diye cevap verdi doktor. "Ruhundaki hastalık ilerlemiş ve zaten çok nazik olan ama gece çıplak ayaklarla yataktan kalkmak; ben yasakladığım halde dün yürüyerek, bugün arabayla sokağa çıkmak gibi tedbirsizlikler yüzünden daha da ağırlaşan fiziksel durumunu sarsmış. Kendini öldürmek istemiş. Gene de teşhisim geri dönüş yok anlamına gelmez, gençliği var, sinirleri şaşırtıcı derecede sağlam... Birtakım güçlü reaktifler kullanılarak, ne olursa olsun kabilinden her şey göze alınabilir; ama ben asla böyle bir reçete yazmayı üstlenemem, tavsiye de etmem; kullanılmasına da konsültasyonda karşı çıkardım."

Jules içeri girdi. On bir gün on bir gece boyunca karısının başucunda kaldı, başını bu yatağın kenarına dayayarak sadece

gündüzleri uyudu. Hiçbir erkek karısına bakmaktaki titizliği ve bağlılık hırsını Jules kadar ileri götürmemiştir. Başka birinin, karısına en küçük bir hizmette bulunmasına dahi tahammül edemiyordu; sürekli elini tutuyor ve sanki hayatiyetini ona geçirmek istiyordu. Belirsizlikler, boş sevinçler, iyi günler, bir iyileşme, krizler derken, sonunda tereddüt eden, yoklayan ama vuran ölümün o korkunç sarsıntıları geldi. Madam Jules kocasına gülümseyecek gücü daima buluyordu; yakında yalnız kalacağını bilerek ona acıyordu. Bu çift yönlü bir ölüme gidişti, hayatın ve aşkın ölüme gidişiydi: Ama hayat gücünden kaybederek uzaklaşırken, aşk büyüdükçe büyüyordu. Clémence'ın genç insanlarda daima ölümden önce gelen o sayıklama halini yaşadığı korkunç bir gece geçirdiler. Mutlu aşkından bahsetti Clémence, babasından bahsetti, annesinin ölüm döşeğinde yaptığı itirafları ve ona devrettiği zorunlu görevleri anlattı. Clémence artık hayat için değil, terk edip gitmek istemediği aşkı için çırpınıyordu.

"Tanrım," dedi, "onun da benimle birlikte ölmesini istediğimi ne olur bilmesin."

Jules bu manzaraya daha fazla dayanamadığından, o sırada yandaki salondaydı ve aslında boyun eğeceği bu dilekleri duyamadı.

Nöbet geçince Madam Jules gücünü topladı. Ertesi gün güzelleşti, sakinleşti; sohbet etti, umutluydu, hastalar artık nasıl süslenirse öyle süslendi. Sonra bütün gün yalnız kalmak istedi, büyük bir içtenlikle edilen ve tıpkı çocuk duaları gibi kabul olan dualarla kocasını uğurladı. Zaten Mösyö Jules'ün de bu güne ihtiyacı vardı. Daha önce kararlaştırdıkları ölümüne düello talebinde bulunmak üzere Mösyö de Maulincour'un evine gitti. Bütün bu talihsizliklerin mimarı olan adama ulaşması pek kolay olmadı; ama konunun bir şeref meselesi olduğunu öğrenen piskoposluk elçisi, hayatına daima yön vermiş olan önyargılara boyun eğerek Jules'ü baronun yanına götürdü. Mösyö Desmarets, Baron de Maulincour'u aradı.

"İşte o," dedi büyük şövalye, ateşin başında bir koltukta oturan adamı göstererek.

"Jules de kim?" dedi ölümün eşiğindeki adam çatlak bir sesle.

Auguste belleğini, bizi yaşatan tek yetiyi kaybetmişti. Bu manzara karşısında Mösyö Desmarets irkilerek çekildi. Bossuet'nin deyişiyle, hiçbir dilde karşılığı olmayan bu şeyin içindekinin o zarif genç adam olduğunu çıkaramazdı. Gerçekten de ak saçlı bir kadavraya dönmüştü; buruş buruş, kupkuru, pörsümüş derisiyle bir deri bir kemik kalmıştı; belermiş, hareketsiz gözler, delilerinki ya da aşırıya kaçmaktan ölen şehvet kurbanlarınınki gibi çirkin bir sırıtışla aralanmış bir ağız. Artık ne yüzünde, ne çizgilerinde bir zekâ izi vardı; artık o cansız teninde ne bir kızarıklık, ne de kan dolaşımına benzer bir şey kalmıştı. Üstelik, bu adam ufalmış, eriyip bitmiş, müzelerde alkol içinde fanuslarda saklanan o hilkat garibelerine dönmüştü. Jules bu yüzün tepesinde Ferragus'ün korkunç başını görür gibi oldu ve bu kusursuz İntikam karşısında Nefret büyük bir dehşete kapıldı. Koca, bir zamanlar genç bir adam olan bu şüpheli enkaza karşı yüreğinde bir merhamet hissetti.

"Düello gerçekleşti," dedi büyük şövalye.

"Mösyö epeyce insan öldürdü," diye haykırdı Jules acıyla.

"Hem de çok sevilen insanları," diye ekledi ihtiyar. "Büyükannesi kederinden ölüyor, belki onun arkasından ben de mezara gideceğim."

Bu ziyaretin ertesi günü Madam Jules gitgide fenalaştı. Bir anlık gücünden istifade, başucunda duran bir mektubu aldı ve anlaması kolay bir işaretle onu hararetle Jules'e uzattı. Clémence hayatının son soluğunu ona bir buseyle vermek istiyordu, Jules bu buseyi aldı, Clémence öldü. Jules bayıldı ve ağabeyinin evine götürüldü. Orada gözyaşları ve sayıklamalar arasında, bir gün önce karısının yanında bulunamadığı için üzüntüsünü dile getirince, kardeşi bu ayrılığın Kilise'nin ölüm döşeğindeki insanlara son dualarını okurken sergilediği ve hassas hayal güçlerini korkunç etkileyen dini hazırlıklara kocasının tanık olmasını istemeyen Clémence'ın ısrarlı arzusu olduğunu söyledi.

"Buna dayanamazdın," dedi kardeşi. "Ben bile kendimi tu-

tamadım ve herkes gözyaşlarına boğuldu. Clémence bir azize gibiydi. Bize veda edebilmek için gücünü toplamıştı ve son kez işitilen o sesi yürekleri parçalıyordu. Kendisine hizmet edenlere istemeden vermiş olabileceği üzüntüler yüzünden af dilediğinde, hıçkırıklarla karışık bir çığlık duyuldu, bir çığlık..."

"Yeter," dedi Jules, "yeter artık."

Herkesin hayran olduğu ve bir çiçek gibi solup giden bu kadının son düşüncelerini okumak için yalnız kalmak istedi.

"Biricik sevgilim, bu benim vasiyetimdir. Başka maddi varlıklar için yapılıyor da, neden kalbin hazineleri için de vasiyet hazırlanmasın? Aşkım benim bütün varlığım değil mi? Burada sadece aşkımla ilgilenmek istiyorum: O senin Clémence'ının yegane hazinesi oldu, ölürken de sana bırakacağı tek şey. Jules, hâlâ seviliyorum, mutlu ölüyorum. Doktorlar ölümümü kendilerine göre açıkladılar, gerçek sebebi bir tek ben biliyorum. Sana ne kadar acı verecek olsa da, bunu söyleyeceğim. Tamamen sana ait olan bir kalpte sana söylenmedik hiçbir bir sırrı beraberimde götürmek istemiyordum, oysa zorunlu bir ketumiyetin kurbanı olarak ölüyorum.

Jules, ben senin de tanıdığın o sevimli kadın tarafından dünyadaki yalan dolan ve kötülüklerden uzakta, tam bir yalnızlık içinde beslenip büyütüldüm. İnsanlar, onu bir kadında toplumun hoşuna giden genel geçer meziyetleriyle takdir ettiler; ama ben gizli gizli yüce bir ruhun yaşattığı sevinci tattım ve çocukluğumu dikensiz gül bahçesine çeviren anneyi, neden sevdiğimi de bilerek çok sevdim. Bu iki kat sevmek değil miydi? Evet, onu seviyor, ondan korkuyordum, ona saygı gösteriyordum ve saygıymış, korkuymuş, hiçbiri yüreğime ağırlık vermiyordu. Ben onun her şeyiydim, o benim her şeyimdi. Mutlu, tasasız on dokuz yıl boyunca, çevremde kükreyen dünyanın ortasında yapayalnız olan ruhum, annemin o tertemiz hayalinden başkasını düşünmedi ve kalbim sadece onun için ve onun sayesinde çarptı. Son derece dindardım ve Tanrı'nın

huzurunda tertemiz kalmak hoşuma gidiyordu. Annem bana gururu ve en soylu duyguları aşılıyordu. Ah! Bunu sana itiraf etmek hoşuma gidiyor, Jules, şimdi bir genç kız olduğumu ve sana kalbim bakir olarak geldiğimi biliyorum. O derin yalnızlıktan çıkışım, saçlarımı ilk kez düzleştirip badem çiçeklerinden bir taçla süsleyişim, göreceğim ve görmek için meraklandığım insanları hayal ederek beyaz elbiseme heyecanla birkaç saten fiyonk ekleyişim; evet, bu masum ve alçakgönüllü koketlik senin içinmiş, çünkü sosyeteye girdiğimde, ilk seni gördüm. Yüzün dikkatimi çekti, herkesinkinden farklıydı; kişiliğinden hoşlandım; sesin, hal ve tavrın içimi olumlu önsezilerle doldurdu; ve yanıma gelmen, yüzün kızararak benimle konuşman, sesinin titremesi, işte o an bana, bugün yazarken dahi kalbimin çarpmasına neden olan ve hayalini son kez kuracağım hatıralar yaşattı. Aşkımız başta çok derin bir sempati şeklindeydi ama çok geçmeden karşılıklı olarak keşfedildi; sonra, tıpkı sayılmayacak kadar çok hazza birlikte varmamız gibi, derhal paylaşıldı. O andan itibaren, kalbimde annemin yeri ikinci sıraya düştü. Bunu ona söylerdim, o da gülümserdi, ne mübarek kadın! Sonra senin oldum, tamamen senin. İşte benim hayatım, bütün hayatım sevgili kocacığım. Şimdi söylemem gereken şeyler var. Annem ölümünden birkaç gün önce bir akşam sıcak gözyaşlarına gark olarak bana hayatındaki sırrı itiraf etti. Anneme son duasını okuyacak rahipten önce, toplum ve Kilise tarafından mahkûm edilen aşklar da olduğunu öğrenince, seni daha çok sevdim. Bu tutkular anneminki gibi sevgi dolu ruhların işlediği bir günah ise, elbette Tanrı o kadar merhametsiz olamaz; ama, bu melek nedamet getirmeye yanaşmıyordu. Çok seviyordu, Jules, aşkla doluydu. Bu yüzden, onun için her gün dua ettim ve onu hiç yargılamadım. O zaman onun o yoğun anne sevgisinin nedenini öğrendim; o zaman Paris'te bütün hayatı, bütün aşkı ben olan bir adamın yaşadığını öğrendim; senin servetinin onun eseri olduğunu ve seni sevdiğini; toplumdan uzak yaşadığını, lekeli bir ad taşıdığını, bu yüzden kendisinden çok benim için, bizim için mut-

suz olduğunu öğrendim. Bütün tesellisi annemdi, ama annem de ölüyordu, onun yerini alacağıma söz verdim. Duygularını hiçbir şeyin bozmadığı bir ruhun olanca coşkusu içinde, annemin son dakikalarını kedere boğan acıyı yumuşatma mutluluğunu yaşadım ve kendimi bu gizli hayır işini, bu gönül işini sürdürmeye adadım. Babamı ilk görüşüm, annemin son nefesini verdiği yatağın başında oldu; yaşlı gözlerini kaldırdığında, tükenen bütün umutlarını bende yeniden buldu. Yemin ettim, yalan söyleyeceğime değil, sessizliğimi koruyacağıma dair yemin ettim, hem bu sessizliği hangi kadın bozabilirdi ki? Hatam burada, Jules, ölümüme mal olan bir hata. Senden şüphe ettim. Ama bir kadının, özellikle de neler kaybedebileceğini bilen kadının korkması o kadar doğal ki. Aşkım için korktum ben. Babamın sırrı bana mutluluğumun sonu gibi geldi ve ne kadar seversem, o kadar çok korkuyordum. Babama bu hissimi itiraf etmeye cesaret edemiyordum; bu onu kırabilirdi ve onun durumunda, her yara derindir. Ama, bana söylemese de, o da aynı korkuları paylaşıyormuş. Bu baba yüreği benim mutluluğum için benim kadar korkuyor ve sessiz kalmamı emreden aynı hassasiyete boyun eğerek konuşmaya cesaret edemiyormuş. Evet, Jules, günün birinde Gratien'in kızını, Clémence'ı sevdiğin kadar sevemeyeceğini sandım. Bu derin korku olmasa, senden, her şeyinle kalbimin gizli köşelerinde olan senden bir şey saklar mıydım? O ahlaksız, o sefil subayın seninle konuştuğu gün, yalan söylemek zorunda kaldım. O gün hayatımda ikinci kez acıyı tattım ve bu acı seninle son kez konuştuğum şu ana kadar her geçen gün biraz daha büyüdü. Şimdi babamın durumunun ne önemi var? Her şeyi biliyorsun. Aşkımın yardımıyla hastalığımı yenebilir, her çileye göğüs gerebilirdim ama kuşkunun sesini susturamazdım. Kökenim aşkının saflığını bozmaz, onu zayıflatmaz, küçültmez miydi? Bu korkuyu içimdeki hiçbir şey yok edemez. İşte ölümümün sebebi Jules. Bir sözünden, bir bakışından korkuya kapılarak yaşayamazdım; belki asla ağzından çıkmayacak bir sözden, hiçbir zaman bana doğrultmayacağın bir bakıştan;

ama ne yapayım? Korkuyorum. Sevilerek ölüyorum, tek teselim bu. Babamla arkadaşlarının toplumu kandırmak için dört yıldır dünyanın altını üstüne getirdiklerini öğrendim. Bana yüksek çevrelerde iyi bir konum sağlayabilmek için bir ölüyü, bir itibarı, bir serveti satın aldılar ve bütün bunları, yaşayan birini yeniden hayata döndürmek için, senin için, bizim için yaptılar. Biz bunu hiçbir şekilde öğrenmeyecektik. Peki ya şimdi, ölmemle babam kuşkusuz bu yalandan kurtulmuş olacak ama ölümüm onu öldürecek. Neyse, elveda artık Jules, yüreğimde ne varsa hepsi burada. Sana olan aşkımı, duyduğu dehşetin masumiyetiyle ifade etmek, ruhumu tamamen sana bırakmak demek değil mi? Seninle konuşacak takati bulamazdım, yazma gücünü buldum. Hayatımda yaptığım bütün hataları Tanrı'ya itiraf ettim ve artık göklerdeki efendimizden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyeceğime söz verdim; ama benim için yeryüzündeki her şey demek olan insana da içimi dökme zevkine karşı duramadım. Heyhat! Geçmiş hayatla gelecek hayat arasındaki bu son inleyişi kim bağışlamaz? O halde elveda, sevgili Jules; Tanrı'ya gidiyorum, onun yanında aşk daima bulutsuzdur ve bir gün sen de oraya geleceksin. Orada, onun tahtı altında sonsuza kadar birleşerek birbirimizi yüzyıllarca sevebileceğiz. Tek tesellim bu umut. Senden önce orada olmaya layık olduysam da, hayatını oradan takip edeceğim, ruhum sana eşlik edecek, seni sarmalayacak, çünkü sen hâlâ burada olacaksın. Kesin olarak yanıma gelebilmek için bir aziz gibi yaşa. Şu yeryüzünde o kadar çok iyilik yapabilirsin ki! Acı çeken bir insanın etrafına mutluluk dağıtması, kendisinin sahip olmadığı bir şeyi başkalarına vermesi meleklere layık bir misyon değil mi? Seni bahtsız insanlara bırakıyorum. Kıskanmayacağım tek şey, onların gülümseyişleri ve gözyaşları olacak. Sevgiyle yapılacak bu iyiliklerde büyük bir güzellik bulacağız. Bu hayır işlerine Clémence'ın ismini de katmak istersen, hâlâ birlikte yaşıyor olmaz mıyız? Bizim gibi sevdikten sonra, artık sadece bir tek Tanrı var, Jules. Tanrı yalan söylemez, Tanrı aldatmaz. Artık sadece ona tap, bunu istiyorum. Acı çeken herkese onu

aşıla, kilisesinin kederli müminlerini teselli et. Elveda, benimle dolu sevgili ruh, seni tanırım, sen iki defa sevmezsin. Yani, her kadını mutlu eden bu düşünce sayesinde ben de mutlu olarak gideceğim. Evet, kalbin mezarım olacak. Sana anlattığım çocukluğun ardından hayatım senin kalbine akmadı mı? Ölsem de, beni oradan asla kovamayacaksın. Ben bu biricik hayatla gurur duyuyorum! Sen benim sadece gençliğimin baharını tanıdın, bu yüzden seni düş kırıklıklarından uzak özlemlerle bırakıyorum. Jules, bu çok mutlu bir ölüm.

Beni çok iyi anlayan senden, kuşkusuz gereksiz bir şey ama, senden bir kadının kaprisini, hedef olduğumuz kıskançlıkla ilgili bir dileğimi yerine getirmeni istiyorum. Senden, bize ait olan her şeyi yakmanı, odamızı bozmanı, aşkımızın anısı olabilecek her şeyi yok etmeni istiyorum.

Bir kez daha elveda, son düşüncem ve son nefesim gibi aşkla dolu son bir elveda."

Jules mektubu bitirdiğinde, yüreğine o anlatılmaz korkunç nöbetleriyle hummalı bir sancı saplandı. Acıyı çeken bilir, acının etkileri asla belli kurallara bağlı değildir: Bazı insanlar hiçbir şey duymamak için kulaklarını tıkar; bazı kadınlar hiçbir şey görmemek için gözlerini kapar; bir de, uçurumdan atlar gibi kendilerini acının içine atan büyük ve muhteşem ruhlar vardır. Umutsuzluk durumunda her şey mubahtır. Jules kardeşinin evinden koşarcasına çıktı, evine döndü, geceyi karısının başucunda geçirmek ve o yüce varlığı son anına kadar görmek istiyordu. Felaketin son raddesine gelmiş insanlar gibi, hayatı umursamadan yürürken, Asya'da geride kalan eşe yaşama hakkı tanımayan yasaları çok iyi anlıyordu. Ölmek istiyordu. Henüz yıkılmamıştı, yüreğinin dağlanışını yaşamaktaydı henüz. Bir engelle karşılaşmadan o kutsal odaya çıktı; orada Clémence'ını saçları örülmüş, elleri birleştirilmiş, şimdiden kefene sarılmış bir halde ve bir azize gibi güzel, ölüm döşeğinde yatarken gördü. Şamdanlar dua okuyan bir rahibi, bir köşede diz çökmüş ağlayan Joséphine'i, sonra yatağın yanında duran

iki adamı aydınlatmaktaydı. Biri Ferragus'tü. Ayakta hareketsiz duruyor ve ifadesiz kuru gözlerle kızını seyrediyordu; başı sanki bronzdandı: Jules'ü görmedi. Diğeri ise Jacquet idi, Madam Jules'ün daima iyi davrandığı Jacquet. Jacquet ona karşı kalbi altüst etmeden mutlu kılan, arzular ve fırtınalardan arınmış bir aşk benzeri, yumuşacık bir tutku olan, saygı çerçevesi içinde bir dostluk besliyordu ve vakar içinde ona olan gözyaşı borcunu ödemeye, arkadaşının karısına uzun uzun veda etmeye ve içinden kız kardeşi saydığı bir insanı soğumuş alnından ilk kez öpmeye gelmişti. Her yere sessizlik hakimdi. Ne kilisedeki gibi korkunç bir Ölüm, ne sokaklarda dolaştırılan gösteriş ve şaşaa içindeki bir Ölüm'dü bu: Hayır, evinin çatısı altında kayıp giden bir ölümdü, dokunaklı bir ölümdü; kalbin cenazesiydi bu, gözlerden kaçırılan ağlamalardı.

Jules, Jacquet'nin yanına oturup elini sıktı ve bu sahnedeki bütün kişiler birbirleriyle tek kelime etmeden sabaha kadar öylece kaldılar. Gün ışığı mumları soldurduğunda, ne gibi sahneler yaşanacağını önceden tahmin eden Jacquet, Jules'ü yandaki odaya götürdü. O an, koca babaya baktı, Ferragus Jules'e baktı. Bu iki acı, bu bakışla birbirlerini sorguladılar, birbirlerini tarttılar, birbirlerini anladılar. Ferragus'ün gözlerinden bir an için bir öfke parıltısı geçip gitti.

"Onu sen öldürdün," diye düşünüyordu Ferragus.

"Neden bana güvenmedin sanki?" diye cevap verir gibiydi koca.

Bu sahne, tereddüt dolu bir an boyunca, bir tek kez bile kükremeden birbirlerini tartıp inceledikten sonra, karşılıklı boğuşmanın gereksizliğine kanaat getiren iki kaplan arasında geçen bir sahneye benziyordu.

"Jacquet," dedi Jules, "her şeyle ilgilendin mi?"

"Her şeyle," diye cevap verdi büro şefi, "ama her yerde benden önce davranıp talimatlar veren, ödemeleri yapan bir adam vardı."

"Kızını benden koparıyor," diye haykırdı koca, şiddetli bir umutsuzluk krizine kapılarak.

Karısının odasına koştu; ama baba orada değildi. Clémence'ı kurşun bir tabuta koymuşlardı ve işçiler tabutun kapağını lehimlemeye hazırlanıyordu. Jules bu manzara karşısında tüyleri diken diken olmuş bir halde geri geldi ve adamların kullandığı çekicin sesi onu birden gözyaşlarına gark etti.

"Jacquet," dedi, "bu korkunç geceden aklımda tek bir düşünce kaldı, bir tek, ama ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmek istediğim bir düşünce. Ben Clémence'ın Paris'te bir mezarlıkta yatmasını istemiyorum. Onu yaktıracağım, küllerini toplayıp saklayacağım. Bu konuyla ilgili tek kelime etme bana, ama gerçekleşebilmesi için harekete geç. Ben gidip onun odasına kapanacağım ve buradan gidene kadar da orada kalacağım. Yanıma bir tek sen girecek ve girişimlerin hakkında bilgi vereceksin... Haydi, hiçbir şeyden kaçınma."

O gün öğleden önce, Madam Jules, konağının kapısında mumlarla aydınlatılmış bir cenaze odasında bekletildikten sonra, Saint-Roch'a götürüldü. Kilise tamamen siyahlarla kaplanmıştı. Bir cenaze töreni için sergilenen bu şatafat insanları buraya çekmişti; çünkü Paris'te en gerçek kedere varıncaya kadar her şey gösteriye dönüşür. Anasının cenazesinin arkasından ağlayarak giden bir evladı seyretmek için pencerelere kurulan insanlar olduğu gibi, uçurulan bir kelleyi daha iyi görmek için rahat bir yer bulup yerleşenler de vardır. Dünyada hiçbir millet onlar kadar gözleriyle yiyip bitirmez. Ama meraklılar Saint-Roch'un altı yan şapelinin de siyahla kaplandığını görünce iyice şaşırdılar. Bu şapellerden her birinde yapılan ayinde matem kıyafeti içinde iki adam hazır bulunuyordu. Koro yerinde tüm cemaat, noter Mösyö Desmarets ile Jacquet'den ibaretti; bir de, kilisenin içindeki hizmetkarlardan. Kiliseyi gezenlere göre, bu şatafata bu kadar az sayıda akrabanın gelmesinde açıklaması olanaksız bir şeyler vardı. Jules, törende alakasız kimseyi istememişti. Büyük ayin, cenaze ayinlerinin o kasvetli görkemiyle yapıldı. Saint-Roch'un her zamanki din adamlarının dışında, çeşitli bölge kiliselerinden gelen on üç rahip bulunuyordu. Belki de bu yüzden *Dies irae* duası, merakın-

dan tesadüfen orada toplanan ama duygulanmalara susamış kazara Hıristiyanlar üzerinde, aynı ilahiyi sekiz kilise şarkıcısının rahipler ve çocuk korusu eşliğinde art arda okuduğu anda olduğundan çok daha derin, tüyleri çok daha diken diken edici bir etki uyandırdı. Yandaki diğer altı şapelden acıdan buruklaşmış on iki çocuk sesi daha yükseldi ve yürek yırtarcasına ilahiye katıldı. Kilisenin her yanından korku sızmaktaydı; her yanda, keder çığlıkları dehşet çığlıklarına cevap veriyordu. Bu ürkütücü müzik, dünyanın bilmediği kederleri ve ölen kadına ağlayan gizli dostlukları dile getiriyordu. Bedeninden hoyratça kopartılarak, bir kasırgada gibi, haşmetiyle yıldırımlar saçan Tanrı'nın huzuruna savrulan ruhun ürküntüleri, hiçbir insan dininde bu kadar yoğunlukla aktarılmamıştır. Bu ağıtların ağıtı karşısında sanatçılar ve onların en tutkulu kompozisyonları kendilerini ezilmiş hissetmelidir. Hayır, insani tutkuları özetleyen, hâlâ çırpınırlarken onları yaşayan ve intikamcı bir Tanrı'nın huzuruna götürerek onlara tabutun ötesinde galvanize bir hayat bahşeden bu ilahiyle hiçbir şey baş edemez. Çocukluğun çığlıkları pes seslerle birleştiğinde, bu ölüm ağıtı insan hayatının bütün safhalarını içine alıyor, beşikte çekilen acıları hatırlatıyor, erkeklerin gür seslerinde, yaşlıların ve rahiplerin titrek seslerinde başka çağların türlü türlü acılarıyla kabarıyor. Yıldırımlar ve şimşeklerle dolu bu tiz ezgiler en pervasız hayal güçlerine, en taştan kalplere, hatta filozoflara seslenmiyor mu? Onu dinlerken, sanki Tanrı kükrüyormuş gibi gelir insana. Hiçbir kilisenin tonozları soğuk değildir; korkudan titrer, konuşurlar, en güçlü yankılarıyla korku salarlar. Ayağa kalkıp ellerini uzatan ölüler görür gibi olursunuz. Siyah örtünün altında yatan artık ne bir baba, ne bir eş, ne de bir çocuktur, tozlarından sıyrılan insanlıktır. Kabrin altında yatan sevdiğinize ağlarken acıların en derinini hissetmedikçe, o an bu umutsuzluk ilahisiyle, ruhları ezen çığlıklarla, her kıtada büyüyen, göğe doğru yükselen, dehşet salan, ruhu küçülten, ruhu yücelten ve son dize sona ererken vicdanınızda bir sonsuzluk hissi bırakan o din korkusuyla dile gelerek ruhunuza

dolan bütün o heyecanları hissetmedikçe, Papalığa ve Roma kilisesine bağlı Katolik dinini yargılamak imkansızdır. O yüce sonsuzluk fikriyle karşı karşıya kalmışsınızdır, o an kilisede her şey susar. Tek kelime edilmez; inanmayanlar bile *kendilerine neler olduğunu bilemezler*. Acıların bu en olağanüstüsü için olağanüstü bir ihtişam icat etmeyi bir tek İspanyol dehası bilmiştir. Son tören de tamamlandığında, siyahlar giymiş on iki adam altı şapelden çıktılar ve tabutun etrafına sıralanıp, bedenini toprağa vermeden önce kilisenin Hıristiyan'ın ruhuna dinlettiği umut şarkısını dinlediler. Sonra bu adamlardan her biri siyahla kaplı bir arabaya bindi; Jacquet ve Mösyö Desmarets on üçüncü arabaya geçtiler; hizmetkârlar onları yürüyerek takip ettiler. Bir saat sonra, bu on iki yabancı adam halk arasında Père-Lachaise diye bilinen mezarlığın tepesindeydi, parkın her yanından koşup gelen meraklı kalabalığının önünde tabutun indirildiği çukurun etrafında halka olmuşlardı. Daha sonra, kısa dualaların ardından rahip, ölünün üstüne bir avuç toprak serpti; mezarcılarsa, bahşişlerini istedikten sonra, hemen başka bir mezara gitmek üzere bir acele çukuru doldurmaya başladılar. Hikâye de burada bitiyor gibi; ama Paris hayatının hafif bir krokisini çizdikten sonra, kaprisli dalgalanmalarını izledikten sonra, ölümün uzantılarını unutursak belki de hikâye eksik kalır. Paris'te ölüm, başka hiçbir başkentteki ölüme benzemez ve gerçek bir acının uygarlıkla, Paris resmi mercileriyle karşı karşıya gelerek yaşadığı tartışmaları pek az kişi bilir. Zaten, Jules ve XXIII. Ferragus hayatlarının sonunda soğukluk olmaması için belki de yeterince ilgileniyorlardır. Sonuçta, pek çok insan her şeyden haberdar olmayı sever ve en usta eleştirmenlerimizden birinin dediği gibi, Alaaddin'in lambasında hangi kimyasal ürünün yandığını bile bilmek ister. Devlet memuru Jacquet, doğal olarak resmi mercilere baş vurdu ve Madam Jules'ün cesedinin mezarından çıkarılarak yakılması için izin verilmesini istedi. Koruyuculuğu sayesinde ölülerin mezarlarında rahat uyuduğu emniyet müdürüne gidip konuştu. Bu memur bir dilekçe istedi. Bir tabaka pullu kâğıt satın almak

ve acıya resmi bir şekil vermek gerekti; acı çeken ve kelimeleri bulmakta zorlanan bir adamın dileğini ifade etmek için bürokratik dil kullanmak gerekti; talebin konusunu soğuk bir dille aktarmak ve ilgi bölümüne koymak gerekti:

Dilekçe sahibi
Karısının
Yakılmasını talep eder.

İçişleri Bakanlığı'na bir rapor göndermekle görevli emniyet müdürü bunu görüp, talebin *konusunun* talimat verdiği gibi net bir biçimde açıklandığı ilgi notunu okuyunca, "Ama," dedi, "bu çok ciddi bir mesele! Raporum ancak sekiz günde hazır olur."

Jacquet'nin bu süreden bahsetmek zorunda kaldığı Jules, Ferragus'ten duyduğu sözü çok iyi anladı: Paris'i yakmak. Hiçbir şey ona bu garabet yuvasını yok etmek kadar doğal gelmiyordu.

"Öyleyse," dedi Jacquet'ye, "İçişleri Bakanı'na gitmeli ve onunla senin bakanını konuşturmalısın."

Jacquet İçişleri Bakanlığı'na gitti, istediği görüşme talebi kabul edildi ama ancak on beş gün sonrası için. Jacquet tuttuğunu koparan bir adamdı. Büro büro dolaşarak bakanın özel kalem müdürüne ulaştı, onu Dışişleri Bakanı'nın özel kalem müdürüyle konuşturdu. Yüksek yerlerdeki bu koruyucular sayesinde ertesi gün için acil bir randevu kopardı, tedbirli davranıp bu görüşmeye yanında dediğim dedik Dışişleri Bakanı'nın İçişleri'nin paşasına yazdığı iki kelimeyle giden Jacquet, olayı bir hamlede halledebileceğini umdu. Akıl yürütmeler, tartışmaya mahal bırakmayan cevaplar, *çıkabilecek durumlarda kullanılacak* gerekçeler hazırladı; ama hepsi boşa gitti.

"Beni ilgilendirmiyor," dedi bakan. "Konu emniyet müdürlüğünün ilgi alanında. Hem zaten ne babalara çocuklarının, ne kocalara karılarının cesetlerinin mülkiyetini tanıyan bir yasa yok. Ciddi bir konu. Sonra, kamu yararı açısından dikkate

alınması ve konunun incelenmesini gerektiren hususlar var. Paris şehrinin çıkarları bundan zarar görebilir. Ayrıca, olay doğrudan bana bağlı olsaydı bile, *hic et nunc*[31] karar veremezdim, bir rapor hazırlatmam gerekecekti."

Hıristiyanlıkta araf neyse, günümüz bürokrasisinde de *rapor* odur. Jacquet, bu rapor illetini iyi bilirdi ve bu bürokrasi maskaralığına lanet okumak için o anı beklememişti. 1804'te çıkarılan idari bir devrimle işleri raporların istila etmesinden beri, tek bir bakan yoktu ki, bürosundaki yazıcı bozuntuları, siliciler-kazıyıcılar ve süzme muhbirler tarafından öğütülüp elekten geçirilmedikçe, didiklenip ayıklanmadıkça, herhangi bir görüşe sahip çıksın, küçük de olsa bir şeye karar versin. Jacquet (kendisi, hayat hikâyesini Plutarkhos'a yazdırmaya layık akil kişilerdendi) işin ne şekilde yürütüleceği konusunda yanıldığını ve yasal yolları takip etmek istemekle onu olanaksız hale getirdiğini kabul etti. Daha fazla uzatmadan, Madam Jules'ü alıp Desmarets'lerin arazilerinden birine nakletmek ve orada, köy muhtarının halden anlar otoritesi altında arkadaşının acısını dindirmek lazımdı; anayasa ve idari yasalara uygunluk hiçbir yere varmaz; halklar için, krallar ve özel çıkarlar için kısır bir canavardır bu; ama halklar ancak kanla yazılmış ilkeleri kabul ederler; oysa yasalara uygunluğun neden olduğu mutsuzluklar daima barışçıl olacaktır; bir ulusu ezer, hepsi bu. Bir özgürlük adamı olan Jacquet bu durum karşısında keyfiliğin olumlu yanlarını düşünme noktasına geldi, çünkü insan yasaları ancak kendi tutkularının ışığında yargılayabilir. Daha sonra, Jacquet kendini Jules'ün karşısında bulunca onu aldatmak zorunda kaldı ve ateşi yükselen zavallı iki gün yataktan çıkmadı. Aynı akşam, bakan bakanlıktaki bir yemekte, karısını Romalılar gibi yaktırmak isteyen bir Parislinin kaçıkça arzusundan bahsetti. Bunun üzerine, Paris'in kibar çevreleri bir an bu antik cenaze törenleriyle ilgilenir oldular. Eski şeyler moda olduğundan, kimileri büyük şahsiyetler için cenaze meşalesi

31 (Lat.) Burada ve şimdi. (ç.n.)

yakmanın yeniden gündeme getirilmesini hoş buldu. Bu görüşe karşı çıkanlar ve savunanlar oldu. Kimi çok fazla sayıda büyük şahsiyet olduğunu, bu sayının yakacak odun fiyatlarını yükselteceğini, Fransızlar gibi isteklerinde son derece gelgeç gönüllü olan bir halkta, her ölümde ataların vazolarda gezdirildiği bir Longchamps[32] görmenin komik olacağını söylüyordu; bu arada, bir değer taşımaları halinde bu vazoları, hiçbir şeye saygı göstermemeyi şiar edinmiş insanlar olan alacaklılar tarafından haciz konduktan sonra, içleri o saygıdeğer küllerle dolu vaziyette mezatlarda bulma olasılığı da vardı. Kimileri de, bu şekilde kaplarda muhafaza edilmenin, atalar açısından Père-Lachaise'den çok daha emin olacağını ileri sürüyordu, çünkü yakın bir zamanda Paris şehrinin, kırları istila eden ve gün gelip la Brie topraklarına dayanma tehdidi gösteren ölülerine karşı bir Saint-Barthélemi[33] emri çıkaracağını söylüyordu. Sonuçta bu da Paris'in çoğu zaman derin yaralar açan o incir çekirdeğini doldurmayan, spritüel tartışmalarından biri oldu. Yaşadığı acının Paris'e sohbet malzemesi olmasından, ah vahlardan, imalı laflardan, neyse ki Jules'ün haberi olmadı. Emniyet müdürü, Mösyö Jacquet'nin işin yavaş ilerlemesinin, yüce bürokrasi ciddiyetinin önüne geçmek için bakanı kullanması karşısında şaşkına döndü. Madam Jules'ün gömüldüğü mezardan çıkarılması bir bürokrasi meselesiydi. Bu yüzden emniyet teşkilatı dilekçeye sert bir yanıt döşenmekle meşguldü, çünkü idarenin işe karışması için bir talep yeter; ama idare bir kez işe karışmaya görsün, işler onunla birlikte uzadıkça uzar. İdare, sorunları Danıştay'a kadar götürebilir, o da yerinden oynatılması çok zor başka bir devlet aygıtıdır. Jacquet ikinci gün arkadaşına projesinden vazgeçmesi gerektiğini; siyah matem örtülerine işlenen her bir gözyaşının tarifeye tabi olduğu, yasalarla yedi ayrı cenaze sınıfının belirlendiği, mezar toprağının ağırlığınca gümüş fiyatına satıldığı, kısmen sahte olan acı-

32 Paris yakınlarında bir hipodrom. (ç.n.)

33 (Saint-Barthélemy Katliamı) Fransa'da, 24.8.1572 tarihinde Katoliklerin Protestanlara karşı giriştiği büyük kanlı kıyım. (ç.n.)

nın istismar edilip kullanıldığı, kilisedeki dualaların pahalıya mal olduğu, kilise mütevelli heyetinin de işe karışıp *Dies irae*'ye katılan birkaç ince ses için ücret talep ettiği bir şehirde, acıya resmi mercilerce çizilen yolun dışına çıkacak her şeyin olanaksız olduğunu anlattı.

"Oysa, şu çektiklerim arasında bir mutluluk olurdu bu," dedi Jules, "buradan uzaklarda ölmeyi kafama koymuştum ve mezarımda Clémence'ı kollarımla sarmayı arzu ediyordum! Bürokrasinin pençelerini tabutlarımıza kadar uzatabileceğinden haberim yoktu."

Sonra kalkıp acaba karısının yanında ona da bir yer var mı diye bakmak istedi. İki arkadaş mezarlığa gittiler. Oraya vardıklarında, tıpkı gösteri salonlarının kapısındaki ya da müze girişlerindeki gibi, tıpkı araba bekleme avlularındaki gibi, *ciceroni*'ler[34] başlarına üşüşüp Père-Lachaise'in sarmallarında kendilerine rehberlik etme teklifinde bulundular. İkisi de Clémence'ın nerede yattığını çıkaramıyordu. Korkunç bir sıkıntı! Mezarlık bekçisine sormaya gittiler. Ölülerin de bir bekçisi vardır ve ölüleri ziyaret etmenin olanaksız olduğu saatler vardır. Sevilen bir ölünün yattığı mezarın başına gece gelip sessizlik içinde, ortalıkta kimseler yokken ağlama hakkını elde edebilmek için, polisin alt ve üst kademelerindeki bütün yönetmeliklerini altüst etmek gerekiyordu. Kış için bir bekçi, yaz için bir bekçi vardı. Paris'in kapıcıları arasında en mutlusu hiç kuşkusuz Père-Lachaise'dekidir. Bir kere, kordon filan çekmesi gerekmez; sonra kapıcı odası yerine, bir evi vardır, bu evde çok büyük sayıda yönetilen ve pek çok memur olsa da, bu ölüler valisinin bir maaşı olsa da, kimsenin itiraz edemeyeceği sonsuz bir iktidar gücüne sahipse de, tam olarak bakanlık olmayan bir kuruluştur; tam bir keyfilik içinde hareket eder. Büroları, muhasebesi, faturaları, alacak ve kar hesapları olsa da, ticari bir şirket değildir. Bu adam ne bir İsviçreli muhafız, ne bir kapıcı, ne de bekçidir; ölüleri kabul ettiği kapı daima açıktır; sonra, muhafa-

34 (İt.) Laf kalabalığıyla müşteri çekmeye çalışan çığırtkan rehber. (ç.n)

za etmesi gereken anıtlar vardır ama müze müdürü de değildir; özetle, bu her şeyin içinde ama hiçbir şey olmayan otorite, sayesinde yaşadığı ölüm gibi her şeyin dışına yerleştirilmiş otorite, tarifi imkansız bir anormalliktir.

Gene de bu eşine az rastlanır adam, Paris şehrine bağlıdır, amblemi olan gemi gibi masalsı varlık, hareketlerinde nadiren birlik olan bin bir ayakla hareket eden, bu yüzden de memurlarını yerinden oynatmanın neredeyse imkansız olduğu akıllı yaratık Paris şehrine. Yani bu mezarlık bekçisi, memur statüsüne yükselmiş, fesih yoluyla feshedilemeyecek bir kapıcıdır. Aslında mevkii yan gelip yatma yeri de değildir: Defin ruhsatı olmadan kimsenin gömülmesine izin vermez, ölüler ondan sorulur, o geniş alanda size sevdiğiniz kim varsa, nefret ettiğiniz kim varsa, metresiniz, kuzeniniz, günün birinde onları defnettireceğiniz altı ayaklık yerleri gösterir. Evet, şunu iyi bilin ki, Paris'te bütün duyguların son durağı bu locadır ve orada evraka dönüşür. Bu adamın ölülerini yatırdığı kayıt defterleri vardır, ölüler mezarlarında ve onun evrak kutularındadır. Onun astı olan bekçiler, bahçıvanlar, mezarcılar, yardımcılar vardır. O bir şahsiyettir. Ağlayan insanlar ilk başta onunla konuşmazlar. O ancak vahim durumlarda ortaya çıkar: Karıştırılan ölüler, katledilen bir ölü, mezarından çıkarılan bir ölü, dirilen bir ölü. Salonunda, o sırada hüküm süren kralın büstü durur, belki de devrimler için bir nevi küçük Père-Lachaise sayılabilecek bir dolapta kralların, imparatorların, yarı kralların eski büstlerini saklamaktadır. Ve nihayet, mezar taşı bir yana, o bir halk adamıdır, mükemmel bir adamdır, iyi bir baba, iyi bir kocadır. Ama önünden cenaze arabası biçiminde ne çok duygular gelip geçmiştir; sahtesiyle sahicisiyle ne çok gözyaşı görmüştür; nice yüzün altında, nice yüzün üstünde acıyı görmüştür, altı milyon ebedi acı görmüştür o! Onun için acı, on parmak kalınlığında, dört ayak yüksekliğinde, yirmi iki parmak genişliğinde bir taştan ibarettir. *Pişmanlıklarına* gelince, bunlar görevinin sıkıcı yanlarıdır, teselli bulmaz bir üzüntü sağanağına yakalanmadan ne bir öğlen yemeği yiyebilir ne de akşam. Diğer bü-

tün kederler karşısında iyi ve şefkatlidir: bazı dram kahramanlarına, *l'Auberge des Adrets*'nin[35] Mösyö Germeuil'üne, Macaire'in öldürdüğü krem rengi pantolonlu adama ağlar; ama kalbi gerçek ölülere karşı taş bağlamıştır. Ölüler onun için birer sayıdır; onun mesleği ölümü organize etmektir. Bir de, yüzyılda üç kez, rolünün olağanüstü olduğu bir durum ortaya çıkar ve işte o zaman, veba zamanı, o her an olağanüstüdür...

Jacquet yanına gittiğinde bu astığı astık kestiği kestik hükümdar oldukça öfkeliydi.

"Masséna Sokağı'ndan Renault de Saint-Jean-d'Angély Meydanı'na kadar çiçeklerin sulanmasını söylemiştim!" diye çemkirdi. "Siz dalga geçiyorsunuz. Kâğıt çuvalları! Ya bugün hava güzel diye aileler gelmeye kalkarlarsa, bana yüklenecekler: Deliler gibi bağıracaklar, hakkımızda olmadık laflar edip bizi karalayacaklar..."

"Mösyö," dedi Jacquet, "biz Madam Jules'ün nereye defnedildiğini öğrenmek istiyorduk."

"Madam Jules mü? *Kim?*" dedi. "Sekiz günden beri üç tane Madam Jules'ümüz oldu..."

"Aaah!" dedi sözünü yarım bırakıp kapıya bakarak, "işte Albay de Maulincour'un cenaze alayı, gidip defin ruhsatını sorun bulun... Doğrusu, güzel bir alay!" diye devam etti. "Büyükannesinin hemen arkasından o da gitti. Öyle aileler var ki, sanki bahse tutuşmuş gibi tepe taklak gidiyorlar. Bu Parislilerin kanı da öyle bir bozuk ki."

"Mösyö," dedi Jacquet, adamın kolunu dürterek, "bahsettiğim kişi Madam Jules Desmarets, borsa acentesinin karısı."

"Ah! Biliyorum," diye karşılık verdi, Jacquet'ye bakarak. "Şu on üç matem arabalık konvoy değil mi, hani ilk on ikisinin her birinde tek bir akraba olan? Öyle acayipti ki, çarpıldık..."

"Mösyö, dikkat edin. Mösyö Jules burada benimle birlikte, sizi duyabilir, söylediklerinizi hiç de yakışık alır şeyler değil."

---

35 Melodram ve vodvil yazarı Benjamin Antier'nin eseri (1823); korkunç haydut Robert Macaire'in işlediği cinayeti anlatır. (ç.n.)

"Pardon, Mösyö, haklısınız. Bağışlayın, ben sizi mirasçılardan sandım."

"Mösyö," diye devam etti sözüne, mezarlığın planına bakarak, "Madam Jules, Mareşal Lefebvre Sokağı, 4 numaralı yolda, Comédie-Française'den Matmazel Raucourt ile Mösyö Moreau-Malvin arasında, kendisi iri yarı bir kasaptır, beyaz mermerden bir mezar sipariş ettiler onun için, gerçekten de mezarlığımızdaki en güzel mezarlardan biri olacak."

"Mösyö," dedi Jacquet, bekçinin lafının arasına girerek, "henüz bir ilerleme kaydedemedik..."

"Doğru," diye cevap verdi adam, etrafına bakarak.

"Jean," diye seslendi, gözüne ilişen adamlardan birine, "bu beyleri Madam Jules'ün mezarına götürün; bir borsa acentesinin karısı! Biliyorsunuz ya işte, Matmazel Raucourt'un yanındaki, hani şu üzerinde bir büst bulunan mezar."

İki arkadaş bekçilerden birinin rehberliğinde ilerlediler; ama mermercisinden demircisine ve heykelcisine bir sürü mezar ustasının yaltaklanır bir kibarlıkla yaptığı yirmiden fazla teklifi reddetmeden, mezarlığın ana yoluna giden dik yola bir türlü gelemediler.

"Mösyö *bir şey* yaptırmak isterse, çok iyi fiyata anlaşırız..."

Jacquet, kanayan yürekleri dehşete düşürecek bu sözleri arkadaşına duyurmadığı için çok mutlu oldu ve istirahatgaha vardılar. Jules, parmaklığın yerleştirilmesi için demirciye gereken küp şeklindeki taş bloklarının yerini işaretlemek amacıyla duvar işçilerinin miller sapladığı yeni kazılmış bu toprağı görünce, Jacquet'nin omzuna yaslandı, arada bir başını kaldırıp, sayesinde hâlâ yaşadığı varlığın cesedini bırakmak zorunda kaldığı o bir avuç toprağa uzun uzun bakıyordu.

"Orada nasıl da rahatsızdır!" dedi.

"Ama o orada değil ki," diye cevap verdi Jacquet, "o senin anılarında. Haydi gel, ölülerin baloya giden kadınlar gibi süslendiği bu berbat mezarlıktan çık."

"Peki ya onu buradan çıkarırsak?"

"Bu mümkün mü?"

"Her şey mümkündür," diye bağırdı Jules.

"O halde ben oraya giderim," dedi kısa bir duraklamadan sonra. "Yer var."

Jacquet onu bronz parmaklıklarla, hepsi de hurma dallarıyla, yazıtlarla, kederli insanların pişmanlık ve gözyaşlarını heykele dökmek için kullandıkları taşlar kadar soğuk gözyaşlarıyla süslü mezarların kapatıldığı şık adalarla dama tahtası gibi bölünmüş bu yerden uzaklaştırmayı başardı. Mezar taşlarında siyahla kazılmış klişe sözler, meraklılar için yazıtlar, *concetti*,[36] ruhani vedalar, her zaman sadece bir kişinin icabet edeceği randevular, iddialı hayat hikâyeleri, pırıltılı şeyler, paçavralar, ıvır zıvır, payetler var. Bir yerde sarmaşıklar ve asma yaprakları; diğerinde mızraklar; daha ilerde Mısır vazoları; orada burada birkaç top; her yerde binlerce mesleğe ait amblemler; ve nihayet bütün üsluplar: Mağrip, Yunan, Gotik, frizler, ovaller, renkli resimler, vazolar, soyut bir fikri temsil eden figürler, tapınaklar, solmuş herdemtazeler ve kurumuş gül fidanları. Rezil bir komedi! Ayrıca burası sokakları, tabelaları, zanaatları, otelleriyle bütün bir Paris; ama dürbünün küçülten camıyla bakılan, gölgelerin, larvaların, ölülerin, büyüklük olarak sadece kendini beğenmişliği kalmış bir insan türünün küçük boyutlarına indirgenmiş mikroskobik bir Paris. Sonra Jules ayaklarının altında, uzayıp giden Seine vadisinde, bağlık Vaugirard, Meudon tepecikleri arasında, Belleville ve Monmartre tepeleri arasında, baca dumanlarının neden olduğu ve güneş ışığının saydamlaştırdığı mavimsi bir sis perdesiyle örtülmüş gerçek Paris'i fark etti. Bu kırk bin evi kaçamak bir bakışla kucakladı ve Vendôme Meydanı'ndaki sütunla Invalides'in altın kubbesi arasında kalan alanı göstererek şöyle dedi: "Sırf harekete geçmiş ve acele etmiş olmak için harekete geçen ve acele eden bu dünyanın o uğursuz merakı yüzünden onu orada benden aldılar."

Oradan dört fersah uzakta, Seine kıyılarında, koca Paris'in, ortasında beşikteki çocuk gibi oynaştığı o inişli çıkışlı uzun vadinin uzantısı olan tepelerden birinin yamacına kurulmuş mü-

---

36 (İt.) İnce süslemeler. (ç.n.)

tevazı bir köyde bir ölüm ve matem sahnesi yaşanmaktaydı, Paris gösterişinden uzak, ne meşale ne mum, ne cenaze arabası, ne Katolik duası, düpedüz bir ölüm. İşte olay. Sabah, Seine'in balçığı ve sazlıkları arasında kıyıya genç bir kızın cesedi vurmuştu. Onu, işlerine gitmek üzere hafif teknelerine binen kum çekicileri fark etti. "Baksana! Elli frank kazandım," diye bağırdı içlerinden biri. "Doğru," dedi öteki. Ve ölünün yanına yanaştılar. "Çok da güzel bir kızmış! Haydi gidip haber verelim." Ve iki kumcu, cesedi ceketleriyle örttükten sonra köy muhtarına gittiler, bulunan ceset hakkında gereken tutanağı hazırlamak zorunda kalmak muhtarın canını bayağı sıktı.

Bu olayın gürültüsü, sosyal iletişimin hiçbir kesintiye uğramadığı, iftiraların, gevezeliklerin, kara çalmaların, insanların doyamadığı toplumsal hikâyelerin bir uçtan bir uca hiç boşluk bırakmadığı ülkelere has bir telgraf çabukluğuyla yayıldı. Anında muhtarlığa koşan insanlar muhtarı bu sıkıntılı durumdan kurtardılar. Tutanağı basit bir defin ruhsatı haline getiriverdiler. Onların çabasıyla kızın cesedinin, la Corderie-du-Temple Sokağı, 14 numarada oturan korse terzisi Matmazel Ida Gruget'ye ait olduğu teşhis edildi. Adli polis işe karıştı, ölen kızın dul anası, elinde kızının son mektubuyla geldi. Annenin inlemeleri arasında bir hekim, kirli kanın solunum sistemine dolması sonucu boğulma teşhisini koydu ve söylenecek söylendi. Soruşturmalar yapıldıktan, bilgiler verildikten sonra akşam saat altıda resmi otorite terzi kızın defnedilmesine izin verdi. Mahallenin papazı onu kiliseye almayı ve onun için dua etmeyi reddetti. Bunun üzerine, Ida Gruget yaşlı bir köylü kadın tarafından kefene sarılıp çam tahtasından yapılmış adi bir tabuta kondu, sonra dört adam tarafından mezarlığa taşındı; arkalarında da, merhametle karışık bir şaşkınlıkla birbirlerine bu ölümü anlatıp yorumlayan birkaç meraklı köylü kadın vardı. Yaşlı bir hanımefendi dul Madam Gruget'yi merhamet ve şefkatle tutup kızının o hazin cenaze alayına katılmasını engelledi. Zangoç, kayyum, kilisenin mezarcısı olarak üçlü bir işleve sahip olan bir adam, köyün mezarlığında bir çukur kazmış-

tı, kilisenin arkasında yarım dönümlük bir mezarlık; çok bilinen bir kilise, dışarıdan köşeli payandalarla desteklenen, arduvaz kaplı sivri çatılı bir kuleyle süslü, klasik bir kilise. Etrafı yıkık duvarlarla çevrili, molozlarla kaplı bir arsa halindeki mezarlık, dış tarafta koro yerinin oluşturduğu yuvarlaklığın arkasına düşüyordu. Ne mermer, ne ziyaretçi, ama elbette her yol izinin üzerinde, Ida Gruget'den esirgenen gözyaşları ve içten özlemler. Ida böğürtlenler ve boy vermiş otlar arasında bir köşeye atıldı. Tabutun, sadeliğiyle çok şiirsel olan bu kır köşesine indirilmesinin ardından, mezarcı yalnız kaldı, hava kararıyordu. Çukuru doldururken arada bir durup duvarın üzerinden yola bakıyordu; bir an, elini kazmasına dayayıp uzun uzun bu cesedi ona kadar getiren Seine'e baktı.

"Zavallı kız!" diye seslendi aniden ortaya çıkan bir adam.

"Beni korkuttunuz, Mösyö," dedi mezarcı.

"Bu gömdüğünüz kız için herhangi bir merasim yapıldı mı?"

"Hayır, Mösyö. Papaz efendi istemediler. Cemaatten olmayıp da buraya gömülen ilk kişi oluyor bu. Burada herkes birbirini tanır. Yoksa Mösyö... Şu işe bak, gitmiş bile!"

Aradan birkaç gün geçmişti ki, siyahlar giymiş bir adam Mösyö Jules'ün evine geldi, onunla konuşmak istemiyordu ama karısının odasına kızıl somaki taşından büyük bir vazo bıraktı, vazonun üzerinde şunlar yazılıydı:

INVITA LEGE,
CONJUGI MOERENTI
FILIOLAE CINERES
RESTITUIT,
AMICIS XII JUVANTIBUS,
MORIBUNDUS PATER.[37]

37 (Lat.) Yasa izin vermezken, ölüm döşeğindeki baba on iki arkadaşının yardımıyla sevgili küçük kızının küllerini yaslı kocasına bırakır. (ç.n.)

"Ne adam!" dedi Jules, gözyaşlarına boğularak. Karısının bütün arzularına boyun eğmek ve işlerini düzene koymak için borsa acentesine sekiz gün yetti; makamını Martin Faleix'nin kardeşine sattı ve resmi mercilerin hâlâ bir yurttaşın karısının cesedine canının istediğini yapması meşru mudur, değil midir konusunu tartıştığı bir sırada Paris'ten ayrıldı.

Sonuç

Hangimiz Paris bulvarlarında, bir köşe başında ya da Palais-Royal'in kemerleri altında, kısacası dünya üzerinde, tesadüflerin yolumuzun üstüne çıkardığı herhangi bir yerde, kadın ya da erkek, görünüşüyle kafamızda binlerce düşünceye yol açan bir insana rastlamamışızdır! Görünüşünde ya tuhaf yapısıyla çalkantılı bir hayatı haber veren yüz hatları, ya el kol hareketlerinin, havasının, yürüyüş ve kıyafetinin oluşturduğu ilginç bütün, ya birkaç derin bakış ya da kendi kendimize heyecanımızın nedenini çok net biçimde açıklayamadan bizi derhal ve de şiddetle etkileyen *anlatılmaz bir şeyler* aniden ilgimizi çeker. Sonra, ertesi gün başka düşünceler, başka Paris görüntüleri bu bir anlık gelip geçici hayali siler götürür. Ama aynı kişiye, kah sekiz saat boyunca nikah kıyan bir belediye memuru gibi belli saatte geçerken, kah Paris sokaklarının bir mobilyası olmuşa benzeyen ve umumi yerlerde, ilk temsillerde ya da en güzel süsü oldukları restoranlarda görülen insanlar gibi gezinti yerlerinde dolaşırken tekrar rastlarsak, o zaman bu insan belleğimize girer ve sonunu bilmediğimiz bir romanın birinci cildi gibi orada kalır. İçimizden bu yabancıyı sorgulamak ve ona şöyle demek gelir: Kimsiniz siz? Neden böyle dolaşıp duruyorsunuz? Hangi hakla üzerinizde kırmalı bir yaka, fildişi topuzlu bir baston, modası geçmiş bir jile taşıyorsunuz? Bu çift camlı mavi gözlükler niye ya da neden hâlâ kralcı züppelerin kravatından takıyorsunuz? Orada burada karşımıza çıkan bu insanlar arasında kimi Terminus[38] tanrıları türündendir; ruha hiçbir şey söylemezler; sadece oradadırlar, o kadar: Nedenini kimse bilmez; bunlar heykeltıraş-

38 Sınırları bekleyen tanrılar. (ç.n.)

ların dört mevsim, Ticaret ve Bereket tiplemeleri için yararlandıkları figürlere benzer figürlerdir. Eski dava vekilleri, yaşlı tüccarlar, antik generaller gibi kimileri ise, gider gelir, yürür ve her zaman durur gibi görünürler. Bir nehrin kıyısında köklerinin yarısı dışarıda ağaçlar misali, ne Paris tufanının, ne de genç ve aktif kalabalığının bir parçası gibidirler. Bunları gömmeyi mi unuttular, yoksa tabuttan mı kaçtılar, asla bilemezsiniz; nerdeyse fosil haline gelmişlerdir. Bu Parisli Melmothlardan biri birkaç günden beri, güzel havalarda şaşmaz biçimde Luxembourg'un güney parmaklığı ile Observatoire'ın kuzey parmaklığı arasında kalan, belli bir türe girmeyen, Paris içinde tarafsız bir bölge olan alanı dolduran aklı başında ve ağırbaşlı halkın arasına karışıyordu. Gerçekten de orası artık Paris değildir ve hâlâ Paris'tir. Bu mekan hem meydandır, hem caddedir, ağaçlıklı caddedir, surdur, parktır, bulvardır, yoldur, taşradır, başkenttir; elbette hepsinden vardır; ama bunların hiçbiri değildir: Orası bir çöldür. Adı olmayan bu mekanın etrafında Enfants-Trouvés (Bulunmuş Çocuklar), la Bourbe, Cochin Hastanesi, Kapusen rahipleri, La Rochefoucault Düşkünler Yurdu, Sourd-Muets (Sağır ve Dilsizler), Val-de-Grace Hastanesi yükselir; Paris'in bütün günah ve felaketleri burada yuvalanmıştır. Ve bu insan sever alanda kusur kalmasın diye, Bilim de orada gel-gitleri ve boylamları inceler; Mösyö de Chateaubriand orada Marie-Therese Reviri'ni açmış, Karmelit rahibeleri bir manastır kurmuşlardır. Doğuran ana için olsun, doğan çocuk için olsun, yenik düşen günah için olsun, ölen işçi için olsun, dua eden bakire için ya da üşüyen ihtiyar için olsun, yanılan deha için olsun, hayatın önemli halleri bu çölde hiç durmadan çalan çanlarla temsil edilir. Sonra, iki adım ilerde, saat başı Saint-Marceau semtinden cılız cenaze alaylarını kendine çeken Mont-Parnasse Mezarlığı vardır. Paris'e hakim olan bu teras, *boule*[39] oynayanların istilası altındadır, babacanlıkla dolu yaşlı, renksiz figürler, atalarımızı devam ettiren ve fizyono-

39 Küçük toplarla oynanan bir oyun. (ç.n.)

mileri ancak kendi gibi olanların fizyonomisiyle, beraberlerinde gezen ayaklı galerinin fizyonomisiyle kıyaslanabilecek yaman adamlar. Birkaç gündür bu ıssız mahallenin sakini olan bu adam *boule* partilerinin müdavimi olmuştu ve Parislileri hayvanlar aleminin farklı sınıflarına benzetmeye izin olsa, yumuşakçalar sınıfına dahil edilecek bu grupların içinde en göze çarpan insan sayılabilirdi. Yeni gelen bu adam, elinde mihenk noktası olarak kullanılan ve oyunun ilgi odağını oluşturan küçük *boule cochonnet*'siyle[40] sempatik bir şekilde yürüyordu; *cochonnet* durduğunda, bir ağaca yaslanıyor; sonra sahibinin hareketlerine dikkat kesilen bir köpeğin dikkatiyle, havada uçan ya da yerde yuvarlanan toplara bakıyordu. Sanki *cochonnet*'nin masal ciniydi. Hiç konuşmuyordu ve hangi dinden olursa olsun, yobazlar arasındaki en fanatik adamlar olan *boule* oyuncuları, ona bu inatçı suskunluğunun hesabını asla sormamışlardı; sadece, birkaç aklı evvel onu sağır dilsiz sanıyordu. Toplarla *cochonnet* arasındaki farklı mesafeleri ölçmek gerektiğinde, meçhul adamın bastonu şaşmaz ölçü olarak kullanılıyor, oyuncular tek kelime etmeden, tek bir dostluk belirtisi göstermeden bastonu ihtiyarın buz gibi ellerinden alıyorlardı.

Bastonunu ödünç vermesi onun istemeye istemeye razı olduğu bir esaret gibiydi. Bir sağanak boşandığında sanki topların esiriymiş, başlamış oyunun bekçisiymiş gibi *cochonnet*'nin yanında kalıyordu. Tıpkı güzel havalar gibi yağmura da aldırmıyordu, o da diğer oyuncular gibi, asgari zekâya sahip bir Parisliyle en zeki hayvan arasında ara bir türdendi. Zaten, solgun ve pörsümüştü, kendine hiç bakmıyordu, dalgındı, çoğu zaman başı açık geliyor, ağarmış saçlarını ve bir yoksulun pantolonunu delip çıkan bir dize benzeyen sapsarı, kelleşmiş ve küt biçimli kafasını gözler önüne seriyordu. Şaşkın suratlıydı, bakışında anlam yoktu, yürüyüşü sarsaktı; asla gülümsemezdi, gözlerini asla göğe kaldırmazdı, sürekli yere bakar ve daima yerde bir şey arıyormuş gibi yapardı. Saat dörtte yaşlı bir

40 *Boule* oyununda hedef yerine geçen daha küçük top. (ç.n.)

kadın gelir ve onu tıpkı ağıla dönme vakti gelmişken, hâlâ otlamakta ayak direyen inatçı keçisini çekiştirip duran bir genç kız gibi kolundan tutup sürükleyerek kim bilir nereye götürürdü. Bu ihtiyarın halinde insanı dehşete sürükleyen bir şeyler vardı.

Jules öğleden sonra, bir yolcu arabasında tek başına l'Est Sokağı'nda süratle ilerlerken, tam ihtiyarın bir ağaca yaslandığı ve için için öfkelenen birkaç oyuncunun kalaylamaları arasında bastonunun alınmasına izin verdiği bir anda Observatoire'ın terasına geldi. Bu yüzü tanır gibi olan Jules durmak istedi ve araba hemen durdu. Aslında, yaysız yük arabaları tarafından sıkıştırılan arabacı, isyan eden *boule* oyuncularından geçmek için izin istemedi, arabacının ayaklananlara karşı büyük saygısı vardı.

"Bu o," dedi Jules, bu insan enkazının Çakalların başı XXIII. Ferragus olduğunu sonunda çıkarmıştı. "Kızını ne kadar da seviyordu!" diye ekledi bir an durakladıktan sonra. "Haydi artık ilerleyin arabacı!" diye seslendi.

Paris, Şubat 1833

Son derece iffetli, genç ve güzel bir kadın olan Madam Jules'e uzaktan âşık bir genç, ona Paris'in kötü ünlenmiş bir arka sokağında rastlayınca birbirine büyük bir aşk ve tutkuyla bağlı olan genç çiftin evliliği, dedikodular, kuşkular ve olaya karışan bir suç çetesiyle sarsılır. Karısına güvenmediği için suçluluk duyan Mösyö Jules, *Balzac*'ın büyük bir ustalıkla betimlediği ve her türden insanıyla, yoksulu ve zenginiyle, düşkünü ve soylusuyla, sefaleti ve görkemiyle satırlarda canlandırdığı Paris sokaklarında, onun sırrının peşine düşer.

Elli bir yıla sığdırdığı yüz elliyi aşkın yapıtıyla, bu yapıtlarda karşılaştığımız ve kendi deyişiyle 'resmi kayıtlarla yarışmak' tutkusuyla inceden inceye tanıttığı iki bini aşkın karakteriyle, olağanüstü yaratıcılığıyla Fransız edebiyatına damgasını vuran *Balzac*'ın, *On Üçlerin Romanı* adlı üçlemesinin ilk kitabı olan *Çakalların Başı Ferragus*'ü, Türkçeye ilk çevirisinden altmış yıl sonra, Aysel Bora'nın titiz çevirisiyle yeniden okurlara sunuyoruz.

ISBN 978-9944-86-046-8

10 YTL